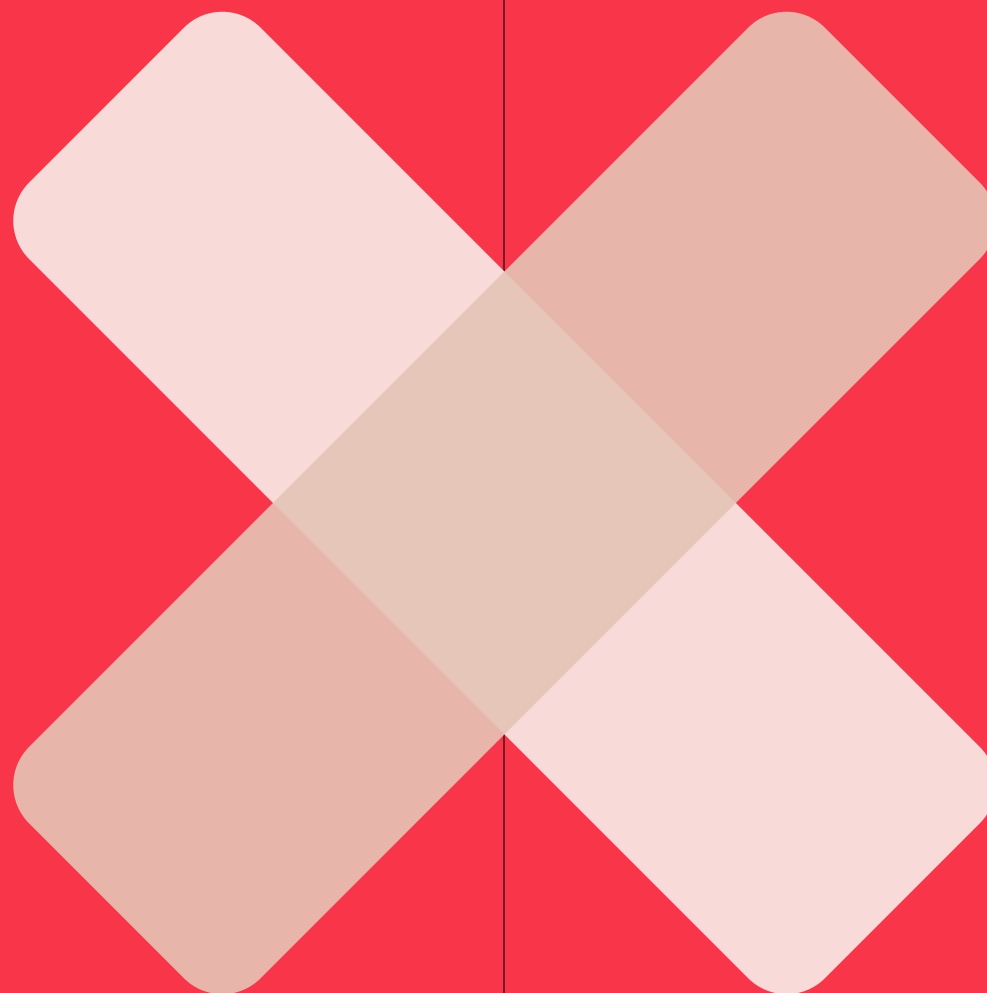

Vyrovnání újmy prospěchem
se zaměřením na újmu
způsobenou při ublížení na zdraví
Compensatio lucri cum damno

Tomáš Doležal
Ivo Smrž

Vzor citace

DOLEŽAL, Tomáš – SMRŽ, Ivo. *Vyrovnaní újmy prospěchem se zaměřením na újmu způsobenou při ublížení na zdraví.* (Compensatio lucri cum damno). Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2022, 144 s. ISBN 978-80-87439-57-9

**Publikace vznikla s podporou Grantové agentury ČR
v rámci grantového projektu č. 20-27258S.**

Odborní recenzenti

JUDr. Milan Hlušák, PhD.
JUDr. Jiří Hrádek, Ph.D., LL.M.

Vydavatel

Ústav státu a práva AV ČR, v. v. i.
Národní 18, 110 00 Praha 1, Česká republika
www.ilaw.cas.cz

Copyright © Tomáš Doležal, Ivo Smrž, 2022
Copyright © Ústav státu a práva AV ČR, 2022

ISBN: 978-80-87439-57-9
ISBN 978-80-87439-58-6 (e-kniha)

Obsah

Úvod	11
1 Obecné výklady – pojem a předmět teorie vyrovnaní újmy prospěchem	16
2 Doktrinární a judikatorní východiska teorie vyrovnaní újmy prospěchem	21
3 Kritéria pro posuzování případů vyrovnaní újmy prospěchem	29
3.1 Faktická příčinná souvislost a teorie adekvátnosti kauzálního nexu	30
3.2 Funkce, smysl a účel civilního deliktního práva	33
3.3 Zvláštní vnitřní vztah mezi výhodou a nevýhodou – kongruence	36
3.4 „Obecný“ hodnotový úsudek (spravedlnost, přiměřenost apod.)	38
4 Společné otázky	41
4.1 Právní povaha vyrovnaní újmy prospěchem a systém civilního deliktního práva	41
4.2 Zohledňování následně vzniklých výhod	43
4.3 Výhody vzniklé ve sféře třetích osob	44
4.4 Vyrovnaní újmy prospěchem při částečné náhradě újmy	47
4.5 Přípustnost zohledňování nemateriálních výhod	48
4.6 Základní přístupy k řešení případů vyrovnaní újmy tzv. vedlejšími výhodami	49
4.6.1 Dopady způsobu naložení s výhodou do sféry poškozeného a škůdce	49
4.6.2 Explicitní a implicitní zákonná regulace případů vyrovnaní újmy prospěchem	50
4.6.3 Regresní nárok v právu veřejného zdravotního pojištění	51
4.6.4 Regresní náhrada v právu nemocenského pojištění	53
4.6.5 Regresy v právu důchodového pojištění	55

4.6.6	Zákonná cese v soukromoprávním pojištění	56	6.3.3	Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora OGH 6 Ob 558/91	112
4.6.7	Význam implicitní zákonné regulace pro případy vyrovnání újmy prospěchem a civilní deliktní právo	58	6.3.4	Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora OGH 4 Ob 78/08m	113
5	Skupiny případů (Fallgruppen)	61	6.3.5	Rozhodnutí německého Nejvyššího spolkového soudu BGHZ 86, 240	114
5.1	Prospěch nabytý vlastním jednáním poškozeného	63	6.3.6	Rozhodnutí německého Nejvyššího spolkového soudu BGHZ NJW 1995, 2412	114
5.2	Prospěch nabytý dobrovolným plněním třetí osoby	68	6.3.7	Rozhodnutí Vrchního zemského soudu OLG Köln 5 U 86/08	115
5.3	Prospěch získaný bez přičinění poškozeného nebo třetí osoby: ušetřené náklady	71	6.4	Kritéria pro posuzování případů vyrovnání nemajetkové újmy při ublížení na zdraví ideálním prospěchem	116
5.4	Prospěch plynoucí z usmrcení (zánik vyživovací povinnosti, dědictví)	75	6.5	Typické skupiny případů	117
5.4.1	Obecně	75	6.5.1	Zlepšení zdravotního stavu – varianta, v níž protiprávní jednání lékaře spočívá v porušení povinnosti postupovat lege artis v užším smyslu	118
5.4.2	Zánik vyživovací povinnosti	76	6.5.2	Zlepšení zdravotního stavu – varianta, v níž protiprávní jednání lékaře spočívá mj. v nedostatečném poučení pacienta	121
5.4.3	Dědictví	78	6.5.3	Ušetřené bolesti	125
5.4.4	Shrnutí	83	6.6	Shrnutí	128
5.5	Prospěch nabytý ze soukromoprávního pojištění	84		Závěr	130
5.6	Prospěch nabytý ze systému sociálního zabezpečení	89		Resumé	134
5.6.1	Úvod	89		Referenční seznam	137
5.6.2	Úhrada zdravotních služeb ze systému veřejného zdravotního pojištění	91		O autorech	141
5.6.3	Dávka nemocenského ze systému nemocenského pojištění	93			
5.6.4	Důchody ze systému důchodového pojištění	95			
5.6.5	Pohřebné	97			
5.6.6	Příspěvek na péči	98			
5.6.7	Dávky pro osoby se zdravotním postižením	101			
5.6.8	Shrnutí	103			
6	Nemajetková újma při ublížení na zdraví a její vyrovnání prospěchem	104			
6.1	Úvod	104			
6.2	Vyrovnání újmy prospěchem při odčiňování nemajetkové újmy způsobené ublížením na zdraví?	105			
6.3	Vybraná judikatura případů vyrovnání bolestného ideálním prospěchem	108			
6.3.1	Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora OGH 10 Ob 209/02m	109			
6.3.2	Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora OGH 5 Ob 242/03d	110			

Úvod

Casum sentit dominus

Náhodou pocituje vlastník. Tak zní klasické právní rčení, které vychází ze základní myšlenky projevující se v civilním deliktním právu, respektive v oblasti práva upravující povinnost k náhradě újmy, že pokud někdo utrpí újmu, nese ji on sám a nikdo jiný.¹ Přesun břemene nést újmu na někoho jiného než poškozeného v soukromém právu vyžaduje bilaterální ospravedlnění.² A právě civilní deliktní právo je oblastí právního řádu, která důsledky vyřčené myšlenky prolamuje, když upravuje případy, v nichž je škůdce povinen poškozenému nahradit způsobenou újmu. Jinými slovy případy, u kterých dochází k „přesunu“ újmy na osobu odlišnou od poškozeného.

Škodní událost na straně druhé nemusí poškozenému způsobit pouze újmu. Ač to zní nejprve poněkud překvapivě, může škodní událost dát současně vzniknout určitému prospěchu (výhodě, užitku) u poškozeného. A nejedná se toliko o ojedinělé případy. Předestřít lze například „katalog“ majetkových náhrad poskytovaných v důsledku ublížení na zdraví zakotvených v občanském zákoníku počínaje § 2960. Téměř každé z těchto ustanovení pracuje s plněním ze systému práva sociálního zabezpečení jako např. s dávkou pohřebního, dávkou nemocenského či invalidním důchodem. Právě tyto dávky jsou prospěchem, který by poškozený neobdržel, nedošlo-li by k ublížení na zdraví (či smrti) v důsledku škodní události.

Z již zmíněného principu *casum sentit dominus* by bylo možno zrcadlově odvodit myšlenku, že stejně tak, jako je někdo nucen snášet újmu na svých statcích, je třeba mu v jeho prospěch přičíst i vzniklé výhody. *Exceptio probat regulam*. Shodně jako civilní deliktní právo při určení povinnosti škůdce nahradit škodu prolamuje uvedený princip a přesunuje břemeno újmy z poškozeného na škůdce, tak ani přičítání prospěchu způsobeného škodní událostí ve prospěch poškozeného (či jiné osoby) nelze provádět čistě mechanicky a vždy určit, že jeho „beneficientem“ je poškozený.

A právě problematika zohledňování prospěchu vzniklého v důsledku škodní události oproti způsobené újmě jako jedna z velmi podstatných otázek civilního

1 KOZIOL, H. *Basic questions of tort law from a Germanic perspective*. Wien: Jan Sramek Verlag, 2012, s. 1.

2 BYDLINSKI, F. In: TICHÝ, L. (ed.). *Causation in Law*. Praha 2007. Beroun: IFEC, 2007, s. 24–25.

deliktního práva je předmětem této monografie. Pozornost nicméně není věnována této problematice v celé její šíři, nýbrž úžeji relativně ucelené části zaměřené na vyrovnání újmy způsobené ublížením na zdraví prospěchem nabytým v souvislosti se vznikem této újmy.

V zahraničí se setkáváme s latinským označením této problematiky termínem *compensatio lucri cum damno*, tedy vyrovnání prospěchu a škody. V německy hovořících zemích se užívá výrazů *Vorteilsausgleichung* či *Vorteilsanrechnung*. My jsme zvolili a budeme užívat označení *vyrovnání újmy prospěchem*, jak rovněž osvětlí následující kapitoly této monografie.

Obecně se v případě vyrovnání újmy prospěchem jedná o situace, v nichž událost vyvolávající povinnost k náhradě újmy nezpůsobí toliko újmu, nýbrž dá současně vzniknout určitému prospěchu či výhodě na straně poškozeného. Klíčové je v této souvislosti posoudit, zda je přípustné a obecně vůbec vhodné prospěch nabytý v důsledku škodní události při stanovení výše újmy zohlednit. Jinak řečeno, zda je zapotřebí nabytý prospěch odečíst od náhrady újmy, či poškozenému přiznat nejen náhradu újmy, ale také mu ponechat nabytý prospěch.

Jelikož český právní řád, a ostatně zpravidla ani jiné (zahraniční) právní řády, explicitně a komplexně tuto problematiku neřeší, vyžaduje si její posouzení určitou míru teoretického bádání. Tuto skutečnost podtrhuje i inherentní rys této problematiky spočívající v její závislosti na hodnotovém, respektive hodnoticím úsudku a nutnosti poměrování jednotlivých dotčených hodnot a zájmů. Ryze technická majetková diference nedostačuje.

Předkládaná monografie je výsledkem delší dobu trvajícího zkoumání otázek souvisejících s vyrovnáním újmy prospěchem podpořeného z prostředků Grantové agentury České republiky a navazuje a rozvíjí sérii článků³ rovněž věnovaných této problematice.

Naším cílem je mimo jiné přispět do české právní doktríny, která dosud není v této oblasti detailně rozvinutá a komplexní, argumentací a teoretickými vodítky,

3 SMRŽ, I. – DOLEŽAL, T. Úvod do problematiky vyrovnání újmy prospěchem (*compensatio lucri cum damno*). *Právník*. 2022, Vol. 161, No. 4, s. 297–318. SMRŽ, I. – DOLEŽAL, T. Regresní nároky zdravotních pojišťoven a orgánů sociálního zabezpečení při ublížení na zdraví pohledem teorie vyrovnání újmy prospěchem (*compensatio lucri cum damno*). *Právní rozhledy*. 2020, Vol. 28, No. 23–24, s. 808–815. SMRŽ, I. – DOLEŽAL, T. Majetkové výhody a jejich zohlednění při náhradě škody způsobené ublížením na zdraví (*compensatio lucri cum damno*). *Právník*. 2022, Vol. 161, No. 7, s. 623–653. SMRŽ, I. – DOLEŽAL, T. Nemajetková újma při ublížení na zdraví a její vyrovnání prospěchem (*compensatio lucri cum damno*). *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2021, Vol. 29, No. 1, s. 27–53.

kteřá mohou napomáhat při posuzování a řešení případů, v nichž se vyskytují jednotlivé relevantní typy prospěchů při náhradě újmy vzniklé ublížením na zdraví.

Rovněž z toho důvodu vycházejí materiály, se kterými v rámci monografie pracujeme a z nichž bude mimo jiné čerpána argumentace vhodná pro český právní řád, primárně ze zahraničí. Půjde zpravidla o zdroje vycházející z rakouské a německé právní úpravy. Je tomu tak nejen proto, že se při tvorbě občanského zákoníku a civilního deliktního práva vůbec zákonodárce oběma jurisdikcemi inspiroval a část pravidel zde zakotvených, i když s vybranými změnami, převzal, nýbrž rovněž proto, že se oba právní řády koncepčně problematikou vyrovnání újmy prospěchem zabývají dlouhodobě, což značí širokou argumentační základnu, doktrinární diskusi i soudní praxi. S ohledem na míru vhodnosti a přesvědčivosti argumentace týkající se posuzování jednotlivých případů bude zčásti poukázáno i na zdroje anglické či americké. Z hlediska metodologie je tedy v monografii v široké míře užívána metoda právní komparatistiky.

Dalším z metodologických přístupů, který jsme při tvorbě této monografie zvolili, je přístup tzv. od obecného ke konkrétnímu. Nejprve provedeme analýzu jednotlivých doktrinárních a judikatorních přístupů a kritérií, pomocí nichž lze jednotlivé případy vyrovnání újmy prospěchem posuzovat, pročež následně vytvoříme skupiny případů (*Fallgruppen*), které budou vystavěny podle obdobných rysů (hledisek) rozhodných pro tu kterou skupinu případů v českém právním řádu. V návaznosti na poznatky a kritéria zjištěná z provedené doktrinární a judikatorní analýzy rozhodneme u každého typu prospěchu o vhodnosti přípustnosti, nebo naopak odmítnutí jeho zohlednění při určení výše náhrady újmy.

Jelikož se v zahraniční doktríně i judikatuře objevují názory na zkoumané téma, jež jsou v určitých případech navzájem rozporné, užíváme při zpracování monografie rovněž metody kontradiktorní.

S ohledem na zvolený metodologický postup se předkládaná monografie člení do následujících šesti kapitol.

První kapitola uvádí teorii vyrovnání újmy prospěchem a zahrnuje obecné výklady pojmu a předmětu této problematiky zdůrazňující její inherentní rysy spočívající v závislosti na poměrování dotčených hodnot a zájmů, což značí eventualitu názorové nejednotnosti a rozkolísanosti aplikační praxe.

Druhá kapitola primárně mapuje historicky utvářená doktrinární východiska teorie vyrovnání újmy prospěchem, zejména v německé a rakouské jurisprudenci. Ze starších autorů, kteří se touto problematikou zabývali koncepčně a jejichž statě budou podrobeny zkoumání, lze jmenovat např. Cantzlera a jeho myšlenku

odvozenou od podpory zasaženého právního statku, přístup Thieleho v podobě nerozlučného vnitřního vztahu či Rudloffa a kritérium zaměřené na způsob, jakým byla výhoda získána. Z novější doktríny půjde o texty a názory například Thüsinga, Langeho a Schiemanna či Koziola.

Třetí kapitola se již obšírně zabývá jednotlivými doktrinárními a judikatorními kritérii, jež mají umožňovat posuzování jednotlivých případů vyrovnání újmy prospěchem. Vyhledána a analyzována budou kritéria objevující se zejména v německé, rakouské, české a angloamerické rozhodovací praxi soudů a doktríně. Příkladmo lze zmínit požadavek na existenci příčinné souvislosti mezi škodní událostí a výhodou, určitý vnitřní vztah mezi škodní událostí a nabytým prospěchem či poměrování zájmů škůdce i poškozeného prostřednictvím funkcí civilního deliktního práva či za pomoci „obecného“ hodnotového úsudku v podobě aplikace zásad přiměřenosti nebo spravedlnosti.

Čtvrtá kapitola je věnována společným otázkám zasahujícím do teorie vyrovnání újmy prospěchem jako celku. Tak například bude pozornost zaměřena na zařazení této problematiky do systému civilního deliktního práva, na přípustnost zohledňování následně vzniklých výhod či výhod projevujících se v majetku třetích osob mimo přímou sféru poškozeného. V rámci této kapitoly budou rozebrány také základní přístupy k řešení případů vyrovnání újmy tzv. vedlejšími výhodami v podobě tzv. kumulace, kompenzace a redukce, včetně s tím související explicitní a implicitní zákonné regulace případů vyrovnání újmy prospěchem.

Pátá kapitola představuje pomyslný předěl teoreticky koncipované části monografie a části věnované praktickým dopadům demonstrováných na konkrétní kauzistice a spočívajících v kategorizaci a posuzování jednotlivých skupin případů (*Fallgruppen*), což odpovídá přístupu zastávanému v moderní rakouské či německé doktríně. Společný rys skupin případů, které budou v rámci páté kapitoly vytvořeny, spočívá v druhu nabyté výhody. Konkrétně se budeme zabývat majetkovým prospěchem nabytým vlastním jednáním poškozeného, prospěchem nabytým dobrovolným plněním třetí osoby, prospěchem získaným bez přičinění poškozeného nebo třetí osoby, prospěchem plynoucím z usmrcení, dále prospěchem nabytým ze soukromoprávního pojištění a konečně prospěchem nabytým ze systému sociálního zabezpečení. Na každou skupinu případů budou aplikovány zásady a kritéria zjištěná v předchozích kapitolách, zejména dogmatická kritéria analyzovaná ve třetí kapitole. Cílem je u každé skupiny případů zohlednit relevantní okolnosti (za pomoci uvedených kritérií) a dospět k rozhodnutí, zda ten který druh výhody oproti kongruentní újmě zohlednit, nebo naopak pominout. V případě explicitní, respektive implicitní

zákonné regulace bude rovněž posouzen stav *de lege lata* a pod vlivem obecných teoretických doktrinárních i judikatorních východisek plynoucích z analýz provedených v přechozích kapitolách budou případně učiněny návrhy *de lege ferenda*.

Konečně poslední, šestá kapitola se zaměří na specifika související s vyrovnáním nemajetkové újmy při ublížení na zdraví nabytým prospěchem. Nemajetkové nevýhody zde představují vytrpěné bolesti, ztížení společenského uplatnění a další nemajetkové újmy ve smyslu § 2958 občanského zákoníku. Nejprve bude zkoumáno, zda lze vůbec připustit vyrovnání nemajetkové újmy prospěchem. Následovat bude rozbor vybrané zahraniční judikatury, která se touto problematikou zabývala, nevymaje relevantní kritéria vhodná pro posuzování jednotlivých případů. Šestá kapitola bude shodně jako kapitola předcházející uzavřena vytvořením typických skupin případů podle typu nemajetkového prospěchu (zlepšení zdravotního stavu a ušetřené bolesti) a rozhodnutím o přípustnosti zohlednění takového prospěchu vůči nemajetkové újmě vznikající v důsledku ublížení na zdraví.

Předkládaná monografie by měla sloužit nejen jako úvod do teorie vyrovnání újmy prospěchem, který čtenáři osvětlí tuto problematiku, její inherentní rysy, s ní spojená úskalí a širší souvislosti, ale také jako určitý návod, jak by mohly být typické skupiny případů zahrnující majetkovou i nemajetkovou újmu na zdraví rozhodovány. Vzhledem k závislosti této problematiky mimo jiné na poměrování dotčených zájmů a hodnot není vyloučeno, že nejen aplikační praxe, ale i doktrína může v určitých případech dospět k jinému závěru než v monografii preferovanému. Důležité nicméně podle našeho názoru je korektně zhodnotit všechny okolnosti relevantní pro ten který případ a dospět k rozhodnutí, které bude vyvážené, opřené o náležitou argumentaci a v důsledku spravedlivé.

Samotným závěrem bychom rádi poděkovali všem, kteří se na tvorbě této monografie podíleli a svojí radou nebo jiným způsobem nám s jejím vydáním pomohli.

Přejeme inspirativní četbu!

1 Obecné výklady – pojem a předmět teorie vyrovnání újmy prospěchem

Problematika vyrovnání újmy prospěchem představuje v teorii i praxi civilního deliktního práva jednu z klíčových otázek, která má významné dopady pro chápání celého systému náhrady škody. O tom svědčí například velké množství zdrojů dostupných pro německé,¹ rakouské² či americké právo.³

Pozornost české doktríny a ostatně i judikatury je z koncepčního hlediska oproti uvedeným zahraničním právním řádům o poznání menší, a to i přesto, že se jedná o oblast nejen s výrazným teoretickým, ale i praktickým potenciálem. Zmiňme v této souvislosti slova Lewise,⁴ že zde nejde pouze o nalezení odpovědi na otázku „zda nahradit“, nýbrž „kolik nahradit“. Z domácích zdrojů lze nicméně zmínit starší práci Lubyho a jeho pasáž v monografii *Prevenca a zodpovednosť v občianskom práve*.⁵ Z aktuální doktríny pak podkapitolu Melzera⁶ v komentáři k občanskému zákoníku,⁷ z níž je zřejmá silná inspirace zejména rakouskou doktrínou (Koziolem), stejně tak jako podkapitolu v monografii *Deliktní právo* z pera Tichého a Hrádky.⁸

V zahraničí bývá tato problematika souhrnně označována latinským výrazem *compensatio lucri cum damno*,⁹ tedy vyrovnání prospěchu a škody. V německy

1 Pro přehled zdrojů viz LANGE, H. – SCHIEMANN, G. *Schadensersatz*. 3. neubearbeitete Aufl. Tübingen: Mohr Siebeck, 2003, s. 486.

2 Viz KOZIOL, H. *Österreichisches Haftpflichtrecht. Allgemeiner Teil*. Wien: Manz, 1997.

3 Restatement of torts, Restatement of the Law, Second, Torts § 920.

4 LEWIS, R. *Deducting Benefits from Damages for Personal Injury*. Oxford: Oxford University Press, 2009, s. vii.

5 LUBY, Š. *Prevenca a zodpovednosť v občianskom práve*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1958, s. 353–357.

6 MELZER, F. In: MELZER, F. – TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IX. § 2894-3081. Praha: Leges, 2018, s. 943 an.

7 Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Dále jen jako „OZ“ nebo „občanský zákoník“.

8 TICHÝ, L. – HRÁDEK, J. *Deliktní právo*. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 278–281.

9 Viz např. MUGDAN, B. *Die gesammten Materialien zum Bürgerlichen Gesetzbuch für das Deutsche Reich*. II. Band. Berlin: R.v. Decker's Verlag, 1899, s. 10.

Či MAGNUS, U. In: EUROPEAN GROUP ON TORT LAW. *Principles of European tort law, text and commentary*. Wien: Springer, 2005, s. 156.

hovořících zemích se užívá termínů *Vorteilsausgleichung*¹⁰ či *Vorteilsanrechnung*,¹¹ což značí vyrovnání, respektive započtení prospěchu. V anglickém právu se setkáme s označením *offsetting benefits* a jde mj. o problematiku tzv. *collateral benefits* (*collateral source rule*),¹² vyjadřující existenci výhod vedle způsobené škody, zejména vzniklých plněním třetích osob (donace, pojistná plnění). V České republice se používá např. termínu *vyrovnání újmy prospěchem*, ale s ohledem na relativně nízkou frekvenci používání tohoto institutu se nedá hovořit o zavedené terminologii. Melzer¹³ považuje za nejužitečnější užívat termín *započítání prospěchu*, jelikož v tom podle jeho soudu tkví podstata této problematiky. Podle našeho názoru je vhodnější užívat termínu *vyrovnání újmy prospěchem*, jelikož *započítání*, respektive *započtení* indikuje majetkovou povahu výhod a nevýhod, čemuž tak vždy nemusí být.¹⁴ Z tohoto důvodu budeme dále v textu užívat termín *vyrovnání újmy prospěchem*.

Oč v rámci vyrovnání újmy prospěchem v jádru jde? Obecně řečeno, v případě vyrovnání újmy prospěchem se jedná o situace, v nichž událost vyvolávající povinnost k náhradě újmy nezpůsobí toliko újmu, nýbrž dá současně vzniknout určitému prospěchu (výhodě, užitku) na straně poškozeného.¹⁵ Ze starší doktríny lze uvést vymezení Oertmannovo¹⁶ jako oprávnění škůdce započíst za určitých předpokladů prospěch, který získal pro poškozeného, proti újmě, již má nahradit. Podle Grüneberga¹⁷ jde o otázku, zda na nárok na náhradu škody započítat výhody, které vzniknou při škodní události spolu s újmou. Podobnost s Oertmannem je patrná. Švýcarská doktrína reprezentovaná Kuhnem¹⁸ spatřuje jádro této problematiky v zodpovězení otázky, zda má být v rámci posuzování povinnosti k náhradě škody vzata v potaz výhoda, která vznikla stejnou škodní událostí jako nevýhoda (škoda).

10 Z rakouské doktríny viz KOZIOL, H. *Österreichisches Haftpflichtrecht*, s. 326 an. Z německé LANGE, H. – SCHIEMANN, G. *Schadensersatz*, s. 486 an.

11 ERM, D. *Vorteilsanrechnung beim Schmerzensgeld – ein Beitrag zur Fortentwicklung des Schadens(ersatz)rechts*. Karlsruhe: Verlag Versicherungswirtschaft GmbH, 2013, s. 179.

12 Viz *The Law on Damages, Consultation Paper*, CP 9/07, 04/05/2007, s. 44 an.

13 MELZER, F. In: MELZER, F. – TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IX. § 2894-3081, s. 943.

14 Viz podkapitolu 4.5 a kapitolu 6.

15 Viz LANGE, H. – SCHIEMANN, G. *Schadensersatz*, s. 486.

16 OERTMANN, P. *Die Vorteilsausgleichung beim Schadensersatzanspruch im römischen und deutschen bürgerlichen Rechte*. Reprint 2018 (1. April 1901). Berlin: De Gruyter, 2018, s. 12.

17 GRÜNEBERG, Ch. In: PALANDT, O. (Hrsg.). *Bürgerliches Gesetzbuch*. 78. neubearb. Aufl. München: C. H. Beck, 2019, s. 297.

18 KUHN, R. *Die Anrechnung von Vorteilen im Haftpflichtrecht*. Bern-Stuttgart: Paul Haupt Bern und Stuttgart, 1987, s. 1.

Melzer¹⁹ v této souvislosti uvádí, zda a do jaké míry má být prospěch vzniklý ze škodní události započítán na vzniklou škodu.

Klíčová otázka, se kterou se tato oblast práva vypořádává, tedy zní, zda je přípustné a obecně vůbec vhodné prospěch nabytý v důsledku téže škodní události při stanovení výše újmy zohlednit. Jinak řečeno, zda je zapotřebí nabytý prospěch odečíst od náhrady újmy, či poškozenému přiznat nejen náhradu újmy, ale také mu ponechat nabytý prospěch. A to primárně z důvodu respektování základních funkcí civilního deliktního práva, aby škůdce nenahradil méně, než kolik činí jím skutečně způsobená újma, a současně, aby poškozený nebyl skrze poskytnutou náhradu a prospěch bezdůvodně obohacen. Nespravedlivé zvýhodnění škůdce potírající preventivní působení civilního deliktního práva nevyjímáje.

Pro ilustraci šíře a pestrosti této problematiky uvedme několik názorných příkladů, *exempla trahunt*.

První, žokej nadměrně přetížil při závodu koně, a to i přes výslovný zákaz vlastníka. Díky tomu žokej v závodu zvítězil a pro vlastníka vyhrál peněžitou cenu. Bohužel, závodní kůň přepjetí sil nezvládnul a zemřel.²⁰

Druhý příklad souvisí s ublížením na zdraví a následnou povinností k náhradě jak nemajetkové, tak i majetkové újmy. „Paletu“ nároků poškozeného v takovém případě obsahuje ustanovení § 2958 a násl. občanského zákoníku. Škůdce ublížil poškozenému na zdraví takovým způsobem, že zdravotní stav poškozeného vyžadoval dvoutýdenní hospitalizaci, nicméně bez trvalých následků. Poškozenému může v této souvislosti náležet náhrada za vytrpěné bolesti (bolestné), náhrada nákladů vynaložených na jeho léčbu (nehrazených z veřejného zdravotního pojištění), nákladů na péči o jeho domácnost či náhrada za ztrátu na výdělků. Současně ale poškozený škodní událostí také určitý majetkový prospěch nabyt. Obdržel dávku nemocenského pojištění vyplácenou z důvodu dočasné pracovní neschopnosti, ušetřil náklady spojené se svou domácností, rovněž mu bylo vyplaceno pojistné plnění z úrazového pojištění a pojištění pro případ nemoci a od svých přátel obdržel peněžité prostředky pro snazší překonání nelehké situace.

19 MELZER, F. In: MELZER, F. – TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IX. § 2894-3081, s. 943.

20 Jde o typický učebnicový příklad, viz např. WELSER, R. – ZÖCHLING-JUD, B. *Grundriss des bürgerlichen Rechts. Band II: Schuldrecht Allgemeiner Teil, Schuldrecht Besonderer Teil, Erbrecht*. Wien: Manz, 2015, s. 399.

Poslední příklad souvisí s usmrcením člověka a vychází z rozhodovací praxe německého Nejvyššího spolkového soudu.^{21,22} V důsledku dopravní nehody zaviněné škůdce došlo u poškozeného k výpadku příjmů ze zaměstnání, který jako škodu po škůdci také vymáhal. Škůdce namítnul, že v důsledku dopravní nehody současně zemřel bratr poškozeného, což znamená, že poškozený bude po svých rodičích dědit jako jediný. Prospěch, který měl být k námitce škůdce odečten od výše náhrady za ztrátu na výdělků, se měl rovnat zvýšené hodnotě nabytého dědictví.

Jak ukazují příklady, množství vzniklých výhod může být vsutku široké a jejich charakter různorodý. Na základě jakých kritérií posoudit, zda se mají výhody na straně poškozeného promítnout do právního poměru se škůdce? Při pohledu do občanského zákoníku zjistíme, že pravidlo pro univerzální posouzení všech uvedených příkladů neexistuje. Pro určité typy výhod nicméně zákon explicitní nebo implicitní pravidla obsahuje. Vrátime-li se k druhému příkladu, je zřejmé, že dávka nemocenského pojištění (nemocenské) povinnost škůdce k náhradě škody spočívající ve ztrátě na výdělků po dobu pracovní neschopnosti snižuje, viz explicitně ustanovení § 2962 odst. 1 OZ, podle kterého se předmětná škoda vypočte jako rozdíl mezi průměrným výdělkem poškozeného před vznikem újmy a náhradou toho, co poškozenému bylo vyplaceno v důsledku nemoci či úrazu podle jiného právního předpisu. V případě výhody v podobě pojistného plnění vypláceného ze škodového pojištění viz ustanovení § 2820 odst. 1 občanského zákoníku a tam zakotvenou zákonnou cesi – přechod práva na náhradu újmy z poškozeného na pojistitele.

Co se týče ostatních zmíněných výhod (peněžitá cena, ušetřené náklady, dary, dědictví), zákon patrnou odpověď nedává. Poukazem na smysl pro spravedlnost (*Rechtsgefühl*) a funkce civilního deliktního práva (kompenzace, satisfakce, prevence, ochrana)²³ lze odmítnout aplikaci argumentu a contrario spočívajícího v pomnutí zohlednění těchto výhod při stanovení výše náhrady škody z důvodu, že zákon jejich zohlednění jednoduše nenařizuje.

Ani pohled do zahraničních právních řádů nebude odlišný. Například německý zákonodárce si byl při tvorbě občanského zákoníku²⁴ nemožnosti regulace této problematiky univerzálním zákonným ustanovením vědom, v důvodové zprávě (materiálech) k BGB proto uvádí, že její řešení je nutné ponechat doktríně a rozhodovací

21 Dále jen „BGH“.

22 Rozhodnutí BGH VI ZR 180/73 ze dne 16. 12. 1975, dostupné z: <<https://dejure.org/>>.

23 Viz KOZIOL, H. *Basic questions of tort law from a Germanic perspective*. Wien: Jan Sramek Verlag, 2012, s. 75 an.

24 Dále jen „BGB“.

praxi soudů, které mohou adekvátně reagovat na konkrétní okolnosti jednotlivých případů. Zda je přípustné vyvážit újmu určitým prospěchem, nelze uspokojivě řešit univerzálně, jelikož takové posouzení vyžaduje zohlednění komplexu pravidel, zejména toho, co je třeba rozumět újmou v daném konkrétním případě.²⁵

Inherentní této problematice je její závislost na hodnotovém, respektive hodnoticím úsudku (*wertende Betrachtung, value judgment*). I z tohoto důvodu Thüsing²⁶ uvedl svoji rozsahem i obsahem působivou monografii titulem *Wertende Schadensberechnung*. Jak bude popsáno dále v textu, při řešení jednotlivých případů je totiž třeba vzít v potaz například funkce civilního deliktního práva, pravidla způsobu výpočtu výše nahrazované újmy, přiměřenost, spravedlnost náhrady²⁷ atd. Trefně shrnuje Schiemann,²⁸ že vyrovnání újmy prospěchem je branou pro užití hodnot (hodnocení) v jinak čistě početním a technicky chápaném právu náhrady újmy. Melzer pod vlivem Koziola uvádí, že v případě posuzování případů vyrovnání újmy prospěchem nelze postupovat čistě mechanicky (při použití diferenční metody), ale že je třeba takový postup korigovat prostřednictvím hodnocení (*Wertungen*) co do okolností projevujících se do výše škody (*Schadensberechnungsposten*).²⁹ Jinými slovy se jedná o problematiku závisející mj. na spravedlnosti (*justice*), přiměřenosti (*reasonableness*) a veřejném pořádku (*public policy*).³⁰ Nejde koneckonců o nic jiného než o poměrování dotčených hodnot a spravedlivé vyvážení navzájem protichůdných zájmů škůdce a poškozeného.³¹

25 MUGDAN, B. *Die gesamten Materialien zum Bürgerlichen Gesetzbuch für das Deutsche Reich*, s. 10.

26 THÜSING, G. *Wertende Schadensberechnung*. München: C. H. Beck, 2001.

27 Velmi zajímavým teoretickým přístupem k této problematice je teorie Wendehorst založená na principu rovnováhy (*Statikprinzip*), který vychází z aristotelovské koncepce vyrovnávací spravedlnosti a snaží se o maximální eliminaci zbytkového rušení původního rovnovážného stavu. Blíže viz WENDEHORST, Ch. *Anspruch und Ausgleich: Theorie einer Vorteils- und Nachteilsausgleichung im Schuldrecht*. Tübingen: Mohr Siebeck, 1999, s. 131 an.

28 SCHIEMANN, G. *Argumente und Prinzipien bei der Fortbildung des Schadensrechts*. München: C. H. Beck, 1981, s. 122.

29 MELZER, F. In: MELZER, F. – TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IX. § 2894-3081, s. 944.

30 THÜSING, G. *Wertende Schadensberechnung*, s. 6.

31 Bude-li proto v následujícím textu užíváno výrazu „závislost na hodnotovém (respektive hodnoticím) úsudku“, máme tím na mysli právě tento atribut teorie vyrovnání újmy prospěchem.

2 Doktrinární a judikatorní východiska teorie vyrovnání újmy prospěchem

Problematika vyrovnání újmy prospěchem náleží do komplexu civilního deliktního práva, jehož primárním cílem je kompenzace (jak mimo jiné v českém právu plyne z interlineární rubriky části čtvrté, prvního dílu třetí hlavy občanského zákoníku, nazvané *Náhrada majetkové a nemajetkové újmy*). Ústředním úkolem civilního deliktního práva je tedy vyrovnat způsobenou újmu, jinými slovy poskytnout poškozenému plnou náhradu újmy.¹ Na tento úkol je možné se podívat i z opačné strany. Poškozenému je třeba sice nahradit veškerou újmu, nikoliv však více. Poškozený nesmí být poskytnutou náhradou bezdůvodně obohacen. Rakouská doktrína tuto skutečnost vyjadřuje termínem *Gewinnabwehr*, značící obecnou nutnost odčítat od náhrady újmy získaný prospěch.² Nadto, poenální funkci civilního deliktního práva spočívající v soukromoprávním potrestání škůdce za způsobení újmy kontinentální právní řády (včetně českého³) zapovídají,⁴ poskytovanou náhradu nelze navyšovat pomocí represivního (trestního) prvku (*duplum, triplum...*).⁵

Ke shodnému závěru dospívají i autoři PETL,⁶ kteří z těchto pravidel odvozují výchozí princip problematiky vyrovnání újmy prospěchem, a to zásadní započitatelnost prospěchu oproti způsobené újmě, odpovídá-li účelu tohoto kterého typu prospěchu, viz článek 10:103 PETL: „*When determining the amount of damages benefits which the injured party gains through the damaging event are to be taken into account unless this cannot be reconciled with the purpose of the benefit.*“⁷

1 Viz např. MAGNUS, U. In: EUROPEAN GROUP ON TORT LAW. *Principles of European tort law, text and commentary*, s. 156. Či WELSER, R. – ZÖCHLING-JUD, B. *Grundriss des bürgerlichen Rechts. Band II: Schuldrecht Allgemeiner Teil, Schuldrecht Besonderer Teil, Erbrecht*, s. 399.

2 Viz např. KOZIOL, H. *Österreichisches Haftpflichtrecht*, s. 327.

3 Z aktuální české rozhodovací praxe soudů viz rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 27/2020 ze dne 15. 12. 2020.

4 Viz např. KOZIOL, H. *Basic questions of tort law from a Germanic perspective*, s. 75 an.

5 Ve výjimečných případech lze uvažovat o navýšení náhrady pomocí punitivních prvků, nicméně tím nedochází k nabourávání obecné kompenzační funkce.

6 Principy evropského deliktního práva. Dostupné zde: <<http://www.egtl.org/PETLCzech.html>>.

7 „Je-li určována výše náhrady škody, musí být uvážěn prospěch, který poškozený získal škodnou událostí, ledaže je tato neslučitelná s výhodou.“ EUROPEAN GROUP ON TORT LAW. *Principles of European tort law, text and commentary*. Wien: Springer, 2005, s. 156.

S tím koresponduje i tzv. subjektivně-konkrétní metoda výpočtu výše způsobené újmy.⁸ Výši újmy podle této metody zjišťujeme za pomoci tzv. diferenční hypotézy, již mj. formuloval Mommsen na základě obou výše uvedených pravidel vycházejících z funkcí civilního deliktního práva (plná náhrada bez obohacení) a kterou někteří autoři dodnes považují za metodu vůdčí a nepostradatelnou.⁹ Újmu určíme jako rozdíl mezi výší hypotetického stavu jmění poškozeného při odmyšlení škodní události a reálného stavu jmění poškozeného po škodní události.¹⁰ Někteří autoři lakonicky uvádí, že jde o tzv. *Vermögenssaldo* (saldo jmění).¹¹

Ilustrujeme dopady této hypotézy na prvním příkladu žokeje, který přetížil závodního koně (viz kapitolu 1). Podle diferenční metody by bylo třeba zjistit výši způsobené újmy tak, že od hodnoty usmrčeného závodního koně odečteme finanční obnos, který vlastník koně za vítězství obdržel. V jeho jmění se sice negativně projevila „ztráta“ koně, pozitivně ale peněžitá výhra. Celková výše újmy je tedy saldem obou hodnot.

Z toho lze jednoznačně vyvodit i případné výchozí pravidlo pro teorii vyrovnání újmy prospěchem, tedy že je třeba při určování výše újmy v zásadě zohledňovat veškerý prospěch nabytý poškozeným v důsledku škodní události.

Naproti tomu při aplikaci druhého obecně užívaného pravidla pro určení výše újmy dospějeme k závěru opačnému. Objektivně-abstraktní metoda se totiž zaměřuje pouze na obvyklou hodnotu zasaženého právního statku, přičemž souhrn jmění poškozeného jako celek pomíjí. Újmu představuje snížení hodnoty zasaženého právního statku škodní událostí.¹² Pro problematiku vyrovnání újmy prospěchem by aplikace této metody znamenala obecnou nepřipustnost zohledňování všech výhod oproti způsobené újmě.¹³ Znázorněno na případě vyčerpaného závodního koně, vlastník koně by na náhradě újmy obdržel obvyklou hodnotu koně neponiže-

8 Pro její užití v českém právu viz MELZER, F. – TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894-3081*, s. 904.

9 KUHN, R. *Die Anrechnung von Vorteilen im Haftpflichtrecht*, s. 8 an.

10 Viz např. WELSER, R. – ZÖCHLING-JUD, B. *Grundriss des bürgerlichen Rechts. Band II: Schuldrecht Allgemeiner Teil, Schuldrecht Besonderer Teil, Erbrecht*, s. 392 a 399.

11 Viz např. LANGE, H. – SCHIEMANN, G. *Schadensersatz*, s. 486.

12 WELSER, R. – ZÖCHLING-JUD, B. *Grundriss des bürgerlichen Rechts. Band II: Schuldrecht Allgemeiner Teil, Schuldrecht Besonderer Teil, Erbrecht*, s. 399.

13 K tomu viz LANGE, H. – SCHIEMANN, G. *Schadensersatz*, s. 498: „Für Vorteilsgleichung ist kein Raum im Bereich der abstrakten Schadensberechnung.“
[Vlastní překlad autorů: „U abstraktního způsobu určení výše újmy není pro vyrovnání újmy prospěchem místo.“] Určitou relativizaci kategorického závěru o nepřipustnosti zohlednění určité výhody při určování výše újmy objektivně abstraktní metodou obsahuje rakouské rozhodnutí OGH 2 Ob 176/07g ze dne 29. 5. 2008. Dostupné z: <<https://www.ris.bka.gv.at>>.

nou o prospěch v podobě peněžité výhry, jelikož zasaženým právním statkem bylo vlastnické právo ke koni, a nikoliv jmění vlastníka koně jako celek.

Porovnáme-li důsledky obou metod pro zjištění výše způsobené újmy ve vztahu k teorii vyrovnání újmy prospěchem, nedospějeme k uspokojivému závěru. Připustnost zohlednění určité výhody při určování výše újmy by závisela toliko na zvolené metodě (subjektivně konkrétní, respektive objektivně abstraktní), což lze sotva považovat za spravedlivé, respektive takový přístup za naplňující zásadu rovnosti. Vrátime-li se zpět k příkladu z dostihové oblasti, v obou případech má přeci vlastník stejnou možnost s výhodou disponovat (užít ji),¹⁴ z jakého důvodu ji podle první metody při určení výše újmy zohlednit a podle druhé nikoliv?

Shodné by platilo například i u druhého případu a u výhody v podobě daru (peněžitých prostředků), jehož účelem bylo snazší překonání traumatu způsobeného poškozenému ublížením na zdraví, a to například ve vztahu ke ztrátě na výdělku. Podle subjektivně-konkrétní metody určení újmy by se výhoda zohlednila a výši nahrazované ztráty na výdělku snížila, jelikož se jedná o „kladnou položku“ ve jmění poškozeného, která vznikla primárně z důvodu existence škodní události. Takový závěr se nepříčí pouze zjevnému účelu, pro který byl dar poškozenému poskytnut,¹⁵ ale také preventivní funkci civilního deliktního práva,¹⁶ jejímž cílem je odrazovat škůdce od negativního působení na právem chráněné statky. Na druhé straně, při užití objektivně-abstraktní metody bychom museli dar pominout, jelikož zasaženou hodnotou byl jen a pouze výdělek poškozeného. Opět, je zřejmé, že determinantem připustnosti zohlednění prospěchu nemůže být izolovaně ani jedna z uvedených metod zjišťování výše újmy, jelikož bychom dospívali k právem nepřijatelným závěrům a nespravedlivým důsledkům.

Případy vyrovnání újmy prospěchem je tedy třeba posuzovat na základě odlišných kritérií. Nelze postupovat čistě „mechanicky“ a výhody jednoduše podle diferenční metody zohledňovat, nebo naopak podle objektivně-abstraktní metody odmítat. Rakouská i německá doktrína obecně uznává, že problematika vyrovnání újmy prospěchem je problematikou hodnotovou, tedy že připustnost zohlednění výhod předně závisí na hodnotovém úsudku (*wertende Betrachtung*),¹⁷ Někteří

14 WELSER, R. – ZÖCHLING-JUD, B. *Grundriss des bürgerlichen Rechts. Band II: Schuldrecht Allgemeiner Teil, Schuldrecht Besonderer Teil, Erbrecht*, s. 399.

15 K tomu srov. explicitní poukaz na účel výhody v článku 10:103 PETL.

16 Viz KOZIOL, H. *Basic questions of tort law from a Germanic perspective*, s. 75 an.

17 Viz např. LANGE, H. – SCHIEMANN, G. *Schadensersatz*, s. 487. Či PLETZER, R. *Vorteilsausgleich beim Schmerzengeld? Juristische Blätter*. 2007, Vol. 129, No. 7, s. 412.

autoři v této souvislosti uvádí, že jde o tzv. *verhinderter Vorteilsausgleich* (omezené vyrovnání výhod).¹⁸ Návazně na Mommsenovu diferenční hypotézu a subjektivně-konkrétní metodu zjišťování výše újmy se jedná o snahu omezení zohledňování veškerého prospěchu oproti újmě.¹⁹

Podle jakých kritérií tedy případy vyrovnání újmy prospěchem řešit? Německá doktrína i judikatorní praxe se touto otázkou intenzivně zabývaly od přelomu 19. a 20. století, a to v souvislosti s přijetím BGB. V této době byla řešena i v rámci *common law*.²⁰

Materiály k BGB (shodně jako převažující mínění v common law) poukazují na skutečnost, že řešení problematiky vyrovnání újmy prospěchem je nutné s ohledem na konkrétní okolnosti jednotlivých případů ponechat doktríně a judikatuře. Mimo jiné i proto, že jde při jejím posuzování o zohlednění komplexu pravidel, zejména toho, co je třeba rozumět újmou v daném konkrétním případě.²¹

Prvotní snahy německé doktríny se nesly ve znamení hledání univerzálního pravidla.²² Paralelu lze vést s problematikou příčinné souvislosti a nutnosti omezit přičítání škod toliko na základě faktické příčinné souvislosti zjišťované pomocí tzv. „*conditio sine qua non*“ testu,²³ kdy východisko řešení spočívalo v aplikaci teorie adekvátnosti kauzálního nexu.²⁴ Tato snaha se však ukázala v průběhu času jako marná. Jakékoliv komplexní pravidlo bylo vystavěno buď na řadě výjimek, nebo naopak bylo tak široce vymezeno, že v důsledku trpělo absencí vyžadované vypovídací hodnoty.²⁵

.....

Rovněž viz kapitolu 1.

18 Viz např. WELSER, R. – ZÖCHLING-JUD, B. *Grundriss des bürgerlichen Rechts. Band II: Schuldrecht Allgemeiner Teil, Schuldrecht Besonderer Teil, Erbrecht*, s. 400.

19 KUHN, R. *Die Anrechnung von Vorteilen im Haftpflichtrecht*, s. 10.

20 Např. rozhodnutí amerického nejvyššího soudu ve věci *The Propeller Monticello v. Mollison*, 58 U.S. 152 (1854) nebo *Bradburn v. Great Western Railway Co.* (1874).

21 MUGDAN, B. *Die gesammten Materialien zum Bürgerlichen Gesetzbuch für das Deutsche Reich*, s. 10.

22 Naopak v *common law* univerzální pravidlo hledáno nebylo, tato problematika byla zcela ponechána soudům nebo (v dílčích případech) zákonodárci. Proto neexistuje žádné jednotící, obecné pravidlo, přičemž ještě v roce 2014 mohli Posner s Poratem ve svém článku napsat: „*The legal rules that govern these cases and cases like them are widely acknowledged to be a mess.*“ POSNER, E. – PORAT, A. *Offsetting Benefits*. *Virginia Law Review*. 2014. Vol. 100, No. 6, s. 2.

23 ZIMMERMANN, R. In: WINIGER, B. – KOZIOL, H. – KOCH, B. – ZIMMERMANN, R. (eds). *Digest of European Tort Law. Essential cases on natural causation*. New York: Springer Wien, New York, 2007, s. 99.

24 LANGE, H. – SCHIEMANN, G. *Schadensersatz*, s. 82.

25 KUHN, R. *Die Anrechnung von Vorteilen im Haftpflichtrecht*, s. 2 an.

Nejprve zmiňme Cantzlera²⁶ a jeho myšlenku odvozenou od podpory zasaženého právního statku, respektive porušené smluvní povinnosti (*Rechtsförderungsgedanke*). Canzler považuje za vnější rámec pro přípustnost vyrovnání újmy prospěchem faktickou kauzalitu mezi škodní událostí a výhodou, avšak s výhradou, že jde o příliš široké (volné) kritérium, které nelze zúžit za pomoci teorie adekvátnosti kauzálního nexu.²⁷ Nalezen musí být jiný užší vztah mezi výhodou a nevýhodou. Ten spatřuje v podpoře zasaženého právního statku. Započítávat lze podle tohoto přístupu jen ty výhody, jež současně znamenají podporu zasaženého právního statku, jelikož hlubším smyslem teorie vyrovnání újmy prospěchem je vyrovnání porušení a podpory práva a nikoliv pouze výhody a nevýhody. Výjimkou ze započtení jsou výhody, které vznikly přičiněním poškozeného nebo třetí osoby a jejichž účelem je podpořit výlučně poškozeného a nikoliv škůdce.

Kritika Cantzlerova přístupu vychází z obecné nepoužitelnosti vytvořeného pravidla na všechny případy vyrovnání újmy prospěchem, stejně tak z důvodu, že pravidlo nenapomáhá řešení jednotlivých případů, jelikož neurčuje, jak konkrétně zjistit, zda škůdce a jeho protiprávní jednání podpořilo zasažený právní statek.²⁸

Dále lze předestřít přístup Thieleho²⁹ v podobě nerozlučného vnitřního vztahu (*unlösbarer innerer Zusammenhang*). Thiele argumentuje opačně než v té době panující doktrína a vyrovnání újmy prospěchem považuje za výjimku a nikoliv pravidlo. Podle jeho názoru je třeba najít pozitivní kritérium pro přípustnost zohlednění výhody oproti újmě, kterým není ani diferenční hypotéza, ani zákaz obohacení poškozeného. To spatřuje právě v nerozlučném vnitřním vztahu mezi výhodou a nevýhodou (ať už organickém, nebo hospodářském), které vznikly na základě shodné škodní události.

Jak sám Thiele ale uvádí, nelze obecně, pro všechny případy, apriorně říci, kdy předmětný vnitřní vztah mezi výhodou a nevýhodou existuje (může jít o vazbu na základě zákona, právního jednání nebo přirozené nebo hospodářské jednoty). Neurčitost tohoto kritéria je nabílední. Rozhodující jsou vždy okolnosti konkrétního případu a jejich právní hodnocení. Jako vodítko může podle Thieleho sloužit

.....

26 CANTZLER, K. *Die Vorteilsausgleichung beim Schadensersatzanspruch*. *Archiv für die civilistische Praxis*. 1957, Vol. 156, No. 1.

27 K tomu viz dále.

28 Viz např. LANGE, H. – SCHIEMANN, G. *Schadensersatz*, s. 494.

29 THIELE, W. *Gedanken zur Vorteilsausgleichung*. *Archiv für die civilistische Praxis*. 1967, Vol. 167, No. 3.

zařazení jednotlivých případů do skupin s obdobnými znaky (*Fallgruppen*), které naplní kautelu právní jistoty a předvídatelnosti práva.

Dále lze z autorů starší doktríny uvést Rudloffa³⁰ a kritérium zaměřené na způsob, jakým byla výhoda získána, zda přičiněním (námahou) určité osoby, nebo shodou náhod (štěstím). Nezohledňují se výhody, které vznikly vynaložením peněz, času, práce či rizika poškozeného nebo třetí osoby. Na druhou stranu je zpravidla třeba zohlednit výhody, které vznikly bez přičinění poškozeného nebo třetí osoby (respektive s lehkou námahou) nebo šťastnou náhodou. V případě šťastné náhody ale pouze v případě, že je pro ni škůdce hoden (*würdig*) a případně, že ji také potřebuje (*bedürftig*).³¹

Kritické ohlasy na myšlenky Rudloffa se daly poměrně snadno očekávat. Ze samotné konstrukce „zohledňování náhody a štěstí“ je zřejmá její umělost, Thüssing³² v této souvislosti zmiňuje absenci jakékoliv vazby na zákonná ustanovení a schopnosti právně odůvodnit přípustnost zohlednění výhody oproti nevýhodě. Nadto není jasné, z jakého důvodu by se měla šťastná náhoda přičítat ve prospěch škůdce, když v případech jednání v souladu s právem je tomu přesně naopak.³³

Předestřené názory Cantzlera, Thieleho či Rudloffa ilustrují snahy o řešení problematiky vyrovnání újmy prospěchem pomocí jednotného a komplexního pravidla. O konkrétnější pravidla se jistě jedná, avšak jak posoudit, zda mezi prospěchem a újmou existuje nerozlučné spojení, anebo prospěch podporuje zasažené hodnoty, jinak než kazuisticky, se znalostí okolností jednotlivých případů a hodnotového úsudku, nelze, což se při pohledu na spektrum a různorodý charakter výhod nabízí. Lze říci, že potíže nečiní nedostatek kritérií, nýbrž jejich náležitá aplikace a zaměření na jednotlivé případy, navažme slovy Kuhna: „*Begründungsnotstand trotz Argumentenvielfalt*.“³⁴

30 RUDLOFF, K. In: ESSER, J. – THIEME, H. (Hrsg.). *Festschrift für Fritz von Hippel zum 70. Geburtstag*. Tübingen: J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), 1967.

31 „*Der Vorteilsausgleich ist zumutbar, sofern die Vorteile unumsorgt zufallen, Sorgeleicht erzielt oder glücklich erlangt sind und letzterenfalls der Schädiger dessen würdig und – in Fällen glücksbereitender Freigebigkeit – auch bedürftig ist.*“ RUDLOFF, K. In: ESSER, J. – THIEME, H. (Hrsg.). *Festschrift für Fritz von Hippel zum 70. Geburtstag*, s. 460.

32 THÜSING, G. *Wertende Schadensberechnung*, s. 48.

33 ERM, D. *Vorteilsanrechnung beim Schmerzensgeld – ein Beitrag zur Fortentwicklung des Schadens(ersatz)rechts*, s. 187.

34 [Vlastní překlad autorů: „*Nouze o odůvodnění navzdory argumentační mnohosti.*“] KUHN, R. *Die Anrechnung von Vorteilen im Haftpflichtrecht*, s. 3.

Co se týče starší německé rozhodovací praxe,³⁵ ta svá první odůvodnění navažovala na úvahy zaměřené na faktickou příčinnou souvislost. Po dlouhou dobu se za hlavní kritérium považovalo, zda výhoda vznikla ze stejné škodní události jako nevýhoda, jinými slovy, zda vychází ze stejného „kořene“ a jsou tedy identické.³⁶ Následovala adopcí kritéria v podobě adekvátnosti kauzálního nexu, jelikož požadavek na faktickou příčinnou souvislost byl považován za příliš volný.³⁷ Nechyběla ani rozhodnutí, která případy vyrovnání újmy prospěchem posuzovala odkazem na výše uvedenou doktrinární argumentaci, například Thieleho a Rudloffa, v podobě požadavku na kvalifikovaný vztah mezi výhodou a nevýhodou (zakládající se na určité míře početní jednoty).³⁸

Současně nelze opomenout přínos Wilburga (Rakousko), který ve svém textu již z roku 1932 odmítl kritérium adekvátnosti kauzálního nexu jako dostatečné rozlišovací kritérium a pro nejvíce problematickou skupinu případů, tj. případů prospěchu nabytého plněním třetí osoby, vychází z okamžiku prostého rozložení škody (*blosse Schadensverlagerung*). Wilburg zastává názor, že plnění třetí osoby bez dalšího samo o sobě nezmiňuje újmu, ale znamená pouhý přesun újmy na jinou

35 K podrobnému vývoji starší judikatury viz CANTZLER, K. *Die Vorteilsausgleichung beim Schadensersatzanspruch*, s. 33 an.

36 Rozhodnutí RG 40, 172. Citováno z: CANTZLER, K. *Die Vorteilsausgleichung beim Schadensersatzanspruch*, s. 33 an.

37 Rozhodnutí RGZ 80, 155, 160. Citováno z: CANTZLER, K. *Die Vorteilsausgleichung beim Schadensersatzanspruch*, s. 33 an.

38 „*Als Einschränkung für die Vorteilsanrechnung ist jedoch – mindestens für bestimmte Anspruchsarten – in der neueren Rechtsprechung (im Anschluß an Thiele, AcP 167, 193, 202 sowie in Anlehnung an versicherungsrechtliche Überlegungen) der Gedanke entwickelt worden, daß nur solche Vorteile als anrechenbar in Betracht zu ziehen sind, die gerade mit dem geltend gemachten Nachteil in einem qualifizierten Zusammenhang stehen, der beide, Vorteil und Nachteil, „gewissermaßen zu einer Rechnungseinheit verbindet“ (vgl. BGH NJW 1979, 760 mit Anm. Rudloff in VersR 1979, 1152; vgl. ferner BGH Urteil vom 3. Februar 1970, VI ZR 245/67, WM 1970, 633, 637).*

[Vlastní překlad autorů: „*Jako omezení zohlednění všech výhod oproti škodě se – přinejmenším pro určité druhy škod – v novější soudní praxi (v návaznosti na Thieleho, AcP 167, 193, 202, stejně tak jako na základě úvah z oblasti pojišťovacího práva) vyvinula myšlenka, že lze uvažovat o zohlednění pouze těch výhod, které přímo a kvalifikovaně souvisí s uplatněnou nevýhodou, přičemž tato souvislost se musí zakládat na určité míře početní jednoty mezi výhodou a nevýhodou (srov. rozhodnutí BGH NJW 1979, 760 s poznámkou Rudloffa in VersR 1979, 1152; srov. dále rozsudek BGH z 3. února 1970, VI ZR 245/67, WM 1970, 633, 637).*“] Rozhodnutí BGH V ZR 91/79 ze dne 16. 5. 1980, dostupné z: <<https://dejure.org/>>.

osobu než škůdce, a je tedy zapotřebí zkoumat, zda je účelem předmětného plnění vyrovnat újmu, nebo ponechat poškozenému právo na náhradu újmy nedotčeno.³⁹

Mladší doktrína,⁴⁰ včetně komentářové literatury,⁴¹ a současně i rozhodovací praxe soudů⁴² již opustila snahy o hledání univerzálního pravidla a primárně staví na tvorbě skupin případů (*Fallgruppen*) s obdobnými rysy rozhodnými pro jejich posouzení na základě specifických kritérií (a nikoliv dle všeobecně platného, univerzálního pravidla).⁴³ Jedná se o snahu ještě určitého zobecňování kazuistiky, která se orientuje na zvláštnosti jednotlivých případů a napomáhá naplňovat kautelu právní jistoty precizací právních principů a zákonných generálních klauzulí.⁴⁴ Těžiště problematiky vyrovnání újmy prospěchem se tak přesunulo do náležitého právně-systematického zařazení a odůvodnění jednotlivých případů do skupin s obdobnými markanty.⁴⁵

39 WILBURG, W. Zur Lehre von der Vorteilsausgleichung. *Jherings Jahrbücher für die Dogmatik des bürgerlichen Rechts*. 82 (1932).

40 Uvedme autory jako Thüsing, Kuhn, Lange a Schiemann či Koziol.

41 GRÜNEBERG, Ch. In: PALANDT, O. (Hrsg.). *Bürgerliches Gesetzbuch*. 78, s. 297 an.

Či LUCKEY, J. In: PRÜTTING, H. – WEGEN, G. – WEINREICH G. (Hrsg.). *Bürgerliches Gesetzbuch. Kommentar*. 14. Auflage. Köln: Wolters Kluwer, 2019, s. 394.

42 „Die Rechtsprechung ist dementsprechend seit langem darum bemüht, Fallgruppen zu bilden und ihrer jeweiligen Eigenart durch möglichst spezielle rechtliche Wertungsmaßstäbe Rechnung zu tragen. Auch der Senat hält nur dieses Verfahren für geeignet, die Probleme der Vorteilsausgleichung zu bewältigen.“

[Vlastní překlad autorů: „V souladu s tím se judikatura dlouhodobě snaží vytvářet skupiny případů a zohledňovat jejich markanty prostřednictvím co možná nejvíce specifických právních kritérií. Rovněž tento senát považuje takový postup za vhodný způsob, jak se vypořádat s problematikou vyrovnání újmy prospěchem.“]

Rozhodnutí BGH V ZR 91/79 ze dne 16. 5. 1980, dostupné z: <<https://dejure.org/>>.

43 Na jednotlivá kritéria se zaměřuje následující kapitola.

44 THÜSING, G. *Wertende Schadensberechnung*, s. 24.

45 KUHN, R. *Die Anrechnung von Vorteilen im Haftpflichtrecht*, s. 5.

3 Kritéria pro posuzování případů vyrovnání újmy prospěchem

Kritéria pro posuzování případů vyrovnání újmy prospěchem se historicky vyvíjela a formovala, zpočátku ve světle snahy naleznout komplexní a dostatečně odolné pravidlo, připomenout lze úvahy Cantzlera, Thieleho či Rudloffa. Postupem času přibývala další a další kritéria, která určitým způsobem navazovala na kritéria předešlá nebo je modifikovala. Viz například prvotní kritérium v podobě faktické příčinné souvislosti následované adekvátní příčinnou souvislostí a konečně kongruencí, tedy určitého zvláštního užšího vztahu mezi výhodou a nevýhodou.

Problematika vyrovnání újmy prospěchem je problematikou vnitřně závislou na hodnotovém úsudku, což, jak bude nastíněno dále, má své důsledky i pro povahu jednotlivých kritérií, jejichž aplikace více či méně rovněž od hodnotového zvažování odvisí. V důsledku nejde o nic jiného než s ohledem na relevantní okolnosti konkrétního případu dospět ke spravedlivému rozhodnutí. Z tohoto důvodu se zdá, že robustním a odolným způsobem jejich posuzování je aplikace nikoliv jednoho selektivně vybraného kritéria na konkrétní případ, nýbrž jejich komplexu, jenž má ambici relevantní okolnosti při uvažování o přípustnosti zohlednění té které výhody oproti škodě zohlednit. Pregnantně tuto skutečnost shrnul německý Nejvyšší soud: „*Es handelt sich vielmehr darum, daß bei der Entscheidung über die Anrechenbarkeit eines Vorteils als einer Rechtsfrage eine Gesamtschau über die Interessenlage vorzunehmen ist, wie sie durch das schädigende Ereignis zwischen dem Schädiger und dem Geschädigten besteht.*“¹

Mezi obecně užívaná kritéria² se řadí:

- (adekvátní) příčinná souvislost mezi škodní událostí a výhodou;
- smysl a funkce civilního deliktního práva (kompenzace, prevence, ochrana);

1 [Vlastní překlad autorů: „Jde spíše o to, že při rozhodování o zohlednění výhody jako právní otázky je třeba celkově zvážit veškeré zájmy existující v důsledku škodní události mezi škůdcem a poškozeným.“]

Rozhodnutí BGH VI ZH 90/58 ze dne 24. 3. 1959, dostupné z: <<https://dejure.org/>>.

2 Viz např. LUCKEY, J. In: PRÜTTING, H. – WEGEN, G. – WEINREICH G. (Hrsg.). *Bürgerliches Gesetzbuch. Kommentar*, s. 396. Či Rozhodnutí BGH VII ZR 169/82 ze dne 17. 5. 1984, dostupné z: <<https://dejure.org/>>.

- zvláštní vnitřní vztah mezi výhodou a nevýhodou (kongruence);
- „obecný“ hodnotový úsudek (spravedlnost, přiměřenost apod.).

3.1 Faktická příčinná souvislost a teorie adekvátnosti kauzálního nexu

Prvotním kritériem pro posuzování případů vyrovnání újmy prospěchem je podle převažujících názorů ekvivalentní příčinná souvislost mezi škodní událostí a výhodou,³ která představuje základ nezbytného vztahu mezi výhodou a nevýhodou (újmou). Nejde zde o nic jiného než o aplikaci tzv. „*conditio sine qua non*“ testu na vztah škodní události a výhody, viz např. čl. 3:101 PETL⁴, jenž zní: „*Jednání nebo opomenutí (dále jen jednání) je příčinnou škody poškozeného, jestliže by při neexistenci takového jednání škoda nevznikla.*“⁵ Test je vystaven na metodě tzv. fiktivní eliminace jevů, přičemž fiktivně eliminujeme výhody a nikoliv nevýhody (újmu).⁶

Ilustrujme důsledky aplikace tohoto kritéria na druhém případě uvedeném v první kapitole a výhodě v podobě darování peněžitých prostředků, jehož účelem bylo snazší překonání traumatu způsobeného na straně poškozeného ublížením na zdraví. Odmyslíme-li škodní událost, poškozený by dar neobdržel, jelikož mu nebyla způsobena újma a ani trauma, které mělo být za pomoci daru překonáno. Metodou fiktivní eliminace jevů jsme tudíž zjistili, že výhoda vznikla v důsledku škodní události, proto je možné uvažovat o jejím zohlednění oproti způsobené škodě.

Jelikož je ekvivalentní příčinná souvislost poněkud volným kritériem, vedla její izolovaná aplikace k nepřiměřeným a právně neuspokojivým závěrům a v důsledku k zohledňování poměrně značného množství výhod. Ukázala se jako nedostatečný „filtr“. Za příklad může sloužit právě výhoda v podobě darování. Nejenže záměrem dárce jistě nebylo prostřednictvím daru zbavit škůdce povinnosti k náhradě škody,

3 Viz např. LANGE, H. – SCHIEMANN, G. *Schadensersatz*, s. 492. Či PLETZER, R. *Vorteilsausgleich beim Schmerzensgeld?*, s. 414. Či KOZIOL, H. *Österreichisches Haftpflichtrecht*, s. 327.

4 Principy evropského deliktčního práva. Dostupné zde: <<http://www.egtl.org/PETLczech.html>>.

5 Obdobně náleží Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 312/05 ze dne 1. 11. 2007: „*Východiskem zjištění právně relevantní příčinné souvislosti je tedy zásadně prokázání příčinné souvislosti v přísně přírodovědném smyslu. Abychom mohli hovořit o takovém kausálním vztahu mezi dvěma skutečnostmi, je nutné, aby skutečnost, která má být příčinou, byla nutnou podmínkou (conditio sine qua non) toho, že se následek uskutečnil právě tak, jak se uskutečnil, tj. daným způsobem, v daném čase a v daném místě. Pro výsledek je příčinnou taková událost, kterou si nelze odmyslet, aniž by nutně odpadl i sám výsledek (škoda).*“

6 ZIMMERMANN, R. In: WINIGER, B. – KOZIOL, H. – KOCH, B. – ZIMMERMANN, R. (eds). *Digest of European Tort Law. Essential Cases on Natural Causation*, s. 99.

současně by se ale vytrácela preventivní funkce civilního deliktčního práva, spravedlnost obecně nevyjímaje.

Návazně na teorii ekvivalence směřovaly snahy doktríny i judikatury aplikovat na případy vyrovnání újmy prospěchem teorii adekvátnosti kauzálního nexu. Obecným účelem této teorie je omezení relativně bezbřehé kauzality zjišťované pomocí teorie ekvivalence.⁷ Omezení přičitatelnosti povinnosti k náhradě újmy se děje za pomoci objektivních determinantů. Škůdce neodpovídá za atypické újmy nastalé za výjimečného (neobvyklého, nepředvídatelného) spojení jevů,⁸ a to za účelem garance objektivní možnosti zabránit vzniku škodního následku.⁹

Rakouská¹⁰ i německá doktrína¹¹ se nicméně staví proti aplikaci teorie adekvátnosti kauzálního nexu na případy vyrovnání újmy prospěchem poukazem na účel teorie adekvátnosti kauzálního nexu. Ten nezakladnější princip deliktčního práva zní: *casum sentit dominus*, přičemž přesun břemene nést újmu na někoho jiného než poškozeného vyžaduje v soukromém právu bilaterální justifikaci.¹² Jednotlivé skutkové podstaty civilního deliktčního práva pak tuto zásadu naplňují, včetně požadavku na adekvátnost kauzálního nexu. To platí právě pro přesun újmy, ale zřejmě nikoliv pro přesun výhod. Vznikne-li totiž výhoda, jedná se o štěstí, které se má připisat osobě, v jejíž sféře vznikla,¹³ což pravidelně nebývá škůdce, nýbrž poškozený. Škůdci se má přičítat pouze taková újma, která je obecně předvídatelná, a to z důvodu možnosti zabránit vzniku škodního následku. U zohledňování výhod o přímou regulaci

7 GRÜNEBERG, Ch. In: PALANDT, O. (Hrsg.). *Bürgerliches Gesetzbuch*, s. 298. Či Rozhodnutí BGH VII ZR 269/82 ze dne 17. 5. 1984: „*Die im Bereich des Schadensersatzrechts entwickelten Grundsätze der Vorteilsausgleichung beruhen auf dem Gedanken, daß dem Geschädigten – jedenfalls in gewissem Umfang – diejenigen Vorteile zuzurechnen sind, die ihm in adäquatem Zusammenhang mit dem Schadensereignis zufließen.*“

[Vlastní překlad autorů: „*Základní zásady vyrovnání nevýhod prospěchem vytvořené v oblasti práva na náhradu škody spočívají v myšlence, že poškozenému jsou – vždy v určitém rozsahu – přičitatelné takové výhody, které mu vznikají v adekvátní příčinné souvislosti se škodní událostí.*“] Dostupné z: <<https://dejure.org/>>.

8 HARRER, F. In: SCHWIMANN, M. *ABGB Praxiskommentar. Band 6. §§ 1293-1502 ABGB*. 3. neubearb. Aufl. Wien: LexisNexis ARD Orac, 2006, s. 59.

9 LANGE, H. – SCHIEMANN, G. *Schadensersatz*, s. 493.

10 KOZIOL, H. *Österreichisches Haftpflichtrecht*, s. 329.

11 Viz např. již CANTZLER, K. *Die Vorteilsausgleichung beim Schadensersatzanspruch. Archiv für die civilistische Praxis*. 1957, Vol. 156, No. 1, s. 45 an.

12 BYDLINSKI, F. In: TICHÝ, L. (ed.). *Causation in Law. Praha 2007*, s. 24–25.

13 SCHIEMANN, G. In: HUBER, Ch. – JAEGER, D. – LUCKEY, J. *Festschrift für Lothar Jaeger zum 75. Geburtstag*. Luchterhand Verlag, 2014, s. 413 an.

chování škůdce nejde, není proto zapotřebí garantovat škůdci objektivní možnost vyhnout se způsobení výhody prostřednictvím předvídatelnosti.

U případů vyrovnání újmy prospěchem tedy není obecně vhodné užít princip adekvátní příčinné souvislosti jako pozitivní kritérium pro určení přípustnosti zohlednění výhody oproti újmě, jinak řečeno, adekvátnost způsobení výhody neznačí automatickou přípustnost jejího zohlednění oproti nevýhodě. Německá judikatura a část doktríny jej ale připouští jako negativní determinant.¹⁴ To znamená, že nelze zohlednit nepředvídatelné výhody, avšak pokud je vznik výhody obecně předvídatelný (adekvátní), lze uvažovat o jejím zohlednění oproti nevýhodě, a to při současné aplikaci dalších kritérií. Jinými slovy, teorie adekvátnosti je dalším, ale nikoliv posledním filtrem přípustnosti zohlednění určité výhody proti újmě.¹⁵ Neadekvátní výhody, jejichž vznik lze připsat náhodě, mají náležet poškozenému

14 Viz např. GRÜNEBERG, Ch. In: PALANDT, O. (Hrsg.). *Bürgerliches Gesetzbuch*, s. 298.

Či PLETZER, R. *Vorteilsausgleich beim Schmerzensgeld?*, s. 414. Či rozhodnutí BGH VIII ZR 150/65 ze dne 15. 11. 1967: „Ob diese Begründung hinreicht, um die Auffassung des Berufungsgerichts zu stützen, bedarf keiner Entscheidung; denn das Vorliegen eines *adäquaten ursächlichen Zusammenhangs* zwischen dem Schadensereignis und dem Umstand, der zur Beseitigung des Schadens geführt hat, ist nur die *Mindestvoraussetzung für dessen Beachtlichkeit bei der Beantwortung der Frage, ob ein Schaden im Rechtssinne noch vorliegt. Das schadenmindernde oder schadenbeseitigende Ereignis kann vielmehr als zureichender Grund für die Befreiung des Schädigers von der Ersatzpflicht nur anerkannt werden, wenn seine Berücksichtigung bei Würdigung aller Umstände den Schädiger nicht unbillig entlasten würde.*“

[Vlastní překlad autorů: „Zdali toto odůvodnění postačuje k podpoře názoru odvolacího soudu, nevyžaduje rozhodnutí; neboť existence *adekvátní příčinné souvislosti* mezi škodní událostí a okolností, které vedla k odstranění škody, je pouze *minimálním požadavkem pro její relevanci při zodpovězení otázky, zda škoda v právním smyslu i nadále existuje. Událost zmírňující nebo odstraňující škodu lze uznat jako dostatečný důvod pro osvobození škůdce od povinnosti k náhradě škody pouze tehdy, pokud by s přihlédnutím ke všem okolnostem nedošlo k nepřiměřenému zvýhodnění škůdce.*“]

Dostupné z: <<https://dejure.org/>>.

15 Viz např. PLETZER, R. *Vorteilsausgleich beim Schmerzensgeld?*, s. 414. Či rozhodnutí BGH VII ZR 169/82 ze dne 17. 5. 1984: „Die im Bereich des Schadensersatzrechts entwickelten Grundsätze der Vorteilsausgleichung beruhen auf dem Gedanken, daß dem Geschädigten – jedenfalls in gewissem Umfang – diejenigen Vorteile zuzurechnen sind, die ihm in *adäquatem Zusammenhang* mit dem Schadensereignis zufließen. Es soll ein gerechter Ausgleich zwischen den bei einem Schadensfall *widerstreitenden Interessen* herbeigeführt werden. Der Geschädigte darf nicht besser gestellt werden, als er ohne das schädigende Ereignis stünde; das wäre ein *unbilliges Ergebnis*. Andererseits sind nicht alle durch das Schadensereignis bedingten Vorteile auf den Schadensersatzanspruch anzurechnen, sondern nur solche, deren Anrechnung mit dem jeweiligen Zweck des Ersatzanspruchs übereinstimmt, d. h. dem Geschädigten zumutbar ist und den Schädiger nicht unangemessen entlastet.“

(a nikoliv škůdci), a to ve smyslu zrcadlové aplikace zásady obecného životního rizika, které stíhá poškozeného.¹⁶

Pro ilustraci negativního působení teorie adekvátnosti kauzálního nexu na případy vyrovnání újmy prospěchem se vraťme k příkladu, v němž škůdce ublížil poškozenému na zdraví a ten následně obdržel výhodu v podobě daru peněžitéch prostředků od svých přátel. Skutečnost, že bude ve prospěch poškozeného založena dobročinná sbírka nebo že obdrží od svých blízkých určitý finanční obnos pro snazší překonání způsobeného příkoří je podle našeho názoru obecně předvídatelné, jelikož se tyto případy s určitou mírou pravidelnosti opakují. Vznik výhody v podobě darování tedy nevybočuje z mezí obvyklého a předvídatelného běhu věcí. Pro vyrovnání újmy prospěchem to znamená, že výhoda v podobě darování může být oproti způsobené škodě zohledněna, avšak za užití dalších kritérií (která by zohledňovala například preventivní působení takového daru na škůdce nebo vůbec účel darování).

3.2 Funkce, smysl a účel civilního deliktního práva

Při posuzování případů vyrovnání újmy prospěchem je dále zapotřebí zohlednit funkce, smysl a účel civilního deliktního práva, respektive náhrady za způsobenou újmu.¹⁷ Výhodu je možné oproti nevýhodě zohlednit jen v případech, že je takový

[Vlastní překlad autorů: „*Základní zásady vyrovnání nevýhod prospěchem* vytvořené v oblasti práva na náhradu škody spočívají v myšlence, že poškozenému jsou – vždy v určitém rozsahu – *přičitatelné* takové výhody, které mu vznikají v *adekvátní příčinné souvislosti* se škodní událostí. Mělo by být dosaženo *spravedlivé rovnováhy* mezi protikladnými zájmy vznikajícími způsobením škody. Poškozený *nesmí* být uveden do lepší pozice, než ve které by se nacházel bez škodní události; jednalo by se o *nespravedlivý výsledek*. Naproti tomu *ne všechny výhody způsobené škodní událostí* mají být započteny proti nároku na náhradu újmy, ale pouze takové, jejichž započtení se *shoduje s příslušným účelem* nároku na náhradu újmy; tzn. *pro poškozeného je přijatelné a současně škůdce nepřiměřeně nezprošťuje povinnosti k náhradě.*“]

Dostupné z: <https://dejure.org>.

16 GRÜNEBERG, Ch. In: PALANDT, O. (Hrsg.). *Bürgerliches Gesetzbuch*, s. 298.

17 Viz např. rozhodnutí BGH VII ZR 169/82 ze dne 17. 5. 1984: „Der Geschädigte darf nicht besser gestellt werden, als er ohne das schädigende Ereignis stünde; das wäre ein *unbilliges Ergebnis*. Andererseits sind nicht alle durch das Schadensereignis bedingten Vorteile auf den Schadensersatzanspruch anzurechnen, sondern nur solche, deren Anrechnung mit dem jeweiligen Zweck des Ersatzanspruchs übereinstimmt, d. h. dem Geschädigten zumutbar ist und den Schädiger nicht unangemessen entlastet.“

[Vlastní překlad autorů: „*Poškozený nesmí* být uveden do lepší pozice, než ve které by se nacházel bez škodní události; jednalo by se o *nespravedlivý výsledek*. Naproti tomu *ne všechny výhody způsobené škodní událostí* mají být započteny proti nároku na náhradu újmy, ale pouze

postup v souladu s těmito kritérii.¹⁸ Kuhn¹⁹ v této souvislosti nicméně pochybuje o obecné vypovídací hodnotě tohoto kritéria – jak v konkrétním případě zjistit, jaké řešení nejlépe reflektuje smysl a účel civilního deliktčního práva?

V zásadě lze rozlišovat kompenzační (satisfakční), odrazující (prevenční) a poennální funkci civilního deliktčního práva, ovšem nikoliv všechny právní řády napříč Evropou uvedené funkce bez dalšího akceptují.²⁰ To platí zejména ve vztahu k trestní funkci civilního deliktčního práva spočívající v soukromoprávním potrestání škůdce za způsobení újmy, kterou kontinentální právní řády²¹ obecně zapovídají.²²

Primární funkcí civilního deliktčního práva je kompenzace, respektive vyrovnání újmy.²³ To lze v českém právu vysledovat ihned z názvu interlineární rubriky, která tuto oblast práva uvozuje: „Náhrada majetkové a nemajetkové újmy.“ Shodně platí například i pro rakouské a německé právo.²⁴ Cílem kompenzace je vyrovnat veškerou způsobenou újmu a nikoliv více, tedy současně zabránit obohacení poškozeného poskytnutou náhradou (*Bereicherungsverbot*).²⁵ Při izolované aplikaci této funkce by se mohlo zdát, že je při stanovení výše náhrady újmy primárně nutné zohlednit všechny prospěch nabytý poškozeným v souvislosti se škodní událostí, a to proto, aby nedocházelo k dvojí náhradě.

Další funkcí práva upravujícího povinnost k náhradě újmy je funkce preventivní, respektive odrazující, již lze obecně definovat jako nástroj pro předcházení vzniku újem obecně odrazující škůdce působit negativně na právem chráněné statky.²⁶ V rámci teorie vyrovnání újmy prospěchem to znamená, že nesmí docházet k nespravedlivému zvýhodnění škůdce zohledněním výhody, čímž by docházelo k oslabení prevenčního působení na škůdce. Z této zásady by pak mohlo být bez vztahu k ostat-

ním okolnostem odvozeno, že nelze výši náhrady škody snížit o nabytý prospěch, jelikož by se tím potírala právě preventivní funkce civilního deliktčního práva. Patrně se jedná o opačný důsledek, než na který se zaměřuje kompenzační funkce.

Nastíněnou diskrepanci mezi oběma funkcemi civilního deliktčního práva lze demonstrovat v rámci českého práva, konkrétně například na výhodě v podobě pohřebného²⁷ při určení výše náhrady za náklady pohřbu ve smyslu ustanovení § 2961 občanského zákoníku: „Škůdce nahradí tomu, kdo je vynaložil, přiměřené náklady spojené s pohřbem v rozsahu, v jakém nebyly uhrazeny veřejnou dávkou podle jiného právního předpisu. Přitom se přihlédne k zvyklostem i k okolnostem jednotlivého případu.“ Podle explicitního pravidla pohřebné *ipso iure* snižuje výši nahrazované škody. To má za důsledek zřetelné oslabení preventivní funkce civilního deliktčního práva, tím spíše, že český právní řád v této oblasti práva nezakotvuje regresní nárok poskytovatele veřejné dávky, zákonnou cesi, ani jiný obdobný instrument zajišťující návratnost vyplaceného plnění. Na druhou stranu takové řešení plně odpovídá kompenzační funkci civilního deliktčního práva, kdy poškozený získá plnou náhradu škody bez jakéhokoliv obohacení.

(Zdánlivý) rozpor při působení obou předestřených funkcí civilního deliktčního práva v rámci teorie vyrovnání újmy prospěchem lze odstranit již výše uvádaným poukazem na potřebu zohlednění všech relevantních okolností při posuzování jednotlivých případů, čemuž napomáhá aplikace celého komplexu kritérií a nikoliv selektivní volba jednoho nebo druhého kritéria.²⁸ Při vážení protichůdných zájmů

27 Viz ustanovení § 47 an. zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů. Dále jen „zákon o státní sociální podpoře“.

28 Výstižně viz rozhodnutí BGH VII ZR 169/82 ze dne 17. 5. 1984: „Es soll ein gerechter Ausgleich zwischen den bei einem Schadensfall widerstreitenden Interessen herbeigeführt werden. Der Geschädigte darf nicht besser gestellt werden, als er ohne das schädigende Ereignis stünde; das wäre ein unbilliges Ergebnis. Andererseits sind nicht alle durch das Schadensereignis bedingten Vorteile auf den Schadensersatzanspruch anzurechnen, sondern nur solche, deren Anrechnung mit dem jeweiligen Zweck des Ersatzanspruchs übereinstimmt, d.h. dem Geschädigten zumutbar ist und den Schädiger nicht unangemessen entlastet.“ [Vlastní překlad autorů: „Mělo by být dosaženo spravedlivé rovnováhy mezi protikladnými zájmy vznikajícími způsobením škody. Poškozený nesmí být uveden do lepší pozice, než ve které by se nacházel bez škodní události; jednalo by se o nespravedlivý výsledek. Naproti tomu ne všechny výhody způsobené škodní událostí mají být započteny proti nároku na náhradu újmy, ale pouze takové, jejichž započtení se shoduje s příslušným účelem nároku na náhradu újmy; tzn. pro poškozeného je přijatelné a současně škůdce nepřiměřeně nezprošťuje povinnosti k náhradě.“] Dostupné z: <<https://dejure.org>>.

.....
takové, jejichž započtení se shoduje s příslušným účelem nároku na náhradu újmy; tzn. pro poškozeného je přijatelné a současně škůdce nepřiměřeně nezprošťuje povinnosti k náhradě.“] Dostupné z: <<https://dejure.org>>.

18 GRÜNEBERG, Ch. In: PALANDT, O. (Hrsg.), *Bürgerliches Gesetzbuch*, s. 297 an.

19 KUHN, R. *Die Anrechnung von Vorteilen im Haftpflichtrecht*, s. 3.

20 KOZIOL, H. *Basic questions of tort law from a Germanic perspective*, s. 75 an.

21 Včetně českého, viz např. recentní rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 27/2020 ze dne 15. 12. 2020.

22 Viz např. KOZIOL, H. *Basic questions of tort law from a Germanic perspective*, s. 75 an.

23 *Ibidem*, s. 75 an.

24 Viz ustanovení § 1295 rakouského občanského zákoníku, dále jen „ABGB“ a ustanovení § 823 BGB.

25 KOZIOL, H. *Österreichisches Haftpflichtrecht*, s. 326 an.

26 KOZIOL, H. *Basic questions of tort law from a Germanic perspective*, s. 75 an. V současnosti je ale tato funkce relativizována nejen zákonným, ale i smluvním pojištěním.

dochází k upozadování určitých zájmů za současné preference těch ostatních. Tyto důsledky podtrhují slova Kuhna o absenci obecného účinku funkcí civilního deliktního práva při posuzování konkrétních případů a závislost této problematiky na hodnotovém úsudku.

3.3 Zvláštní vnitřní vztah mezi výhodou a nevýhodou – kongruence

Pravděpodobně tím nejpodrobněji zkoumaným kritériem je požadavek na existenci určitého zvláštního vztahu mezi výhodou a nevýhodou, který by ospravedlňoval přípustnost zohlednění, respektive nezohlednění výhody při stanovení výše nahrazované újmy. Ostatně by do tohoto rámce mohlo být zařazeno i kritérium v podobě (adekvátní) příčinné souvislosti, jelikož i u něho se jedná o určitý specifický vztah mezi výhodou a nevýhodou.

Vedle již výše zmíněných doktrinárních přístupů²⁹ Cantzlera (podpora zasaženého právního statku, respektive porušené smluvní povinnosti), Thieleho (nerozlučný vnitřní vztah mezi výhodou a nevýhodou, ať už organický nebo hospodářský) nebo Rudloffa (relevance způsobu, jakým byla výhoda získána – přičiněním určité osoby nebo šťastnou náhodou), nalezneme požadavek na existenci zvláštního vztahu mezi výhodou a nevýhodou rovněž v rozhodovací praxi soudů nebo legislativě.

Rakouská judikatura mj. vyžaduje pro zohlednění výhody oproti nevýhodě věcnou a časovou kongruenci.³⁰ Ta existuje například mezi ušetřenými náklady na domácnost (výhoda) a náhradou za náklady spojenými s pobytem v nemocnici. Shodné platí i pro německou soudní praxi, která se vyjádřila v tom smyslu, že výhoda musí co do své povahy (Art) odpovídat nevýhodě, což jinými slovy znamená, že mezi výhodou a nevýhodou musí existovat kongruence.³¹

.....

29 Viz kapitulu 2.

30 Rozhodnutí OGH 8 Ob 298/71 ze dne 23. 11. 1971: „Die Berücksichtigung der Haushaltsersparnis unter dem Gesichtspunkt der Vorteilsausgleichung kommt nur gegenüber sachlich und zeitlich kongruenten Schadenersatzansprüchen des Geschädigten, worunter die von ihm zu zahlenden Spitalskosten fallen, in Betracht.“

[Vlastní překlad autorů: „Zohlednění ušetřených výdajů na domácnost z pohledu vyrovnání nevýhod prospěchem přichází v úvahu pouze oproti věcně a časově kongruentním nárokům na náhradu škody poškozeného, mezi něž patří i náklady hrazené poškozeným na pobyt v nemocnici.“] Dostupné z: <<https://www.ris.bka.gv.at>>.

31 Rozhodnutí BGH V ZR 115/96 ze dne 6. 6. 1997: „Die Vorteilsausgleichung erfolgt also nicht bei der Endsaldierung aller Aktiv- und Passivposten gegenüber dem Gesamtbetrag des Schadens, sondern betrifft nur den Schadensposten, dem der Vorteil seiner Art nach entspricht“ (Lange, Schadensersatz, 2. Aufl. § 9 III 12 m.w.N.; Staudinger/Medicus, BGB 12. Aufl., § 249 Rdn. 151), d.h. der mit dem Vorteil ‚kongruent‘ ist (Münch-Komm-BGB/Grunsky, 3. Aufl., Vor § 249 Rdn. 112 b).“

Požadavek na shodnost druhu (gleiche Art) výhody a nevýhody a poukaz na časovou souvislost s povinností k náhradě škody (derselber Zeitraum) je v německém právu zakotven i v zákoně, konkrétně v první větě ustanovení § 116 I SGB,³² které upravuje zákonnou cesi práva na náhradu újmy v případě poskytovatelů sociální pomoci.

Úzce související kategorií s požadavkem na kongruenci výhod a nevýhod je účel normy, respektive smlouvy,³³ na základě které předmětná výhoda vzniká, typicky může jít o různé dávky sociálního zabezpečení, pojistná plnění či dary. Inspirací pro tuto kategorii je pro deliktní právo inherentní ochranný účel normy, respektive smlouvy.³⁴ V případě účelu normy, na základě které výhoda vznikla, zkoumáme jeho vztah k nevýhodě (újmě).

Příkladem lze v této souvislosti poukázat na české rozhodnutí Ústavního soudu.³⁵ Skutkově se jednalo o případ, v němž poškozená požadovala náhradu újmy v podobě účelně vynaložených nákladů na léčení podle ustanovení § 449 odst. 1 občanského zákoníku z roku 1964,³⁶ konkrétně náhradu nákladů vynaložených

.....

[Vlastní překlad autorů: „Vyrovnání újmy prospěchem neznamená zohlednit veškeré kladné a záporné položky vůči celkové výši škody, nýbrž se týká pouze té části škody (škodní položky), které podle svého druhu odpovídá určitá výhoda“ (Lange, Schadensersatz, 2. Vyd. § 9 III 12 s dalšími odkazy; Staudinger/Medicus, BGB 12. Vyd., § 249 marg. č. 151), tj. té, která je s výhodou ‚kongruentní‘ (Münch-Komm-BGB/Grunsky, 3. Vyd., Před § 249 marg. č. 112 b).“] Dostupné z: <<https://dejure.org>>.

32 „Ein auf anderen gesetzlichen Vorschriften beruhender Anspruch auf Ersatz eines Schadens geht auf den Versicherungsträger oder Träger der Eingliederungshilfe oder der Sozialhilfe über, soweit dieser auf Grund des Schadensereignisses Sozialleistungen zu erbringen hat, die der Behebung eines Schadens der gleichen Art dienen und sich auf denselben Zeitraum wie der vom Schädiger zu leistende Schadenersatz beziehen.“

[Vlastní překlad autorů: „Nárok na náhradu škody zakládající se na jiném právním předpisu přechází na pojistitele nebo poskytovatele dávky na začlenění nebo sociální pomoci, pokud tento je povinen v důsledku škodní události poskytnout sociální dávky (plnění), které slouží k napravení škody shodné povahy a které se vztahují ke stejnému časovému období jako škůdcem poskytnutá náhrada škody.“] Dostupné z: <https://www.gesetz-im-internet.de/sgb_10/_116.html>.

33 PLETZER, R. *Vorteilsausgleich beim Schmerzengeld?*, s. 415.

34 Viz např. DOLEŽAL, A. – DOLEŽAL, T. *Kauzalita v civilním právu se zaměřením na medicínskoprávní spory*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2016, s. 100: „Zjednodušeně řečeno, vychází teorie o ochranném účelu normy z toho, že jak smluvní povinnosti, tak zákonné normy upravující odpovědnost za újmu a s nimi související konkrétní povinnosti opatrnosti (Verkehrspflichten) slouží ochraně pouze určitých zájmů. Ochrana těchto zájmů je v normách buď přímo vyjádřena, nebo ji lze teleologickým výkladem dovodit.“

35 Usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 4194/18 ze dne 28. 1. 2020.

36 Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Dále jen jako „OZ 1964“.

na zajištění pomoci při základních životních úkonech a na zajištění chodu domácnosti. Soudy se musely vypořádat s otázkou, zda je třeba od této náhrady odečíst příspěvek na péči poskytovaný podle ustanovení § 7 zákona o sociálních službách.³⁷ V odůvodnění zvažovaly ve vztahu ke kategorii účelu normy dvě skutečnosti, proč příspěvek na péči při stanovení výše náhrady zohlednit. Za prvé, smysl a účel výhody podle normy ji upravující („[...] jejím účelem, jak vyplývá z textu zákona i z důvodové zprávy, je umožnit osobě, jejíž dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav vyžaduje péči jiných osob, zajištění potřebné pomoci při péči o vlastní osobu a při zajištění soběstačnosti [...]“), a za druhé, smysl a účel výhody ve vztahu k normě regulující povinnost k náhradě újmy („[...] Poškozenému tedy příspěvek na péči náleží ze stejného důvodu, jako je ten, na němž je založena případná povinnost škůdce nahradit škodu [...]“). Ústavní soud dospěl v tomto konkrétním případě k závěru, že je třeba příspěvek na péči od požadované náhrady škody odečíst.

S požadavkem na zohlednění účelu relevantní výhody pracují taktéž autoři PETL, připomeňme již zmiňovaný čl. 10:103 PETL: „When determining the amount of damages benefits which the injured party gains through the damaging event are to be taken into account unless this cannot be reconciled with the purpose of the benefit.“³⁸ Zde jde o zkoumání účelu výhody ve vztahu k povinnosti k náhradě škody.

Jak již bylo částečně předestřeno výše v kapitole 2, problematika je konkrétní určitost tohoto kritéria při posuzování jednotlivých případů, jelikož jeho aplikace značně odvisí od hodnotového úsudku osoby posuzující přípustnost vyrovnání újmy prospěchem. Lze říci, že kritérium v podobě zvláštního vnitřního vztahu mezi výhodou a nevýhodou určuje kýžený stav, ale již nepopisuje, jak k němu dospět. Zřejmým důsledkem je následná interpretační a aplikační rozkolísanost.³⁹

3.4 „Obecný“ hodnotový úsudek (spravedlnost, přiměřenost apod.)

Posledním kritériem, které bude představeno, je tzv. „obecný“ hodnotový úsudek spočívající v aplikaci principů spravedlnosti, přiměřenosti, poctivosti apod. na jednotlivé případy vyrovnání újmy prospěchem.

Při pohledu do relevantní rozhodovací praxe soudů lze téměř v každém rozhodnutí poukaz na tyto principy nalézt, tak například:

37 Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů. Dále jen „zákon o sociálních službách“.

38 „Je-li určována výše náhrady škody, musí být uvážěn prospěch, které poškozený získal škodnou událostí, ledaže je tato neslučitelná s výhodou.“

39 PLETZER, R. *Vorteilsausgleich beim Schmerzengeld?*, s. 415.

- zohledněním výhody nesmí docházet k *nespravedlivému* zvýhodnění škůdce;⁴⁰
- jde o *spravedlivé* vyrovnání navzájem protichůdných zájmů;⁴¹
- zohlednění výhody musí být na straně poškozeného *přiměřené* a současně nesmí *nepřiměřeně* zvýhodnit škůdce;⁴²
- problematika vyrovnání újmy prospěchem sleduje zásadu *poctivosti*;⁴³
- při posuzování případů vyrovnání újmy prospěchem musí být dodržovány hranice *přiměřenosti*.⁴⁴

40 Rozhodnutí OGH 10 Ob 209/02m ze dne 18. 7. 2002: „Die Anrechnung eines Vorteils [...] soll nicht zu einer unbilligen Entlastung des Schädigers führen.“ [Vlastní překlad autorů: „Započtení výhody nesmí vést k nespravedlivému zproštění škůdce nahradit škodu.“] Dostupné z: <<https://www.ris.bka.gv.at>>.

41 Rozhodnutí BGH VII ZR 169/82 ze dne 17. 5. 1984: „Es soll ein gerechter Ausgleich zwischen den bei einem Schadensfall widerstreitenden Interessen herbeigeführt werden.“ [Vlastní překlad autorů: „Mělo by být dosaženo spravedlivé rovnováhy mezi protikladnými zájmy vznikajícími způsobením škody.“] Dostupné z: <<https://dejure.org>>. Akcent spravedlnosti velmi výstižně ilustruje také § 920 Restatement (Second) of Torts, který zohlednění výhody upravuje následujícím způsobem: „When the defendant's tortious conduct has caused harm to the plaintiff or to his property and in so doing has conferred a special benefit to the interest of the plaintiff that was harmed, the value of the benefit conferred is considered in mitigation of damages, to the extent that this is equitable.“ Restatement of torts, Restatement of the Law, Second, Torts. § 920.

42 „Andererseits sind nicht alle durch das Schadensereignis bedingten Vorteile auf den Schadensersatzanspruch anzurechnen, sondern nur solche, deren Anrechnung mit dem jeweiligen Zweck des Ersatzanspruchs übereinstimmt, d. h. dem Geschädigten zumutbar ist und den Schädiger nicht unangemessen entlastet.“ [Vlastní překlad autorů: „Naproti tomu ne všechny výhody způsobené škodní událostí mají být započteny proti nároku na náhradu újmy, ale pouze takové, jejichž započtení se shoduje s příslušným účelem nároku na náhradu újmy; tzn. pro poškozeného je přiměřené a současně škůdce nepřiměřeně nezproštuje povinnosti k náhradě.“] Ibidem.

43 Rozhodnutí BGH VII ZR 140/71 ze dne 16. 4. 1973: „Der Rechtsgedanke der Vorteilsausgleichung zielt darauf ab, einen gerechten Ausgleich zwischen den bei einem Schadensfall widerstreitenden Interessen herbeizuführen [...]. Letztlich beruhen all diese Regelungen auf dem Grundsatz von Treu und Glauben (§ 242 BGB).“ [Vlastní překlad autorů: „Problematika vyrovnání újmy prospěchem si klade za cíl nastolit spravedlivou rovnováhu mezi protichůdnými zájmy vznikajícími způsobením škody... V konečném důsledku jsou všechna tato pravidla založena na principu poctivosti (§ 242 BGB).“] Dostupné z: <<https://dejure.org>>.

44 Rozhodnutí BGH VI ZH 90/58 ze dne 24. 3. 1959: „Der Grundsatz, daß ein durch die Schädigungshandlung adaequat kausal verursachter Vorteil anzurechnen sei, kann nämlich nicht ausnahmslos gelten; es müssen die Grenzen der Zumutbarkeit beachtet werden.“ [Vlastní překlad autorů: „Zásada, že je třeba zohlednit výhodu, která vznikla v adekvátní příčinné souvislosti se škodním jednáním, nemůže totiž platit bezvýjimečně; musí být dodržovány hranice přiměřenosti.“] Dostupné z: <<https://dejure.org>>.

Jde o reflexi skutečnosti, že problematika vyrovnání újmy prospěchem je problematikou hodnotovou, tedy že přípustnost zohlednění výhod závisí na hodnotovém úsudku (*wertende Betrachtung*).⁴⁵ Připomeňme v této souvislosti také slova Schiemanna,⁴⁶ že vyrovnání újmy prospěchem je branou pro užití hodnot v jinak čistě početním a technicky chápaném právu náhrady újmy.

V rámci jednotlivých kritérií pro posuzování případů vyrovnání újmy prospěchem se jedná pravděpodobně o nejvíce abstraktní kritéria, jinak řečeno jde o tzv. neurčitá právní pojmy. Jejich obsah je vymezován až konkrétními okolnostmi jednotlivého případu, přičemž do popředí vstupuje hodnotový úsudek osoby, jež jejich obsah vykládá. A v rámci teorie vyrovnání újmy prospěchem se jedná o zcela typická kritéria, která celou tuto oblast formují: „*Reichlich schwer fassbare Formeln und Begriffe wie ‚Sinn und Zweck, Zumutbarkeit‘ und ‚Billigkeit‘ prägen den Bereich der Vorteilsausgleichung.*“⁴⁷

Ve vztahu k posuzování konkrétních případů je jejich zřejmým úskalím právě neurčitost. Výstižně uvádí Thüssing,⁴⁸ že tato a obdobná kritéria jsou pouhými šiframi aplikace hodnotícího úsudku, které toliko proklamují, že se hodnotící soud má učinit, nicméně již neříkají, jakým způsobem a s jakými závěry. „Jak“ závisí na další precizaci, jinak řečeno, na konkrétních okolnostech jednotlivých případů, jejichž odůvodnění bude více či méně přesvědčivé a racionálně pochopitelné.

45 Viz např. LANGE, H. – SCHIEMANN, G. *Schadensersatz*, s. 487. Či PLETZER, R. *Vorteilsausgleich beim Schmerzensgeld?*, s. 412.

46 SCHIEMANN, G. *Argumente und Prinzipien bei der Fortbildung des Schadensrechts*. München: C. H. Beck, 1981, s. 122.

47 „Jsou to těžko uchopitelné kategorie jako ‚smysl a účel‘, ‚přiměřenost‘ a ‚spravedlnost‘, které utváří a formují problematiku vyrovnání újmy prospěchem.“ PLETZER, R. *Vorteilsausgleich beim Schmerzensgeld?*, s. 417.

48 THÜSSING, G. *Wertende Schadensberechnung*, s. 45.

4 Společné otázky

4.1 Právní povaha vyrovnání újmy prospěchem a systém civilního deliktního práva

Při vlastním určování výše náhrady újmy vyvstává otázka právní povahy zohlednění výhody. Jedná se o samostatnou pohledávku vzniklou na základě zvláštního právního titulu, nebo se tak děje na základě námitky (jednostranného právního jednání) škůdce, nebo toliko *ipso iure*?

Zahraniční právní řády zařazují problematiku vyrovnání újmy prospěchem do systému civilního deliktního práva, pro zohlednění výhody v rámci určení výše újmy proto nevyžadují ani samostatné (hmotně)právní jednání,¹ ani se nejedná o pohledávku vzniklou na základě zvláštního právního jednání, která by se proti náhradě újmy započítávala.² Z tohoto důvodu se rovněž v tomto ohledu neužijí pravidla bránící za určitých okolností započtení (např. ustanovení § 1988 odst. 2 občanského zákoníku). Výhoda snižuje výši nahrazované újmy tzv. *ipso iure*.³

Právním „titulem“ pro zohlednění výhody oproti újmě je tedy samotné civilní deliktní právo, respektive povinnost k náhradě újmy. Jak bylo uvedeno v kapitolách výše, poškozený nesmí být poskytnutou náhradou bezdůvodně obohacen ani zkrácen. Má být, pokud možno, uveden do pozice, v níž by se nacházel při absenci škodní události. A právě mezi okolnostmi, které ze zákona snižují výši újmy, je třeba řadit i vzniklé výhody. Nejde o to, že by část újmy měl nést poškozený ze svého, nýbrž o otázku, zda újma díky výhodě vznikla v celkově nižší výši.⁴ Český Nejvyšší,⁵ respektive Ústavní

-
- 1 Viz např. rozhodnutí BGH XI ZR 536/14 ze dne 23. 6. 2015: „*Insbesondere bedarf es keines besonderen Antrags oder einer Einrede des Schädigers.*“ [Vlastní překlad autorů: „*Obzvláště se nevyžaduje žádný zvláštní návrh nebo námitka ze strany škůdce.*“] Dostupné z: <<https://dejure.org>>.
 - 2 Viz např. LANGE, H. – SCHIEMANN, G. *Schadensersatz*, s. 487. Nebo GRÜNEBERG, Ch. In: PALANDT, O. (Hrsg.). *Bürgerliches Gesetzbuch*, s. 298. Nebo KUHN, R. *Die Anrechnung von Vorteilen im Haftpflichtrecht*, s. 19 an.
 - 3 LANGE, H. – SCHIEMANN, G. *Schadensersatz*, s. 487.
 - 4 Viz KUHN, R. *Die Anrechnung von Vorteilen im Haftpflichtrecht*, s. 19 an.
 - 5 Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 1707/2017 ze dne 31. 10. 2018.

soud⁶ v případech výhody vzniklé na základě plnění orgánu sociálního zabezpečení (příspěvek na péči) v této souvislosti dospěly k závěru, že škoda v rozsahu předmětné výhody vůbec nevzniká,⁷ což patrně s těmito závěry koresponduje.

S tím úzce souvisí otázka rozložení důkazního břemene. Jinými slovy, zda je to poškozený nebo škůdce, koho tíží břemeno tvrzení, respektive důkazní, že jsou naplněny (nebo naopak nenaplněny) podmínky pro vyrovnání újmy prospěchem, tedy že určitá výhoda vznikla nebo ne. Konstantní německá⁸ i rakouská⁹ judikatura a dok-

6 Usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 4194/18 ze dne 28. 1. 2020.

7 „16. Dále Ústavní soud konstatuje, že interpretace provedená Nejvyšším soudem, dle které nárok podle § 449 občanského zákoníku v rozsahu vypláceného příspěvku na péči podle zákona o sociálních službách nevzniká, není v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, tudíž není zde otevřen prostor pro kasační zásah Ústavního soudu [srov. náleze ze dne 8. 7. 1999 sp. zn. III. ÚS 224/98 (N 98/15 SbNU 17), náleze ze dne 11. 9. 2001 sp. zn. II. ÚS 738/2000 (N 134/23 SbNU 273), náleze ze dne 7. 11. 2006 sp. zn. IV. ÚS 369/06 (N 206/43 SbNU 303) a mnoho dalších]. Nelze se v tomto ohledu zotožnit s argumentací stěžovatelky, že skutečná škoda podle § 442 občanského zákoníku zde vzniká vykonáním úkonu péče a naopak nevznikala za předchozí úpravy příspěvku podle zákona o sociálním zabezpečení, když ten byl vyplácen přímo pečující osobě. Jak vyložil Nejvyšší soud, skutečná škoda podle § 442 občanského zákoníku zde nemůže vzniknout, když poškozený pečující osobě ničeho v rozsahu vypláceného příspěvku na péči nehradil a s ohledem na účelové určení tohoto příspěvku ani hradit nemohl (srov. např. Švestka, Jiří a kol. Občanský zákoník I, II. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2009, s. 1281). Tuto situaci lze připodobnit k těm nákladům spojeným s léčením, které jsou hrazeny ze systému veřejného zdravotního pojištění, když nárok podle § 449 občanského zákoníku poškozenému v tomto rozsahu nevzniká (což neovlivňuje odpovědnostní vztah mezi škůdce a zdravotní pojišťovnou, která tyto zdravotní služby uhradila). Podobně nelze – jak správně dovodil Nejvyšší soud – dovodit existenci nároku na náhradu nákladů spojených s léčením, které jsou hrazeny příspěvkem na péči podle zákona o sociálních službách.“

8 Viz např. rozhodnutí BGH VIII ZR 95/84 ze dne 24. 4. 1985 s dalšími odkazy: „Denn bei einer derartigen Anrechnung handelt es sich um einen Fall der Vorteilsausgleichung, für deren tatsächliche Voraussetzungen nicht der Geschädigte, sondern der Ersatzverpflichtete darlegungs- und gegebenenfalls beweispflichtig ist (RG JW 1909, 455 Nr. 8; BGH NJW 1983, 1053; 1979, 760, 761; VersR 1963, 1163; Baumgärtel, Handbuch der Beweislast im Privatrecht Bd. 1 § 249 Rdn. 26; Rosenberg, Die Beweislast 5. Aufl. S. 144; Staudinger/Medicus, BGB 12. Aufl. § 249 Rdn. 147; Esser/Schmidt, Schuldrecht Bd. I 6. Aufl. S. 554).“
[Vlastní překlad autorů: „Je tomu tak proto, že takové započtení je případem vyrovnání újmy prospěchem, jehož skutkové předpoklady není povinen tvrdit a prokázat poškozený, nýbrž osoba povinná k náhradě (RG JW 1909, 455 Nr. 8; BGH NJW 1983, 1053; 1979, 760, 761; VersR 1963, 1163; Baumgärtel, Handbuch der Beweislast im Privatrecht Bd. 1 § 249 Rdn. 26; Rosenberg, Die Beweislast 5. Aufl. S. 144; Staudinger/Medicus, BGB 12. Aufl. § 249 Rdn. 147; Esser/Schmidt, Schuldrecht Bd. I 6. Aufl. S. 554).“]

9 Viz např. rozhodnutí OGH 10 Ob 209/02m ze dne 18. 7. 2002 s dalšími odkazy: „Nach ständiger Rechtsprechung hat eine allfällige Vorteilsausgleichung nicht von Amts wegen, sondern nur

trína¹⁰ dospěly ke shodnému závěru, že zmíněná břemena tíží osobu škůdce a nikoliv poškozeného, mj. poukazem na obdobné důvody jako při dokazování hypotetické příčinné souvislosti a s ohledem na nepřipustnost vystavení poškozeného vysoké míře nejistoty neodpovídající obecně funkcím civilního deliktního práva.¹¹

4.2 Zohledňování následně vzniklých výhod

Vznikne-li výhoda vedle nevýhody (újmy) v určité časové souvislosti, je třeba v souladu s teorií vyrovnání újmy prospěchem zvážit, zda taková výhoda snižuje výši nahrazované újmy nebo nikoliv. Pokud ale výhoda vznikne s určitým časovým odstupem, vyvstává otázka, zda stále takovou výhodu oproti náhradě újmy případně zohlednit, tím spíše, byla-li již škůdce náhrada újmy poskytnuta (lhostejno zda dobrovolně, nebo na základě soudní ingerence) nebo uzavřen smír.

Za jeden z argumentů proti zohledňování následně vzniklých výhod může sloužit poukaz na kritérium v podobě kongruence, konkrétně požadavek na určité časovou souvislost mezi výhodou a nevýhodou.¹² Není-li dána, nebude zpravidla možné výhodu zohlednit.

Stejně tak by nebylo v souladu s kompenzační funkcí civilního deliktního práva, musel-li by poškozený neomezeně snášet riziko, že bude kdykoliv v budoucnu nucen náhradu újmy, respektive její část, škůdci vracet, i když s ní již počítal a stala se součástí jeho jmění.¹³ Tento argument se rovněž opírá o úvahy v rámci oblasti hypotetické příčinné souvislosti, kdy nelze připustit, aby byl poškozený po neomezenou dobu vystaven riziku ztráty nároku na náhradu újmy poukazem na následně nastalé hypotetické události. Plnil-li škůdce na náhradu újmy, stanovil se tím obsah nároku poškozeného.¹⁴

.....
über Einwendung des Schädigers zu erfolgen, wobei den Schädiger für deren Voraussetzungen die Behauptungs- und Beweislast trifft. Demnach hat der Schädiger konkret die Umstände zu behaupten, die einen Vorteilsausgleich rechtfertigen (SZ 52/84; ZVR 1989/106 uva; RIS-Justiz RS0036710).“

[Vlastní překlad autorů: „Podle ustálené judikatury nedochází k případnému vyrovnání újmy prospěchem z moci úřední, ale pouze na základě námitky škůdce, přičemž škůdce nese břemeno tvrzení a důkazní ohledně jeho předpokladů. Škůdce proto musí konkrétně tvrdit okolnosti, které odůvodňují vyrovnání újmy prospěchem (SZ 52/84; ZVR 1989/106 ad.; RIS-Justiz RS0036710).“] Dostupné z: <<https://www.ris.bka.gv.at>>.

10 Viz např. GRÜNEBERG, Ch. In: PALANDT, O. (Hrsg.). Bürgerliches Gesetzbuch, s. 298.

11 LANGE, H. – SCHIEMANN, G. Schadensersatz, s. 198 a 533.

12 Viz podkapitolu 3. 3.

13 Např. LANGE, H. – SCHIEMANN, G. Schadensersatz, s. 499.

14 Ibidem, s. 197.

Vyrovnaní újmy následně vzniklým prospěchem lze rovněž vyloučit v případě přiznání odbytného poškozenému namísto peněžitého důchodu,¹⁵ opak by totiž odporoval účelu odbytného spočívajícího v jednorázovém peněžitém plnění nahrazujícím jednou provždy opakované dávky.¹⁶

4.3 Výhody vzniklé ve sféře třetích osob

Nemusí to být vždy přímo poškozený, kterému se v důsledku škodní události rozšíří jmění o určitou výhodu. Mohou takové výhody, i když vzniklé ve sféře třetí osoby, snižovat výši újmy způsobené poškozenému a nahrazované škůdcem?

Výchozí pravidlo není překvapivé. Shodně jako má škůdce povinnost nahradit újmu tomu, komu ji způsobil, může takovou újmu vyrovnávat pouze výhoda vzniklá ve sféře takto poškozené osoby.¹⁷ Pokud by se měly zohledňovat i výhody vzniklé ve jmění osoby odlišné od poškozeného, pak by poškozený neobdržel plnou náhradu újmy, což lze považovat za výsledek rozporný s kompenzační funkcí civilního deliktního práva.

V důsledku některých pravidel, typicky zákonné cese (např. v právu soukromého škodového pojištění) nicméně může docházet k přesunu škody (*Schadensüberwälzung*) z poškozeného na jinou osobu (např. pojišťovnu), které mohla v důsledku škodní události vedle nevýhody (vyplaceného pojistného plnění) vzniknout také výhoda. Představme si následující příklad inspirovaný německou judikatorní praxí.¹⁸

Škůdce usmrtil manželku manžela, která před svojí smrtí pobírala od orgánu sociálního zabezpečení starobní důchod. Manželovi v důsledku škodní události (smrti manželky) vznikne právo na náhradu ztráty na výživě a současně na vdovecký důchod, který výši náhrady za ztrátu na výživě (škodu) snižuje. Podle německého práva přechází pohledávka manžela na náhradu škody v podobě ztráty na výživě (v rozsahu vdoveckého důchodu) právě na dotčený orgán sociálního zabezpečení. Je tedy zřejmé, že tomuto orgánu v důsledku škodní události (smrti manželky) vznikla, vedle povinnosti vyplácet manželovi vdovecký důchod, také výhoda v podobě zániku povinnosti vyplácet manželce starobní důchod.

15 Viz ustanovení § 2968 OZ: „Je-li pro to důležitý důvod a žádá-li o to poškozený, přizná soud poškozenému namísto peněžitého důchodu odbytné.“

16 MELZER, F. – TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894-3081*, s. 1073.

17 LANGE, H. – SCHIEMANN, G. *Schadensersatz*, s. 500.

18 Viz skutkové okolnosti v rozhodnutí BGH VI ZR 173/69 ze dne 9. 3. 1971.

Dostupné z: <<https://dejure.org/>>.

Argumentovat proti vyrovnání újmy prospěchem zásadou plné náhrady újmy poškozenému a kompenzační funkcí civilního deliktního práva za těchto okolností patrně nelze. Nicméně aplikace zásad vyrovnání újmy prospěchem, a tedy zohlednění výhody v tomto případě může být vyloučeno proto, že sama škodní událost přímo nedala vzniknout výhodě na straně poškozeného (manžela), ale výhodě na straně orgánu sociálního zabezpečení, kterému „pouze“ přešla pohledávka na náhradu škody v důsledku speciálního zákonodárství, tedy z důvodu existence zákonné cese. Jinými slovy, v nastíněném případě vůbec nejde o problematiku vyrovnání újmy prospěchem v jejím původním a pravém slova smyslu.

Principy spravedlnosti nicméně mohou odůvodňovat odchylný postup a rovněž výhodu vzniklou ve sféře třetí osoby zohlednit, je-li její „blížkost“ k poškozenému markantní. Poukázat lze na případ,¹⁹ v němž děti poškozeného rodiče získaly výhodu, kterou původně měl získat sám rodič, přičemž tato výhoda dětí představuje na straně rodiče škodu. Konkrétně se jednalo o to, že otec dětí navštívil advokáta, respektive notáře, a to za účelem poskytnutí právní služby týkající se určitého uspořádání dědických vztahů po smrti svého otce (prarodiče dětí). Cílem bylo uspořádat vztahy tak, aby otec obdržel určitý majetek. Advokát právní službu neposkytl řádně, v důsledku čehož otec dětí po svém zemřelém otci předmětný majetek nezdedil, nicméně tento majetek zdědily jeho děti. Otázkou k posouzení bylo, zda se může advokát dovolávat vyrovnání újmy prospěchem a požadovat zohlednění majetku, který připadl dětem, jako výhody při určování výše náhrady škody způsobené jejich otci vadně poskytnutou právní službou. Problematické tedy je, že výhoda nevznikla ve sféře poškozeného (otce), nýbrž třetích osob (jeho dětí).

Soud v tomto případě rozhodl, že vyrovnání újmy prospěchem je v této souvislosti (alespoň z části) přípustné, a to mimo jiné s ohledem na princip spravedlnosti.²⁰ Úvahy soudu se ubíraly tím směrem, že rodině (v jejím rámci) by daná majetková hodnota jinak připadla dvakrát (jednou jako dědictví a jednou jako náhrada škody), pročež vytváření a uchování majetku ze strany rodičů ve prospěch dětí je v rámci

19 Rozhodnutí BGH VI ZR 212/77 ze dne 12. 6. 1979. Dostupné z: <<https://dejure.org/>>.

20 „Besteht der zum Ersatz verpflichtende Schaden darin, daß ein Vermögensgegenstand nicht dem Geschädigten sondern dessen minderjährigen ehelichen Kindern zugeflossen ist, dann entspricht es regelmäßig der Billigkeit, den Schadensersatzanspruch nicht auf den vollen Wert des entgangenen Vermögensgegenstandes zu bemessen.“

[Vlastní překlad autorů: „Pokud nahraditelná škoda spočívá v tom, že určitý majetek nepřípadl poškozenému, ale jeho nezletilým dětem, pak je obecně spravedlivé neposuzovat nárok na náhradu škody z plné hodnoty ušlého majetku.“]

obvyklých rodinných vztahů obecně žádoucí a rovněž poměrně náročnou činností vyžadující vlastní nemalé úsilí.²¹ Současně ale takový postup nesmí znamenat, že rodičům bude vnučeno sice někdy obvyklé, ale v žádném případě povinné obdarování svých potomků. Předmětný prospěch je proto třeba v zásadě určitým způsobem při výpočtu výše náhrady škody zohlednit, nikoliv však jako celek.²² Aplikovat se budou pravidla soudní diskrece zakotvená v ustanovení § 287 německého civilního procesního pořádku (v českém právu viz ustanovení § 136 občanského soudního

21 „Dagegen bleibt hier bei natürlicher Betrachtung das Unbehagen an der Tatsache, daß der Stamm des Kapitals, für den der Vater Ersatz fordert, dessen minderjährigen Kindern – aus der Sicht der Parteien des Rechtsstreits zu Unrecht – zugeflossen ist und verbleibt, so daß dieser Betrag durch die begehrte Ersatzzahlung der Familie doppelt zufließt. Das erwähnte Unbehagen beruht darauf, daß die Vermögensbildung bei minderjährigen Kindern von ihren Eltern unter normalen Familienverhältnissen als wünschenswert empfunden und vielfach unter hohen eigenen Aufwendungen erkaufte wird. Daß solche Zuwendungen an die Kinder nicht selten aus steuerlichen Erwägungen erfolgen, ändert daran im Grundsatz nichts, denn der steuerliche Erfolg ist bei legalem Verhalten eben nur dadurch erzielbar, daß die Zuwendung an die Kinder ernstlich und endgültig ist.“ [Vlastní předklad autorů: „Na druhou stranu při přirozeném pohledu na věc zůstává problém v tom, že základ kapitálu, za který otec požaduje náhradu, případ a zůstává – z hlediska stran právního sporu nepravé – jeho nezletilým dětem, takže tento majetek by rodně prostřednictvím požadované náhrady škody připadl dvakrát. Výše zmíněný problém spočívá v tom, že vytváření a uchování majetku ze strany rodičů ve prospěch nezletilých dětí je v rámci obvyklých rodinných vztahů obecně žádoucí a leckdy získáno za vynaložení vlastního velkého úsilí. Skutečnost, že jsou takové dary dětem nezřídka poskytovány z daňových důvodů, na tom v zásadě nic nemění, neboť daňové optimalizace lze legálně dosáhnout pouze tak, že darování ve prospěch dětí je jako právní jednání vážné a konečné.“]

22 „Wenn in Fällen der hier gegebenen Art die zum Schadensersatz verpflichtende Handlung gleichzeitig zu der bei Eltern in normalen Familienverhältnissen als wünschenswert und auch finanziellen Aufwandes würdig angesehenen Vermögensbildung bei den Kindern geführt hat, dann darf das bei der Bemessung des Schadensersatzes nicht außer Betracht bleiben. Das kann allerdings nie dazu führen, daß die Schadensersatzpflicht grundsätzlich entfällt, denn den Eltern kann auf diesem Umweg eine nicht unübliche aber auch keineswegs geschuldete Zuwendung an ihre Kinder nicht aufgezwungen werden. Wohl aber kann sich daraus nach den Umständen eine Ermäßigung der Schadensersatzpflicht unter den Betrag ergeben, auf den die reine Differenzbetrachtung hinweisen würde.“ [Vlastní předklad autorů: „Pokud v případech, jako je tento, vedlo škodní jednání současně k vytvoření a uchování majetku ve prospěch dětí, které je z pohledu rodičů v běžných rodinných vztazích považováno za žádoucí a také hodné finančního úsilí, pak tuto skutečnost nelze při posuzování náhrady škody přehlížet. To však nikdy nemůže vést k zániku povinnosti k náhradě škody, neboť rodiče nemohou být nuceni k tomu, aby svým dětem takto oklikou poskytli nikoli neobvyklý, avšak v žádném případě povinný dar. Podle okolností to však může vést ke snížení povinnosti k náhradě škody pod částku, která by byla zjištěna za pomoci diferenční metody.“]

řádu.²³ respektive § 2955 občanského zákoníku, které úvahy soudu opět navazuje na princip spravedlnosti).

Lze uzavřít, že újmu může případně vyrovnávat pouze výhoda vzniklá ve sféře poškozené osoby, nevelí-li spravedlnostní úvahy (okolnosti zvláštního zřetele hodné) opak.

4.4 Vyrovnání újmy prospěchem při částečné náhradě újmy

V případě, že se poškozenému snižuje výše náhrady vzniklé újmy, ať z důvodu existence okolností, které se mu přičítají k tíži,²⁴ nebo z důvodu jiné limitace výše nahrazované škody,²⁵ a současně poškozenému v důsledku škodní události vznikne výhoda, je třeba také výhodu, která má případně předmětnou újmu vyrovnat, při určování výše nahrazované újmy poměrně (*pro rata*) snížit.²⁶ Je tomu tak z důvodu, že i náhrada újmy se k tíži poškozeného snižuje v určitém poměru.²⁷

Jak uvádí Koziol, lze v těchto případech teoreticky uvažovat o třech možných postupech při zohlednění výhody: za prvé může být výhoda odečtena od celkové výše újmy a následně dojde k poměrnému rozdělení újmy; za druhé může být újma poměrně rozdělena a teprve následně dojde k odečtení výhody a za třetí by bylo možné újmu poměrně rozdělit, odečíst výhodu vůči podílu poškozeného a pouze tu část, která tento podíl převyšuje, odečíst od podílu škůdce.²⁸ Nicméně judikatura i doktrína se shodují na tom, že správný je pouze první způsob vyčíslení.²⁹

23 Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů. Dále jen „občanský soudní řád“.

24 Viz ustanovení § 2918 OZ.

25 Kupř. ustanovení § 2953 OZ Či § 257 odst. 2 z. č. 262/2006 Sb., zákoníku práce, ve znění pozdějších předpisů.

26 GRÜNEBERG, Ch. In: PALANDT, O. (Hrsg.). *Bürgerliches Gesetzbuch*, s. 298.

27 Viz např. rozhodnutí BGH VII ZR 121/6 ze dne 8. 12. 1969: „Vorweg ist zu bemerken, daß der Kläger, selbst wenn er sich eine Steuerersparnis als Vorteil auf seinen Schaden anrechnen lassen müßte, dies – entgegen der Meinung der Beklagten – auch nur zur Hälfte der Ersparnis geschehen könnte, weil der Kläger gem. § 254 BGB auch nur die Hälfte seines Schadens ersetzt verlangen kann.“

[Vlastní překlad autorů: „Na úvod je třeba poznamenat, že i kdyby měla být žalobci daňová úspora započtena jako výhoda proti jeho škodě, mohlo by se tak stát – oproti názoru žalovaného – pouze v rozsahu poloviny takové úspory, neboť i žalobce může požadovat náhradu ve výši pouze jedné poloviny své škody podle § 254 BGB.“]

Dostupné z: <<https://dejure.org/>>.

28 KOZIOL, H. *Österreichisches Haftpflichtrecht*, s. 710.

29 WELSER, R. *Schadenersatzrechtliche Grundfragen bei Berechnung des entgangenen Unterhaltes*. *Juristische Blätter*. 1968, s. 346.

4.5 Přípustnost zohledňování nemateriálních výhod

Výhody vzniklé škodní událostí nemusí být vždy pouze majetkového charakteru. Lze si například představit situace z oblasti zdravotnického práva, v nichž protiprávní postup poskytovatele zdravotních služeb vyústí na straně pacienta vedle nemajetkové újmy na zdraví také vznikem nemajetkové výhody, například v podobě „ušetřených“ bolestí nebo zlepšení zdravotního stavu eliminací určitého onemocnění. V této souvislosti vyvstává otázka, zda je možné nemajetkovou újmu na zdraví vyrovnat předmětnými nemajetkovými výhodami.

Německá i rakouská doktrína, a ostatně i judikatura, zastávají názor, že nemajetkové výhody lze oproti nemajetkové újmě na zdraví zohledňovat, i když nikoliv *stricto sensu* podle teorie vyrovnání újmy prospěchem.³⁰ Například německá doktrína podpořená judikaturou BGH pro toto tvrzení vychází z dikce ustanovení § 253 odst. 2 BGB,³¹ podle něhož může být za nemajetkovou újmu požadováno *spravedlivé odškodnění* v penězích. A právě odkaz na *spravedlnost* odškodnění znamená zohlednění všech v potaz přicházejících okolností případu, kterými jsou zřetelně i z protiprávního jednání vzniklé výhody.³² V českém právu v této souvislosti srov. druhou větu ustanovení § 2958 občanského zákoníku navazující odškodnění za nemajetkovou újmu při ublížení na zdraví na zásady *slušnosti*, které směřují k zohlednění všech okolností jednotlivého případu.³³

30 THÜSING, G. *Wertende Schadensberechnung*, s. 37. ERM, D. *Vorteilsanrechnung beim Schmerzensgeld – ein Beitrag zur Fortentwicklung des Schadensersatz rechts*, s. 237. Či PLETZER, R. *Vorteilsausgleich beim Schmerzensgeld?*, s. 423. Či SCHIEMANN, G. In: HUBER, Ch. – JAEGER, D. – LUCKEY, J. *Festschrift für Lothar Jaeger zum 75. Geburtstag*, s. 413. Z judikatury viz např. rozhodnutí OGH 6 Ob 558/91 ze dne 4. 7. 1991, dostupné z: <<https://www.ris.bka.gv.at>>. Nebo rozhodnutí BGHZ 86, 240 (241) ze dne 18. 1. 1983, dostupné z: <<https://dejure.org>>.

31 „Ist wegen einer Verletzung des Körpers, der Gesundheit, der Freiheit oder der sexuellen Selbstbestimmung Schadensersatz zu leisten, kann auch wegen des Schadens, der nicht Vermögensschaden ist, eine billige Entschädigung in Geld gefordert werden.“ [Vlastní překlad autorů: „Má-li být v důsledku zásahu na těle, zdraví, svobodě nebo sexuálním sebeurčení poskytnuta náhrada újmy, může být i za újmu, která není újmou majetkovou, požadováno spravedlivé odškodnění v penězích.“]

32 Viz rozhodnutí BGH GSZ 1/55 ze dne 6. 7. 1955: „Bei der Festsetzung dieser billigen Entschädigung dürfen grundsätzlich alle in Betracht kommenden Umstände des Falles berücksichtigt werden [...]“ [Vlastní překlad autorů: „Při stanovení tohoto spravedlivého odškodnění mohou být v zásadě zohledněny všechny v úvahu připadající okolnosti případu [...]“] Dostupné z: <<https://dejure.org>>.

33 Podrobněji viz DOLEŽAL, T. – MELZER, F. In: MELZER, F. – TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894-3081*, s. 998.

Takovému postupu ostatně odpovídá i požadavek na určitý vnitřní vztah (kongruenci) mezi výhodou a nevýhodou, jelikož oba zasažené právní statky jsou stejného druhu, jsou ideální.

4.6 Základní přístupy k řešení případů vyrovnání újmy tzv. vedlejšími výhodami

V rámci analýzy základních přístupů k řešení případů vyrovnání újmy tzv. vedlejšími výhodami³⁴ napříč právním řádem považujeme za vhodné zabývat se primárně dvěma otázkami:

1. jakým způsobem se promítá způsob naložení s výhodou do sféry poškozeného a škůdce, a
2. jakým způsobem právní řád reguluje případy vyrovnání újmy prospěchem.

4.6.1 Dopady způsobu naložení s výhodou do sféry poškozeného a škůdce

Z hlediska způsobu naložení s výhodou rozlišuje doktrína v případě existence tzv. vedlejších výhod v zásadě tři typy řešení případů vyrovnání újmy prospěchem, a to kumulaci, kompenzaci (regres) a redukci.³⁵

Kumulace: Jak napovídá sám název, vede toto řešení k odmítnutí zohlednění nabytého prospěchu při stanovení výše újmy, což zřetelně favorizuje poškozeného, který tak obdrží náhradu (plnění) z více zdrojů, tedy případně i několikrát. Zřetelný protiargument proti tomuto postupu tkví v jeho nehospodárnosti či v nadměrném odškodnění (*overcompensation*) poškozeného.

Kompenzace (regres): Podle tohoto řešení v konečném důsledku nahradí škůdce prospěch, který získal poškozený škodní událostí, a to zdroji, z něhož byl poskytnut. Kompenzaci poskytne škůdce, snižuje-li se výše náhrady újmy poškozenému. Naopak poškozený vyplatí kompenzaci zdroji, pokud se výše újmy o kompenzovanou částku neponíží. Cílem tohoto postupu je eliminace obohacení poškozeného náhradou újmy a na druhé straně zabránění zvýhodnění škůdce povinností k náhradě menší části újmy, než skutečně způsobil. Zdá se, že toto řešení je

34 Vedlejší výhodou (*collateral benefit*) se rozumí výhoda získaná ze zdrojů (od třetích osob) jako je kupř. stát, pojišťovna či veřejnost.

35 Prakticky viz např. KUHN, R. *Die Anrechnung von Vorteilen im Haftpflichtrecht*, s. 159. Pro zevrubný teoretický rozbor viz LEWIS, R. *Deducting Benefits from Damages for Personal Injury*. Oxford: Oxford University Press, 2009, s. 21 an.

nejvhodnější, avšak častým protiargumentem mohou být například vysoké náklady či administrativní zatížení realizace kompenzace.

Redukce: Znamená snížení výše náhrady újmy poškozeného o nabytý prospěch bez současné kompenzace zdroje prospěchu ze strany škůdce. Sice dochází k podpoře škůdce, nicméně výhodou může být eliminace vysokých nákladů kompenzace. Negativní důsledek může spočívat rovněž v zatížení rozpočtů poskytovatelů prospěchu, kteří ke vzniku újmy žádným způsobem nepřispěli.

Je zjevné, že za každým předestřeným řešením se skrývá určitý hodnotový soud, na jehož základě lze ten který případ vyrovnání újmy prospěchem posoudit. Dále v textu v rámci jednotlivých skupin případů proto bude i s těmito řešeními a s nimi související argumentací pracováno, bude-li to pro tu kterou skupinu relevantní.

4.6.2 Explicitní a implicitní zákonná regulace případů vyrovnání újmy prospěchem

I když právní řády, včetně českého, neobsahují univerzální, komplexní pravidlo regulující případy vyrovnání újmy prospěchem, neznamená to, že neexistují zákonné normy reagující na tuto problematiku v konkrétních případech, respektive pro vybrané typy výhod, a které nabízí pro zodpovězení některých komplikovaných otázek v této oblasti vodítko. V této souvislosti lze jednak rozlišovat explicitní zákonná pravidla a jednak právní úpravu implicitní.

Co se týče explicitních pravidel, lze z českého práva kupř. zmínit oblast soukromoprávního pojištění obnosového typu a ustanovení § 2822 občanského zákoníku: „Právem na plnění z obnosového pojištění není dotčeno právo na náhradu škody nebo jiné právo proti tomu, kdo je povinen škodu nahradit.“ Z toho lze bez dalšího odvodit, že výhoda spočívající v plnění z obnosového typu pojištění nesnižuje celkovou výši náhrady újmy. Jinými slovy, vyrovnání újmy prospěchem je zde zapovězeno.

Další typickou oblastí práva vyznačující se explicitní regulací případů vyrovnání újmy prospěchem je povinnost k náhradě újmy způsobené ublížením na zdraví – viz „katalog“ jednotlivých druhů náhrad zakotvený v ustanovení § 2960 a násl. občanského zákoníku. V zásadě platí, že dávka vyplacená ze systému sociálního zabezpečení jako výhoda (pohřebné, nemocenské, invalidní důchod, sirotčí, vdovský a vdovecký důchod) snižuje celkovou výši toho kterého druhu nahrazované škody (nákladů pohřbu, ztráty na výděleku po dobu pracovní neschopnosti a po jejím skončení, úšlou výživu).³⁶

36 Viz ustanovení § 2961, 2962, 2963 a 2966 OZ.

Oproti výslovným pravidlům nalezneme implicitní³⁷ právní úpravu vyrovnání újmy prospěchem zpravidla tam, kde zákonodárce zakotvil zákonnou cesi pohledávky na náhradu újmy, regresní nárok nebo jiný obdobný instrument zajišťující zdroji výhody její návratnost, aniž současně explicitně reguluje, zda výhoda újmy vyrovnává, anebo nikoliv.

Následující podkapitoly obecně představí jednotlivé typy implicitní právní úpravy, které se dotýkají oblasti náhrady újmy způsobené ublížením na zdraví, a to regresní nároky dle ustanovení § 55 ZVZP,³⁸ regresní náhrady podle ustanovení § 126 zákona o nemocenském pojištění,³⁹ regresní nároky v právu důchodového pojištění a konečně zákonnou cesi v soukromoprávním pojištění zakotvenou v ustanovení § 2820 OZ. Účelem je dovést význam implicitní právní úpravy pro civilní deliktní právo a pro případy vyrovnání újmy prospěchem.

4.6.3 Regresní nárok v právu veřejného zdravotního pojištění

Zvláštní nárok zdravotní pojišťovny na náhradu hrazených zdravotních služeb vynaložených v důsledku protiprávního jednání škůdce vůči poškozenému pojištěnci je zakotven v ustanovení § 55 odst. 1 ZVZP: „Příslušná zdravotní pojišťovna má vůči třetí osobě právo na náhradu těch nákladů na hrazené služby, které vynaložila v důsledku zaviněného protiprávního jednání této třetí osoby vůči pojištěnci [...]“ Hrazené služby jsou vymezeny v ustanovení § 13 a násl. téhož zákona. Zjednodušeně jde o zdravotní služby poskytované s cílem zlepšit nebo zachovat zdravotní stav pojištěného pacienta, přičemž musí být pro pacienta bezpečné, v souladu s poznatky lékařské vědy a tzv. evidence-based.

Současná koncepce právní úpravy zakotvující nárok na náhradu poskytnutých zdravotních služeb ze strany zdravotní pojišťovny je odlišná, než tomu bylo v minulosti. Do 1. června 2008 se jednalo o právo na náhradu škody, nikoliv o nárok regresního charakteru.⁴⁰ Důležité je rovněž zmínit, že tehdejší judikatura⁴¹ dospěla

37 THÜSING, G. *Wertende Schadensberechnung*, s. 34.

38 Zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Dále jen „ZVZP“.

39 Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů. Dále jen „zákon o nemocenském pojištění“.

40 Viz tehdy platné znění ustanovení § 55 odst. 1 ZVZP: „Příslušná zdravotní pojišťovna má právo na náhradu škody vůči třetím osobám, jestliže vynaložila náklady na péči hrazenou ze zdravotního pojištění v důsledku jejich zaviněného protiprávního jednání vůči osobám účastným zdravotního pojištění [...]“

41 Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 2 Cdon 2079/97 ze dne 15. 9. 1999.

k závěru, že (původní) náhradový vztah není náhradou nákladů spojených s léčením ve smyslu ustanovení § 449 OZ 1964, i když třetí odstavec tohoto ustanovení určoval, že náklady léčení se hradí tomu, kdo je vynaložil, tedy případně i zdravotní pojišťovně.⁴² Obdobně je vystavěno současné ustanovení § 2960 OZ zakotvující právo na náhradu nákladů spojených s péčí o zdraví poškozeného.

Podle účinné právní úpravy je nárok zdravotní pojišťovny na náhradu hrazených zdravotních služeb nárokem regresního charakteru. Nejvyšší soud vymezil regresní nárok zdravotní pojišťovny takto: „Ustanovení § 55 zákona č. 48/1997 Sb. jako speciální norma ve vztahu k ustanovením občanského zákoníku o náhradě škody zakládá zdravotní pojišťovně specifické právo postěžního charakteru (tzv. regres) požadovat náhradu škody od třetích osob za náklady na péči hrazenou zdravotním pojištěním, pokud ovšem vznikly v důsledku jejich zaviněného protiprávního jednání vůči pojištěncům zdravotní pojišťovny. Nejde tedy o nárok na náhradu škody podle občanského zákoníku (srov. též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 9. 1999, sp. zn. 2 Cdo 2079/97, publikovaný pod č. 30/2002 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek – dále též jen ‚Sbírka‘), nýbrž o zvláštní postěžní právo, jehož podmínky se řídí především citovaným ustanovením.“⁴³

I když by se na první pohled mohlo zdát, že regresní nárok zdravotní pojišťovny je nárokem odvozeným, není tomu tak. Regresní nárok zdravotní pojišťovny je přímým nárokem, který nepřechází na zdravotní pojišťovnu z osoby škůdce.⁴⁴

42 A to s následujícím odůvodněním: „Formulace ‚náklady léčení‘ použitá v § 449 odst. 3 obč. zák. je pouhou legislativní zkratkou pojmu ‚náklady spojené s léčením‘ v odstavci prvním a neznamená rozšíření rozsahu nároku na veškeré náklady vynaložené na léčení, včetně nákladů hrazených zdravotní pojišťovnou. Toto ustanovení totiž zohledňuje skutečnost, že ne všechny náklady vyvolané újmou na zdraví nese nutně sám poškozený. Vzhledem k tomu, že v době léčení či hospitalizace poškozeného se na snaze o zlepšení jeho zdravotního stavu mohou podílet i jiné osoby, především z okruhu jeho příbuzných či osob blízkých, je smyslem této úpravy založit i jim právo na náhradu jimi účelně vynaložených nákladů; proto zákon tyto třetí osoby výslovně legitimuje k uplatnění nároků vůči škůdci vlastním jménem. Za toho, kdo vynaložil náklady léčení, pak ve smyslu tohoto ustanovení ale nelze považovat zdravotní pojišťovnu, která z titulu zdravotního pojištění poškozeného uhradila náklady zdravotní péče, neboť její vztah k poškozenému je upraven zvláštním zákonem, její činnost se uskutečňuje ve sféře veřejného zdravotního pojištění a konečně její nárok na náhradu škody vůči škůdci je založen ustanovením zákona, který je k občanskému zákoníku předpisem speciálním.“

43 Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 4330/2014 ze dne 31. 5. 2016. Či rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Cdo 5480/2016 ze dne 31. 10. 2018.

44 Viz rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích sp. zn. 3 To 660/2016 ze dne 31. 10. 2016.

Podle poslední věty ustanovení § 55 odst. 1 ZVZP platí, že náhrada nákladů vynaložených zdravotní pojišťovnou je příjmem jejich fondů, nikoliv státního rozpočtu. Z pohledu veřejného práva, v němž je tento nárok zakotven, plní dle našeho názoru rovněž funkci ochranného prvku systému veřejného zdravotního pojištění proti nedůvodným výdajům, jako je tomu v případě regresní náhrady v právu nemo-cenského pojištění.⁴⁵

Pro zajištění účelnosti a efektivity fungování tohoto typu regresního nároku může zdravotní pojišťovna od vymáhání náhrady hrazených zdravotních služeb zcela nebo zčásti upustit, pokud je vymáhání spojeno s obtížemi nebo nebude z hlediska výnosu efektivní.⁴⁶ Zakotvení možnosti nevymáhat náhradu se zdá být jedním z klíčových prvků ospravedlnění tohoto typu regresní náhrady, jelikož nákladová (ne)efektivita je jedním z argumentů její existence, vysoké náklady pro vymáhání náhrady mohou potírat její účel.⁴⁷

Lze shrnout, že nárok zdravotní pojišťovny na náhradu hrazených zdravotních služeb je specifickým nárokem postěžního charakteru (regresem), přičemž jde o nárok přímý a nikoliv odvozený. Současně se nejedná o náhradu škody podle občanského zákoníku. Z pohledu veřejnoprávního mj. plní podle našeho názoru funkci ochranného prvku systému veřejného zdravotního pojištění proti nedůvodným výdajům za současné existence nástroje pro zajištění nákladové efektivity jeho vymáhání. V civilním deliktním právu se dotýká náhrady nákladů spojených s péčí o zdraví poškozeného dle ustanovení § 2960 OZ.

4.6.4 Regresní náhrada v právu nemocenského pojištění

Specifický nárok orgánu nemocenského pojištění na náhradu dávky nemocenského pojištění vyplacené v důsledku protiprávního jednání třetí osoby upravuje ustanovení § 126 odst. 1 zákona o nemocenském pojištění: „Ten, kdo způsobil, že v důsledku jeho zaviněného protiprávního jednání zjištěného soudem nebo správním úřadem došlo ke skutečností rozhodným pro vznik nároku na dávku, je povinen zaplatit orgánu nemocenského pojištění regresní náhradu.“ Regresní náhrada se stanoví ve výši vyplacené dávky nemocenského pojištění.⁴⁸

45 Viz dále.

46 Ustanovení § 55 odst. 6 ZVZP.

47 Pro pohled anglického práva viz např. LEWIS, R. *Deducting Benefits from Damages for Personal Injury*. Oxford: Oxford University Press, 2009, s. 38.

48 Ustanovení § 126 odst. 3 zákona o nemocenském pojištění.

Zákon o nemocenském pojištění rozlišuje celkem šest dávek,⁴⁹ z nichž je s ohledem na tematické zaměření této monografie na případy ublížení na zdraví primárně rozhodná dávka nemocenského, jelikož (zjednodušeně) nárok na nemocenské má rovněž pojištěnec, který byl uznán dočasně práce neschopným.⁵⁰ Dočasnou pracovní neschopností se mj. rozumí stav, který pro poruchu zdraví neumožňuje poškozenému pojištěnci vykonávat dosavadní pojištěnou činnost, tedy zaměstnání či samostatnou výdělečnou činnost.⁵¹

V případě regresní náhrady v právu nemocenského pojištění se nejedná o právo na náhradu škody, nýbrž o úhradu vyplacené dávky nemocenského pojištění.⁵²

Oproti regresnímu nároku zdravotní pojišťovny vzniká povinnost k zaplacení tohoto typu regresní náhrady na základě rozhodnutí orgánu nemocenského pojištění, nikoliv pouhým vyplacením dávky.⁵³ Právo na regresní náhradu se proto uplatňuje v rámci náhradového vztahu ryze veřejnoprávní povahy,⁵⁴ z čehož je zřejmé, že ne každá platba kompenzačního (reparačního) charakteru musí nutně mít soukromoprávní povahu.⁵⁵

Z hlediska veřejného práva, podle něhož je nárok na regresní náhradu regulován, plní významnou funkci ochranného prvku systému práva nemocenského pojištění proti nedůvodným výdajům. V tomto typu náhradového vztahu se zřetelně projevuje veřejný zájem na ochraně státního rozpočtu, do něhož příjmy z regresních náhrad plynou, včetně zajištění účelného a hospodárného vynakládání prostředků veřejných rozpočtů.⁵⁶ Smyslem a účelem regresní náhrady se rovněž podrobněji zabýval Nejvyšší správní soud:⁵⁷ „Smyslem tohoto ustanovení je, aby náklady vyplacených

49 Viz ustanovení § 4 zákona o nemocenském pojištění: „Z pojištění se poskytují tyto dávky:

- a) nemocenské,
- b) peněžité pomoci v mateřství,
- c) dávka otcovské poporodní péče (dále jen „otcovská“),
- d) ošetřovné,
- e) dlouhodobé ošetřovné,
- f) vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství.“

50 Ustanovení § 23 zákona o nemocenském pojištění.

51 Viz ustanovení § 55 odst. 1 zákona o nemocenském pojištění.

52 Viz důvodová zpráva k zákonu o nemocenském pojištění, dostupná z: <www.psp.cz>, a její potvrzení Nejvyšším správním soudem v rozsudku sp. zn. 8 Ads 98/2016-37 ze dne 9. 4. 2018.

53 Ustanovení § 126 odst. 3 zákona o nemocenském pojištění.

54 Rozsudek Nejvyššího správního soudu sp. zn. 8 Ads 98/2016-37 ze dne 9. 4. 2018.

55 Usnesení Nejvyššího správního soudu sp. zn. Konf 8/2014-25 ze dne 12. 3. 2015.

56 Ibidem.

57 Rozsudek Nejvyššího správního soudu sp. zn. 6 Ads 36/2018-20 ze dne 28. 2. 2018.

dávek nemocenského pojištění nesl ten, kdo svým zaviněným porušením právní povinnosti způsobil skutečnost rozhodnou pro výplatu dávky. **Regresní náhrada plní jak funkci reparační (náhrada nákladů státu vynaložených v důsledku protiprávního jednání), tak funkci preventivní (motivuje jednotlivce k plnění právních povinností tím, že případné náklady porušení povinnosti ponese ten, kdo tuto povinnost porušil).**“

Lze zakončit, že nárok orgánu nemocenského pojištění na náhradu vyplacené dávky nemocenského pojištění je zvláštním nárokem postižního charakteru, přičemž se nejedná o náhradu škody, a to ani podle norem soukromého, ani veřejného práva. Regulace tohoto typu nároku je veřejnoprávní s funkcí zajistit ochranu státního rozpočtu a eliminovat neúčelné či nehospodárné vynakládání prostředků veřejných rozpočtů. Z pohledu civilního deliktního práva regresní náhrada nemocenského ovlivňuje výši náhrady za ztrátu na výdělečnou práci po dobu trvání pracovní neschopnosti, a to ve smyslu ustanovení § 2962 odst. 1 OZ.

4.6.5 Regresy v právu důchodového pojištění

Současné právní předpisy upravující oblast práva důchodového pojištění, zejména zákon o důchodovém pojištění,⁵⁸ regresní nároky, zákonnou cesí ani jiné obdobné „návrtné“ instrumenty neupravují.

Do roku 1992 tomu však bylo jinak. V té době byl účinný zákon č. 33/1965 Sb., o úhradě nákladů vznikajících státu z úrazů, nemocí z povolání a jiných poškození na zdraví (o regresních náhradách), kdy podle ustanovení § 1 platila, zjednodušeně, povinnost škůdce při poškození zdraví zaplatit státu regresní náhradu, mimo jiné jako náhradu vyplacených dávek důchodového zabezpečení. Výše náhrady ale neodpovídala výši vyplacené dávky důchodového zabezpečení, nýbrž se stanovila pevnou částkou podle prováděcího právního předpisu.⁵⁹ I přesto se podle Nejvyššího soudu jednalo o samostatný nárok státu na náhradu škody vzniklé mu v podobě vynaložených nákladů v souvislosti s tím, že někomu bylo zaviněně způsobeno poškození na zdraví nebo smrt.⁶⁰ Podle úvodní části zákona o regresních náhradách byla důvodem jeho přijetí, mimo výchovy občanů k dodržování povinností souvisejících s ochranou života a zdraví, eliminace zátěže státu značnými výdaji z celospolečenských prostředků na odčinění, popřípadě zmírnění vzniklých následků.

58 Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů. Dále jen „zákon důchodovém pojištění“.

59 Viz ustanovení § 3 zákona o regresních náhradách.

60 Stanovisko občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu ČSSR Cpj 87/70 ze dne 18. 11. 1970.

Zákon o regresních náhradách byl bez náhrady zrušen zákonem č. 550/1991 Sb., o všeobecném zdravotním pojištění, a to k 1. lednu 1993. Důvodem ke zrušení byla podle důvodové zprávy⁶¹ k tomuto zákonu skutečnost, že právní úprava regresních náhrad není třeba, jelikož se počítá s jejím řešením podle obecných předpisů o náhradě škody. Tato teze je však více než problematická, jelikož se v případě tohoto typu újmy jedná o čistou majetkovou újmu státu, která podle obecných předpisů o náhradě škody nahraditelná bez dalšího není.⁶² Shodně lze odvodit i z důvodové zprávy k již analyzovanému ustanovení § 55 ZVZP.⁶³

Počínaje 1. lednem 1993 tedy právní řád České republiky neupravuje regresní nárok ani zákonnou cesi či jiný podobný instrument v oblasti práva důchodového pojištění, což znamená, že se z pohledu veřejného práva neposkytuje ochrana státnímu rozpočtu zajišťující účelné a hospodárné vynakládání prostředků v této oblasti práva.

4.6.6 Zákonná cesě v soukromoprávním pojištění

Posledním z případů tzv. implicitní zákonné regulace vyrovnání újmy prospěchem, kterému bude věnována v rámci této části pozornost, je zákonná cesě v soukromoprávním pojištění, jejíž úpravu nalezneme v občanském zákoníku. Pro oblast škodového pojištění je přechod práva na náhradu újmy zakotven v ustanovení § 2820 OZ:⁶⁴ Zjednodušeně, vzniklo-li v souvislosti s pojistnou událostí poško-

61 Dostupná z: <www.psp.cz>.

62 Viz MELZER, Filip. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2018, s. 945.

63 „Změna § 55 zákona o veřejném zdravotním pojištění je vyvolána chybnou dikcí dosavadního znění, které je koncipováno jako právo zdravotní pojišťovny na náhradu škody vůči třetí osobě, která svým zaviněným protiprávním jednáním způsobila poškození zdraví účastníku veřejného zdravotního pojištění, což si vyžádalo náklady na péči hrazenou ze zdravotního pojištění. Vadnost tohoto ustanovení spočívá v tom, že tato třetí osoba nezpůsobila škodu zdravotní pojišťovně, ale účastníku zdravotního pojištění. Nemůže tak zdravotní pojišťovně odpovídat za tuto škodu. Zdravotní pojišťovna je povinna uhradit předmětnou zdravotní péči účastníku veřejného zdravotního pojištění bez ohledu na to, za jakých okolností vznikla potřeba takové péče. Je proto nezbytné dané ustanovení upravit tak, aby zdravotní pojišťovně vzniklo vůči třetí osobě právo na náhradu nákladů jí vynaložených na péči hrazenou ze zdravotního pojištění v důsledku zaviněného protiprávního jednání třetí osoby vůči účastníku zdravotního pojištění.“

64 „(1) Vzniklo-li v souvislosti s hrozící nebo nastalou pojistnou událostí osobě, která má právo na pojistné plnění, pojištěnému nebo osobě, která vynaložila zachraňovací náklady, proti jinému právo na náhradu škody nebo jiné obdobné právo, přechází tato pohledávka včetně příslušenství, zajištění a dalších práv s ní spojených okamžikem výplaty plnění z pojištění na pojistitele, a to až do výše plnění, které pojistitel oprávněně osobě vyplatil. To neplatí, vzniklo-li

zenému proti jinému právo na náhradu škody, přechází tato pohledávka okamžikem výplaty plnění z pojištění na pojišťovnu, a to až do výše plnění, kterou pojišťovna oprávněně osobě vyplatila.

Co do povahy tohoto typu zákonného přechodu práva na pojistitele platí podle Nejvyššího soudu, že: „k tzv. zákonné cesi nároku pojištěného (poškozeného) na pojistitele se nevyžaduje žádný právní úkon a dochází k ní okamžikem poskytnutí pojistného plnění a pojistitel tím vstupuje do postavení poškozeného vůči škůdci [...]“, přičemž: „Pro zákonnou cesi je rozhodující, zda plnění ze strany pojistitele časově předcházelo plnění ze strany škůdce.“⁶⁵

Z charakteru zákonné cesě je tudíž zřejmé, že se nejedná o originární nárok, jako je tomu v případě již výše zmíněného regresního nároku v právu veřejného zdravotního pojištění či regresní náhrady v právu nemocenského pojištění, nýbrž o nárok odvozený. Jsou-li splněny podmínky ustanovení § 2820 OZ, pak na pojišťovnu (pojistitele) předmětné právo na náhradu škody přechází, o žádný zvláštní přímý nárok nejedná.

Zákonná cesě v soukromoprávním pojištění se uplatní toliko v případě pojištění škodového, jelikož ustanovení § 2820 OZ je zařazeno na závěr pododdílu upravujícího právě tento typ pojištění. Naopak druhý typ pojištění, pojištění obnosové, zákonnou cesi ani jiný obdobný instrument neobsahuje a s ohledem na znění ustanovení § 2822 OZ se řadí do případů explicitní zákonné regulace případů vyrovnání újmy prospěchem, viz výše.

V oblasti pojišťovacího práva a ochrany veřejného zájmu zajišťuje zákonná cesě návratnost vyplacených pojistných plnění, což bez dalšího přispívá ke zlepšení škodních průběhů a tím i ke snížení kalkulovaného pojistného.⁶⁶

Z pohledu civilního deliktního práva mohou pojistná plnění ze škodového úrazového pojištění a škodového pojištění pro případ nemoci zpravidla vyrovnávat náklady spojené s péčí o zdraví poškozeného,⁶⁷ dále ztrátu na výdělku po dobu pracovní neschopnosti,⁶⁸ stejně tak jako po skončení pracovní neschopnosti (či invaliditě)⁶⁹ a konečně také ztrátu na důchodu ve smyslu ustanovení § 2964 OZ.

.....
těto osobě takové právo vůči tomu, kdo s ní žije ve společné domácnosti nebo je na ni odkázán výživou, ledaže způsobil pojistnou událost úmyslně.“

65 Viz např. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 2027/2015 ze dne 10. 12. 2015 či rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 23 Cdo 1053/2015 ze dne 23. 8. 2016.

66 BOHMAN, L. In: HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část* (§ 2055-3014): komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1398.

67 Dle ustanovení § 2960 OZ.

68 Dle ustanovení § 2962 OZ.

69 Dle ustanovení § 2963 OZ.

Lze uzavřít, že zákonná cese v oblasti soukromoprávního škodového pojištění zajišťuje přechod pohledávky na náhradu újmy na pojišťovnu, a to okamžikem vyplacení pojistného plnění. Pojišťovna vstupuje do postavení poškozeného vůči škůdci, což znamená, že v tomto případě nejde o originární nárok pojišťovny. Pohledem pojišťovacího práva zákonná cese zajišťuje pojišťovně návratnost vyplacených pojistných plnění.

4.6.7 Význam implicitní zákonné regulace pro případy vyrovnání újmy prospěchem a civilní deliktní právo

Předcházející podkapitoly představily regresní nároky v právu veřejného zdravotního a nemocenského pojištění včetně zákonné cese v soukromoprávním škodovém pojištění. Připomeňme, že opakujícím se důvodem zakotvení těchto instrumentů z pohledu veřejného práva (a soukromého pojišťovacího práva) je ochrana „rozpočtu“ poskytovatelů předmětných výhod (nákladů na zdravotní péči, dávky nemocenského pojištění, pojistného plnění), které se také někdy nazývají jako tzv. vedlejší výhody. Jinak řečeno jde o ochranné prvky těchto systémů proti nedůvodným výdajům zvýhodňující škůdce.

Z hlediska způsobu naložení s výhodou lze v případě existence tzv. vedlejších výhod rozlišovat tři typy řešení případů vyrovnání újmy prospěchem, a to kumulaci, kompenzaci (regres) a redukci.⁷⁰

Porovnáme-li regresní náhradu jak v právu veřejného zdravotního pojištění, tak v právu nemocenského pojištění a současně i zákonnou cesi v případě soukromoprávního škodového pojištění s uvedenými způsoby řešení, dospějeme k závěru, že zřetelně odpovídají kompenzaci. Jejich cíl primárně spočívá v refundaci plnění (prospěchu) poskytnutého v důsledku škodní události zdroji, z něhož bylo poskytnuto.

Z hlediska doktrinárního je třeba si uvědomit, že poskytnutím výhody nedochází z materiálního hlediska k „odstranění“ újmy, nýbrž toliko k jejímu přesunu (*Schadensüberwälzung*) na zdroj této „kompenzace“, přičemž závisí na vůli zákonodárce, zdali je účelem poskytnutí výhody zprostit škůdce povinnosti k náhradě újmy.⁷¹ Co se týče regresních nároků v oblasti práva veřejného zdravotního pojištění a nemocenského pojištění včetně zákonné cese v soukromoprávním škodovém pojištění, není s ohledem na jejich funkce (viz výše) účelem zprostit škůdce povinnosti k náhradě újmy.

70 Viz podkapitulu 4. 6. 1.

71 KOZIOL, H. *Österreichisches Haftpflichtrecht. Allgemeiner Teil*, s. 330.

S tím úzce souvisí smysl kompenzace, jenž tkví v zajištění náhrady celé újmy škůdcem, a nikoliv pouze její určité části,⁷² což zřetelně koreluje s obecnou preventivní funkcí civilního deliktního práva. Současně nedochází k nedůvodnému zatížení zejména veřejných rozpočtů, z nichž zpravidla plynou při ublížení na zdraví veřejnoprávní dávky sociálního zabezpečení.

Dalším smyslem kompenzace je zabránění nadměrné náhrady újmy spočívající v tom, že poškozený neobdrží více, než jaká mu skutečně byla způsobena újma.⁷³ Lewis v této souvislosti poukazuje nejen na ekonomickou neefektivnost odlišného přístupu, stejně tak jako na vyšší náklady veřejných rozpočtů (typicky u dávek vyplácených podle práva sociálního zabezpečení) a s tím spojené plýtvání zdroji.⁷⁴ V tom se opět projevuje další funkce civilního deliktního práva, a to kompenzační,⁷⁵ podle které poškozený nesmí na náhradě újmy obdržet více, než jaká mu byla skutečně způsobena újma, avšak současně ani méně. Jinak řečeno, poškozený nesmí být prostřednictvím náhrady újmy ani bezdůvodně obohacen, ani znevýhodněn.⁷⁶

V případě, že je kompenzace provedena pomocí přechodu pohledávky na náhradu újmy, respektive její části, tedy například zákonnou cesí (jako je tomu u soukromoprávního škodového pojištění), vylučuje podle některých autorů tento regulatorní přístup vyrovnat újmu prospěchem (výhodu zohlednit), a to poukazem na fakt, že přejít může jen „něco“, co existuje.⁷⁷ Pokud by došlo k vyrovnání újmy prospěchem, znamenalo by to současně snížení povinnosti nahradit újmu o plnění vyplacené zdrojem prospěchu a zánik pohledávky na (část) náhrady újmy. Přejít by pak zákonnou cesí nemělo co.⁷⁸ Důležité pro účely řešení případů vyrovnání újmy prospěchem nicméně je, že zákonná cese tedy implicitně zabraňuje zohlednění výhody (pojistného plnění) při náhradě toho kterého typu újmy ve prospěch škůdce a současně explicitně určuje „osud“ nároku, nebo jeho části, na náhradu újmy.

72 LEWIS, R. *Deducting Benefits from Damages for Personal Injury*, s. 38.

73 Viz např. *The Law on Damages, Consultation Paper*, CP 9/07, 04/05/2007, s. 45.

74 LEWIS, R. *Deducting Benefits from Damages for Personal Injury*, s. 22.

75 KOZIOL, H. *Basic questions of tort law from a Germanic perspective*, s. 75 an.

76 V rámci angloamerického systému práva viz případ *Hodgson v Trapp*: „The underlying principle is, of course, that damages are compensatory. They are not designed to put the plaintiff, or his estate in the event of his death, in a better financial position than that in which he would otherwise have been if the accident had not occurred.“

Dostupný z: <<https://www.casemine.com/judgement/uk/5a8ff8cb60d03e7f57ecd7d3>>.

77 Např. LANGE, H. – SCHIEMANN, G. *Schadensersatz*, s. 495.

78 WELSER, R. – ZÖCHLING-JUD, B. *Grundriss des bürgerlichen Rechts. Band II: Schuldrecht Allgemeiner Teil, Schuldrecht Besonderer Teil, Erbrecht*, s. 400–401.

Při znalosti smyslu a účelu jednotlivých regresních nároků, respektive zákonné cese, a rovněž s ohledem na smysl a účel řešení případů vyrovnání újmy prospěchem spočívajícím v kompenzaci, lze shrnout význam těchto instrumentů pro oblast civilního deliktního práva a teorii vyrovnání újmy prospěchem:

1. Zachování a posílení preventivní funkce civilního deliktního práva. Škůdce je povinen nahradit celou způsobenou újmu, přičemž není ani zčásti zproštěn povinností ji nahradit vyplacením dávky ze systému zdravotního či nemocenského pojištění včetně pojistného plnění ze škodového pojištění. Zřetelně dochází k odrazení škůdce od negativního působení na právem chráněné statky.

2. Eliminace nespravedlivého zvýhodnění škůdce snížením výše náhrady způsobené újmy o vyplacené dávky ze systému zdravotního a nemocenského pojištění či pojistné plnění ze škodového pojištění, což úzce souvisí s preventivní funkcí civilního deliktního práva.

3. Zachování a posílení kompenzační funkce civilního deliktního práva. Poškozený nebude poskytnutou náhradou bezdůvodně obohacen, jelikož regresní nároky a zákonná cese směřují k tomu, aby poškozený neobdržel více, než jaká mu skutečně byla způsobena újma.

4. Přesun rizika insolvence na silnější subjekty. Analyzované instrumenty rovněž umožňují přenos části způsobené újmy na subjekty veřejného práva či pojišťovny. Riziko, že tyto subjekty nevyplní, která poškozenému v důsledku újmy na zdraví poskytly, nesou právě ony. Tím se posiluje postavení poškozeného, jehož statky chrání civilní deliktní právo před protiprávními zásahy (ochranná funkce civilního deliktního práva).

5. Ulehčení aplikace i interpretace práva. Není třeba činit obtížný hodnotový úsudek, jak věcně s nabytým prospěchem při určování výše náhrady újmy naložit. Jedná se tak de facto o zákonodárcem vyjádřenou hodnotovou kazuistiku, o apriorně právními normami upravené vážení zájmů za typově shodných skutkových okolností.

5 Skupiny případů (*Fallgruppen*)

V návaznosti na obecné, teoretické pasáže a výklad jednotlivých charakteristik a kritérií, pomocí nichž lze případy vyrovnání újmy prospěchem hodnotit, bude další pozornost zaměřena na problematiku kategorizace a posuzování jednotlivých skupin případů (*Fallgruppen*).

Jak již bylo uvedeno v předchozích kapitolách, moderní doktrína i současná judikatorní praxe vycházejí při řešení problematiky vyrovnání újmy prospěchem právě z náležitého zařazení jednotlivých případů do skupin vyznačujících se shodnými rysy. A právě tyto shodné rysy, respektive konkrétní specifické okolnosti případů umožňují jejich evaluaci za pomoci kritérií, která jsou jinak sama o sobě abstraktní až neurčitá.

Cílem je u každé skupiny případů zohlednit všechny relevantní okolnosti a dospět ke spravedlivému rozhodnutí, zda danou výhodu oproti újmě zohlednit, či nikoliv. Zřejmé je, že se tak děje nikoliv pomocí jednoho univerzálně platného pravidla, nýbrž jejich komplexu zohledňujícího právě markanty jednotlivých (skupin) případů.

Ani takový přístup však není prostý komplikací či názorové nejednotnosti. Základním úskalím je samotná kategorizace jednotlivých případů do té které skupiny, tedy rozhodnutí, na základě jakých okolností budou jednotlivé skupiny vytvořeny. Kuhn¹ v této souvislosti upozorňuje na tendenci zohledňovat pouze vnější markanty jednotlivých případů a vnitřní okolnosti upozadovat. Příkladmo lze uvést „typ“ výhod v podobě ušetřených nákladů, jelikož téměř na každou výhodu lze nahlížet určitým způsobem jako na ušetřený náklad. Přesto do skupiny případů týkajících se ušetřených nákladů ne všichni autoři zařazují také například zánik vyživovací povinnosti² či různé dávky vyplácené ze systému sociálního zabezpečení (např. pohřebné).³

1 KUHN, R. *Die Anrechnung von Vorteilen im Haftpflichtrecht*, s. 4.

2 Viz např. LANGE, H. – SCHIEMANN, G. *Schadensersatz*, s. 503 a 506. Či GRÜNEBERG, Ch. In: PALANDT, O. (Hrsg.). *Bürgerliches Gesetzbuch*, s. 300. Opačně např. LUCKEY, J. In: PRÜTTING, H. – WEGEN, G. – WEINREICH G. (Hrsg.). *Bürgerliches Gesetzbuch. Kommentar*, s. 395.

3 GRÜNEBERG, Ch. In: PALANDT, O. (Hrsg.). *Bürgerliches Gesetzbuch*, s. 302 a 303. Či THÜSING, G. *Wertende Schadensberechnung*, s. 64 a 81.

Dbát je rovněž třeba na to, aby byly obdobné případy, i když z určitých důvodů zařazené do rámce odlišných skupin, hodnoceny obdobně. Kuhn⁴ poukazuje například na diskrepanci v judikatuře švýcarských vysokých soudů, která na jednu stranu připustila vyrovnání ušlé výživy výhodou v podobě výnosů z nabytého dědictví, na druhou stranu nicméně zapověděla tutéž škodu snížit o plnění z obnosového typu soukromoprávního pojištění. Rozdíl v obou případech spočívá v tom, jak zůstavitel za svého života se svým majetkem nakládal, zda jej investoval do životního pojištění (odmítnutí zohlednění výhody) nebo nikoliv a nechal jej na bankovním účtu (připuštění zohlednění výhody v podobě výnosů z dědictví). Podle Kuhna jde o právně velmi spornou diferenciaci, zejména s ohledem na zásadu rovnosti.

Při pohledu na doktrinární texty zabývající se problematikou vyrovnání újmy prospěchem zjistíme, jak různorodě mohou být skupiny případů vytvořeny. Tak například:

- s ohledem na původce výhody;
- podle povahy výhody;
- podle právního důvodu vzniku výhody;
- podle toho, zda se jedná o dvou nebo třístranné právní poměry; či
- podle kauzální blízkosti výhody ke škodě.⁵

Pokud jde o konkrétně vytvořené skupiny případů, lze pro ilustraci odkázat jednak na přístup ryze doktrinární (Lange a Schiemann)⁶ a jednak na přístup zastávaný v komentářové literatuře (Grüneberg).⁷

Z uvedených příkladů je zřejmé, že část případů je zařazována do stejných skupin a část nikoliv. Stejně tak ne vždy doktrína dochází v rámci jednotlivých skupin ke

4 KUHN, R. *Die Anrechnung von Vorteilen im Haftpflichtrecht*, s. 4.

5 Pro přehled viz např. THÜSING, G. *Wertende Schadensberechnung*, s. 25.

6 LANGE, H. – SCHIEMANN, G. *Schadensersatz*, s. 502 an.

1) výhody vzniklé bez přičinění poškozeného nebo třetí osoby (např. ušetřené náklady či případy šťastné náhody); 2) výhody vzniklé z vlastního jednání poškozeného (např. výdělečná činnost poškozeného); 3) vyživovací povinnost třetí osoby; 4) dobrovolná plnění třetích osob; 5) plnění ze soukromoprávního pojištění; 6) plnění ze systému sociálního zabezpečení; 7) plnění poskytovaná podle zákona o úřednících; plnění vycházející z pracovněprávních vztahů.

7 GRÜNEBERG, Ch. In: PALANDT, O. (Hrsg.). *Bürgerliches Gesetzbuch*, s. 298 an.

1) vlastní výdělečná činnost poškozeného; 2) výhodné smlouvy, smluvní řetězce; 3) plnění ze soukromoprávního pojištění; 4) plnění ze systému sociálního zabezpečení; 5) vyživovací povinnost; 6) jistoty, hodnota nebo náhrady za poskytnutá plnění; 7) dědictví; 8) užitky; 9) daňové výhody; 10) problematika „nové za staré“; různé (např. případy šťastné náhody).

shodnému řešení.⁸ A je to pochopitelné, problematika vyrovnání újmy prospěchem, jak bylo již zmíněno, se vyznačuje úzkou spjatostí, respektive závislostí na hodnotovém úsudku, čemuž je názorová rozkolísanost inherentní.

I přesto lze spatřovat východisko řešení problematiky vyrovnání újmy prospěchem jako celku v tvorbě skupin případů s obdobnými rysy a jejich následným posuzováním na základě předestřených kritérií⁹ za účelem zohlednění všech relevantních okolností. Orientace na kazuistiku totiž mimo jiné napomáhá zvyšovat právní jistotu a předvídatelnost práva v tak mnohvrstevné a pestré problematice, jakou je vyrovnání újmy prospěchem.

V návaznosti na dosud zjištěné skutečnosti a pod vlivem závěrů, k nimž dospěla zejména zahraniční doktrína,¹⁰ budou vytvořeny a posouzeny následující skupiny případů, pro něž je společným rysem druh nabytého prospěchu:

- prospěch nabytý vlastním jednáním poškozeného;
- prospěch nabytý dobrovolným plněním třetí osoby (dary, charita);
- prospěch získaný bez přičinění poškozeného nebo třetí osoby (ušetřené náklady);
- prospěch plynoucí z usmrcení (dědictví, zánik vyživovací povinnosti);
- prospěch nabytý ze soukromoprávního pojištění;
- prospěch nabytý ze systému sociálního zabezpečení.

S ohledem na tématické zaměření této monografie je zřejmé, že vytvořené skupiny případů se nebudou týkat celého spektra v úvahu přicházejících výhod, nýbrž úžeji výhod pravidelně se vyskytujících při náhradě újmy způsobené ublížením na zdraví.

5.1 Prospěch nabytý vlastním jednáním poškozeného

První z relevantních skupin případů se týká majetkového prospěchu nabytého vlastním jednáním poškozeného. V případě majetkových újem souvisejících

8 Názorně působí výčet provedený Thüssingem, který analyzoval doktrinární přístupy k řešení některých známých případů, jednou se závěrem 18 pro : 2 proti, jindy 4 pro : 3 proti. THÜSING, G. *Wertende Schadensberechnung*, s. 24.

9 Viz kapitolu 3.

10 Viz např. LEWIS, R. *Deducting Benefits from Damages for Personal Injury*. Oxford: Oxford University Press, 2009. Či LANGE, H. – SCHIEMANN, G. *Schadensersatz*, s. 502 an. Či GRÜNEBERG, Ch. In: PALANDT, O. (Hrsg.). *Bürgerliches Gesetzbuch*, s. 297 an. Či THÜSING, G. *Wertende Schadensberechnung*. München: C. H. Beck, 2001. Či KUHN, R. *Die Anrechnung von Vorteilen im Haftpflichtrecht*. Bern – Stuttgart: Paul Haupt Bern und Stuttgart, 1987.

s ublížením na zdraví se typicky jedná o majetkový prospěch plynoucí z vlastní výdělečné činnosti poškozeného.

S ohledem na kritérium kongruence¹¹ bude relevantní nevýhoda (škoda), kterou přichází v úvahu vyrovnat výhodou v podobě výdělků z vlastní výdělečné činnosti poškozeného, spočívat ve ztrátě na výdělku po dobu trvání pracovní neschopnosti poškozeného (ve smyslu ustanovení § 2962 občanského zákoníku), ve ztrátě na výdělku po skončení pracovní neschopnosti poškozeného (ve smyslu ustanovení § 2963 občanského zákoníku) a v nákladech na výživu pozůstalých (ve smyslu ustanovení § 2966 občanského zákoníku).

Účelem vlastní výdělečné činnosti poškozeného je obstarání si zdrojů na život a s ním související výdaje. Náhrada za ztrátu na výdělku po dobu trvání a po skončení pracovní neschopnosti zase kompenzuje výpadek ve vlastní výdělečné činnosti poškozeného, stejně tak jako náhrada nákladů na výživu pozůstalých životní výdaje (jejich část) těmto osobám. Lze tedy dospět k závěru, že mezi zasaženým právním statkem a výhodou (výdělkem z výdělečné činnosti) existuje vnitřní vztah, tedy že je možné uvažovat nad vyrovnáním škody tímto typem prospěchu. Jak výhoda, tak i nevýhoda jsou majetkového charakteru a týkají se věcně shodných právních statků.

Za příklad, v němž se objevuje výhoda při náhradě za ztrátu na výdělku, může sloužit německý případ učitele autoškoly, který v důsledku škodní události nemohl vyučovat, tedy vykonávat výdělečnou činnost. Následně se výpadek v příjmu snažil nahradit zvýšeným pracovním úsilím, tedy výukou více hodin autoškoly, než kolik představovalo jeho standardní pracovní zatížení. Při náhradě škody v podobě ztráty na výdělku pak vyvstává otázka, zda je třeba výdělek získaný zvýšeným pracovním zatížením zohlednit a výši škody o něj snížit.¹²

Co se týče nákladů na výživu pozůstalých, lze příkladmo zmínit případ vdovy, která počala být po smrti manžela výdělečně činná, aby si alespoň částečně kompenzovala výpadek ve výživném poskytovaném manželem. Z pohledu problematiky vyrovnání újmy prospěchem jde o otázku zohlednění takto získaných finančních zdrojů oproti náhradě nákladů na výživu.¹³

11 GRÜNEBERG, Ch. In: PALANDT, O. (Hrsg.), *Bürgerliches Gesetzbuch*, s. 298.

12 Viz rozhodnutí BGH VI ZR 147/69 ze dne 16. 2. 1971, dostupné z: <<https://dejure.org/>>.

V soudem řešeném případě nicméně škoda vznikla kvůli poškození vozidla učitele autoškoly, a nikoliv v důsledku zásahu do pracovní schopnosti poškozeného.

13 Ilustrativně rozhodnutí BGH III ZR 83/51 ze dne 13. 12. 1951, dostupné z: <<https://dejure.org/>>.

Jak německá, tak i rakouská doktrína i judikatorní praxe¹⁴ posuzuje tento typ případů vyrovnání újmy prospěchem rovněž na základě povinnosti poškozeného spolupůsobit ke zmírnění škody (tzv. „*Schadenminderungspflicht*“).¹⁵ V německém právu viz ustanovení § 254 BGB, zejména jeho druhý odstavec.¹⁶ To znamená, že výhoda vzniklá z vlastní výdělečné činnosti poškozeného se zohlední při výpočtu výše škody v podobě ztráty na výdělku či v nákladech na výživu v té míře a rozsahu, v jakém je poškozený povinen působit ke zmírnění škody. Úsilí poškozeného přesahující tuto hranici se pak nepřičítá ve prospěch škůdce, nýbrž poškozeného, a tato část zápočtu (zohlednění) nepodléhá. Jinými slovy, ve stejné míře jako je poškozený

14 Viz případy týkající se učitele autoškoly (rozhodnutí BGH VI ZR 147/69 ze dne 16. 2. 1971:

„*Wer Ersatz entgangenen Gewinns wegen verhinderter Geschäfte fordert, braucht sich den Ertrag nachgeholtter Geschäfte nicht anrechnen zu lassen, soweit sich die Nachholung als überpflichtmäßige Maßnahme darstellt.*“)

[Vlastní překlad autorů: „Osobě, která žádá náhradu ušlého zisku v důsledku zmařených obchodů, se nezapočítá výnos z obchodů následně uzavřených za účelem zmírnění ztráty, pokud uzavření takových obchodů představuje nadměrné úsilí.“] a vdovy (rozhodnutí BGH III ZR 83/51 ze dne 13. 12. 1951:

„*An der Rechtsprechung des Reichsgerichts (RGZ 154, 236) wird festgehalten, daß auch auf die Rentenansprüche aus § 844 Abs 2 BGB die Grundsätze des § 254 Abs 2 BGB (Mitverschulden bei Verstoß gegen die Verpflichtung zur Schadensminderung) Anwendung finden. Die Witwe eines Getöteten muß sich auf die Schadensersatzrente aus § 844 Abs 2 BGB Einkünfte, die sie aus eigenem Erwerb tatsächlich erzielt hat oder hätte erzielen können, insoweit anrechnen lassen, als sie gegen Treu und Glauben verstoßen würde, wenn sie die Übernahme einer ihr zumutbaren Erwerbstätigkeit ablehnen würde.*“)

[Vlastní překlad autorů: „Z judikatury Říšského soudu (RGZ 154, 236) plyne, že také na nároky plynoucí z ustanovení § 844 odst. 2 BGB se užijí zásady ustanovení § 254 odst. 2 BGB (spoluzavinění při porušení povinnosti působit ke zmírnění škody). Vdova po zemřelé osobě musí oproti nároku vyplývajícího z ustanovení § 844 odst. 2 BGB strpět započtení takových příjmů, kterých skutečně dosáhla nebo vlastní výdělečnou činností dosáhnout mohla, pokud by v rozporu s principem povinnosti odmítla vykonávat přiměřenou výdělečnou činnost.“]

15 Viz např. KOZIOL, H. *Österreichisches Haftpflichtrecht*, s. 339 an. Nebo LANGE, H. – SCHIEMANN, G. *Schadensersatz*, s. 511. Nebo GRÜNEBERG, Ch. In: PALANDT, O. (Hrsg.). *Bürgerliches Gesetzbuch*, s. 298.

16 „(2) Dies gilt auch dann, wenn sich das Verschulden des Beschädigten darauf beschränkt, dass er unterlassen hat, den Schuldner auf die Gefahr eines ungewöhnlich hohen Schadens aufmerksam zu machen, die der Schuldner weder kannte noch kennen musste, oder dass er unterlassen hat, den Schaden abzuwenden oder zu mindern. Die Vorschrift des § 278 findet entsprechende Anwendung.“

[Vlastní překlad autorů: „To platí i v případě, že se zavinění poškozeného omezuje na to, že dlužníka neupozornil na nebezpečí mimořádně vysoké škody, o kterém dlužník nevěděl ani vědět nemusel, nebo že škodu neodvrátil nebo nezmírnil. Ustanovení § 278 se použije obdobně.“]

povinen působit ke snížení škody, je povinen usilovat o vznik výhod.¹⁷ V důsledku se jedná o vyjádření zásady rovného zacházení v soukromém právu týkající se povinností v případě jejich plnění a neplnění.¹⁸

V praxi podle Kuhna nejčastěji půjde o smíšené případy, v nichž bude na jedné straně existovat povinnost poškozeného působit přiměřeně ke zmírnění škody výkonem vlastní výdělečné činnosti a současně na straně druhé poškozený touto činností získá více, než kolik odpovídá právě této zmírňovací povinnosti.¹⁹

Pokud poškozený kompenzuje výpadek příjmů tím způsobem, že vynakládá větší úsilí či námahu, kterou by, nebýt škodní události, vynakládat nemusel, nelze takové úsilí poškozeného přičítat ve prospěch škůdce a takto dosahovaný příjem posuzovat jako příjem, od něhož se bude odvíjet výpočet výše způsobené škody.²⁰ Explicitní vyjádření této zásady obsahuje občanský zákoník ve svém ustanovení § 2963 odst. 2.²¹

Pro posouzení přípustnosti vyrovnat škodu prospěchem v této skupině případů je tudíž klíčové určit, v jaké míře existuje povinnost poškozeného k vlastní

17 LANGE, H. – SCHIEMANN, G. *Schadensersatz*, s. 51. Nebo KUHN, R. *Die Anrechnung von Vorteilen im Haftpflichtrecht*, s. 138 an.

18 THÜSING, G. *Wertende Schadensberechnung*, s. 66.

19 KUHN, R. *Die Anrechnung von Vorteilen im Haftpflichtrecht*, s. 144.

20 GRÜNEBERG, Ch. In: PALANDT, O. (Hrsg.). *Bürgerliches Gesetzbuch*, s. 298.

21 K témuž závěru dospěla již starší česká judikatura, viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 6 Cz 18/81 ze dne 25. 4. 1981: „Jestliže poškozený dosahuje jen zvýšenou námahou nutnou k překonání zvláštních obtíží spojených s poškozením zdraví takových výdělků, jichž by nemohl dosáhnout při běžném pracovním úsilí (popřípadě by při běžném pracovním úsilí nebyl schopen docílit žádného výdělku), nelze k takto dosahovanému výdělku přihlížet při výpočtu náhrady za ztrátu na výdělku ve smyslu ustanovení § 195 odst. 1 a 2 zák. práce ani v souvislosti s ustanovením § 202 odst. 1 zák. práce.“ Či rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 1 Cz 52/90 ze dne 30. 11. 1990: „Jestliže výkon práce zvýšeným úsilím se projevuje ve výši výdělku po úrazu, bere se toto zvýšené úsilí v úvahu při výpočtu náhrady za ztrátu na výdělku, a to tak, že při výpočtu náhrady za ztrátu na výdělku se nepřihlíží k části výdělku dosahovaného po úrazu právě zvýšeným úsilím. Pro posouzení otázky, zda se v konkrétním případě zvýšené úsilí do výpočtu náhrady za ztrátu na výdělku promítne, je proto rozhodná pouze ta skutečnost, zda zvýšené úsilí poškozeného ovlivňuje výši jeho výdělku, který je nebo, nebýt zvýšeného úsilí, by byl nižší než průměrný výdělek před vznikem škody. Pokud tomu tak je, musí být zvýšené úsilí vzato v úvahu, i když je spojeno jen s některými pracovními úkony, a to právě v tom rozsahu, v jakém se konkrétní zvýšené úsilí promítá ve výdělku. Není proto ani rozhodné, zda poškozený vykonává jinou práci než před úrazem či nikoli. Poškozený může mít v důsledku poškození zdraví ztrátu na výdělku, i když se nezmění jeho pracovní zařazení, jestliže dosahuje pracovních výkonů nižších, nebo sice stejných, ale při zvýšeném pracovním úsilí.“

výdělečné činnosti jako faktoru působícího na výši škody. Východiskem je takové úsilí poškozeného, které lze očekávat od každého řádného a rozumného člověka při odvrácení škod.²² Respektive úsilí, které odpovídá *přiměřené* pracovní zátěži poškozeného.²³ Konkrétní hranici pak určují skutkové okolnosti každého jednotlivého případu, obecně ji determinovat nelze. Povinnost poškozeného spolupůsobit ke zmírnění škody je „směrnicí“, jež navádí, jak tento typ případů řešit,²⁴ ke stanovení konkrétní hranice ale samostatně nevede.

Co se týče ostatních kritérií, nemělo by jejich naplnění, a tudíž i přípustnost vyrovnání újmy prospěchem, činit u této skupiny případů zásadní obtíže.

Jak učitel autoškoly, tak i vdova, vykonávali výdělečnou činnost proto, aby si alespoň částečně vynahradili výpadek v příjmech vzniklý v důsledku škodní události. Odmyslíme-li si škodní událost, výhoda v podobě výdělku z vlastní výdělečné činnosti poškozených by v uvedeném rozsahu nevznikla, jelikož by neměli důvod kompenzovat něco, oč nepřišli. Metodou fiktivní eliminace jevů dospíváme k závěru, že mezi škodní událostí a výhodou existuje vztah faktické příčinné souvislosti. Požadavek na její adekvátnost lze rovněž považovat za splněný, jelikož lze objektivně předpokládat (předvídat), že si poškozený, alespoň z části, může chtít aktuální výpadek v příjmu určitým způsobem vynahrázovat, nejedná se o žádnou obecně neobvyklou či atypickou skutečnost.

Soulad s kompenzační i preventivní funkcí civilního deliktního práva lze stejně tak shledat. Připustíme-li vyrovnání újmy prospěchem, poškozený neobdrží na náhradě více, než kolik činí skutečně způsobená újma po zohlednění významu povinnosti, respektive následků případného nezakročení zmírnit vzniklou újmu. Zrcadlem této skutečnosti jsou důsledky na straně škůdce, který bude povinen nahradit veškerou jím způsobenou újmu, opět po zohlednění toho, co je třeba přičíst k tíži poškozeného.

„Obecný“ hodnotový úsudek projevující se v zohlednění principů spravedlnosti, přiměřenosti atp. je v rámci posuzování případů zařazených do této skupiny rovněž brán v úvahu, mimo jiné při určování míry povinnosti poškozeného k vlastní výdělečné činnosti jako faktoru působícího na výši nahrazované škody (viz např. hledisko *úsilí přiměřené pracovní zátěži poškozeného*).

22 Viz např. THÜSING, G. *Wertende Schadensberechnung*, s. 68.

23 LANGE, H. – SCHIEMANN, G. *Schadensersatz*, s. 511. Explicitně je hledisko přiměřenosti zmíněno v ustanovení § 2903 odst. 1 OZ.

24 KUHN, R. *Die Anrechnung von Vorteilen im Haftpflichtrecht*, s. 144.

Dle našeho názoru s ohledem na výše uvedená odůvodnění je možné tento typ případů vyrovnání újmy prospěchem posuzovat podobně i v českém právu. Následky nezakročení²⁵ poškozeného přiměřeným způsobem k odvrácení hrozící újmy upravuje ustanovení § 2903 odst. 1 občanského zákoníku a spoluúčast poškozeného na škodě zase ustanovení § 2918 občanského zákoníku.²⁶

5.2 Prospěch nabytý dobrovolným plněním třetí osoby

Prospěch nabytý dobrovolným plněním třetí osoby má ve většině případů podobu darování, a to ať už ze strany jednotlivců, například osob poškozenému blízkých, nebo ze strany většího počtu osob, typicky může jít o různé dobročinné sbírky či plnění charitativního charakteru.²⁷ Švýcarské soudy příkladmo posuzovaly případ, v němž zaměstnavatel dobrovolně poskytoval mzdu zaměstnanci, kterému škůdce ublížením na zdraví přivodil pracovní neschopnost, přičemž zaměstnavatel k plnění nebyl povinen ani smluvně, ani podle zákona.²⁸

Co se týče kritéria kongruence v podobě věcného vztahu mezi výhodou a nevýhodou, nemusí být v těchto případech na první pohled zjevně specifikován. Lze usuzovat, že je tomu tak z důvodu, že záměrem třetí osoby při poskytnutí dobrovolného plnění poškozenému je obvykle zlepšení jeho celkového negativního postavení způsobeného škodní událostí, jinými slovy, dárce a priori nerozlišuje, zda má poskytované plnění krýt primárně například výdaje spojené s léčením poškozeného, vytrpěné bolesti či životní náklady. Dobrovolné plnění třetí osoby může zlepšovat postavení poškozeného týkajícího se všech do úvahu přicházejících majetkových sfér při škodě způsobené ublížením na zdraví.

Starší německá judikatura posuzovala tento typ případů samostatně podle kritéria faktické příčinné souvislosti, respektive podle hlediska adekvátnosti kauzálního nexu.²⁹ Jako příklad lze uvést klasický případ zřícení mostu a následné dobročinné sbírky ve prospěch pozůstalých po obětech tohoto neštěstí. Soud zohlednění prospěchu v podobě výnosu z dobročinné sbírky odmítnul s odůvodněním, že

25 Podle českého práva tedy nikoliv povinnosti zakročit.

26 Podrobněji ke vzájemnému vztahu obou ustanovení viz např. MELZER, F. In: MELZER, F. – TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894-3081*, s. 104 an.

27 Viz např. THE LAW REFORM COMMISSION. *Consultation Paper on Section 2 of the Civil Liability (Amendment) Act, 1964: The Deductibility of Collateral Benefits from Awards of Damages*. 1999, s. 35. Dostupné z: <https://www.lawreform.ie/_fileupload/consultation%20papers/cpCollateralBenefits.pdf>.

28 Případ uvedený v: KUHN, R. *Die Anrechnung von Vorteilen im Haftpflichtrecht*, s. 154.

29 THÜSING, G. *Wertende Schadensberechnung*, s. 89.

výhoda plynoucí z takové sbírky není v adekvátní příčinné souvislosti se škodnou událostí, protože netvoří následek, který by vzniknul podle pravidelného běhu věci.³⁰ V dnešní době se lze dle našeho názoru ovšem domnívat, že poskytnutí charitativního daru ve prospěch obětí neštěstí není zcela atypickou událostí nastalou za výjimečně neobvyklého, respektive nepředvídatelného spojení jevů.

Moderní doktrína při posuzování této skupiny případů již výhradně s kritériem adekvátnosti příčinné souvislosti nepracuje, orientována je primárně na hledisko účelu, pro který třetí osoby tento typ plnění poskytují (účel smlouvy),³¹ což je výrazem respektu k autonomii vůle jednatelky osoby (dárce). Zjišťujeme, zda bylo účelem plnění zprostit škůdce povinnosti k náhradě újmy vůči poškozenému, či naopak zda bylo jeho účelem zlepšit majetkové postavení poškozeného.³² V prvním případě je započtení prospěchu vůči újmě přípustné, v druhém nikoliv.³³

30 Rozhodnutí RG v. 2. 8. 1935, JW 1935, s. 3369, 3370. Citováno z: GRÜNEBERG, Ch. In: PALANDT, O. (Hrsg.). *Bürgerliches Gesetzbuch*, s. 299.

31 Viz např. LEWIS, R. *Deducting Benefits from Damages for Personal Injury*. Oxford: Oxford University Press, 2009, s. 66. Či LANGE, H. – SCHIEMANN, G. *Schadensersatz*, s. 519. Či GRÜNEBERG, Ch. In: PALANDT, O. (Hrsg.). *Bürgerliches Gesetzbuch*, s. 299.

32 Shodně již také rozsudek Nejvyššího soudu Slovenské socialistické republiky sp. zn. 1 Cz 78/78 ze dne 19. 7. 1978: „Predovšetkým sa však súdy obidvoch stupňov mali zaoberať otázkou, či plnenie, ktoré žalobca dostal od iných osôb ako od žalovaných, možno odpočítavať od náhrady škody, za ktorú zodpovedajú žalovaní. Riešenie tejto otázky bude závisieť od zistenia, či plnenie, ktoré bolo poskytnuté žalobcovi ako poškodenému, možno považovať za čiastočné plnenie pohľadávky, ktorú mal žalobca voči žalovaným. Iba v prípade kladného zodpovedania tejto otázky bolo by možné považovať takto poskytnutým plnením žalobcov nárok na náhradu škody za čiastočne uspokojený a hodnotu poskytnutého plnenia by bolo treba od výšky vzniknutej škody odpočítavať. Preto bolo treba zistiť, z akého dôvodu a na aký účel poskytli žalobcovi tretie osoby plnenie, na ktoré poukazujú žalovaní, najmä či tieto osoby zamýšľali svojím plnením odbremeniť žalovaných, takže išlo o plnenie za žalovaných, ktoré bolo svojím spôsobom darom v prospech žalovaných.

Ak totiž išlo o dar, ktorý bol poskytnutý poškodenému a smeroval iba k zmierneniu jeho situácie, neoslobodzuje toto plnenie škodcu a osoby zodpovedné za vzniknutú škodu od ich povinnosti škodu nahradiť. Poskytnutie a prijatie takéhoto plnenia by súd mohol považovať podľa okolností prípadu len za dôvod na zníženie náhrady škody podľa ustanovenia § 450 O. z., nie však za plnenie, ktorým sa dlžník od svojho záväzku oslobodzuje. Iná by bola, pravda, situácia, keby plnenia boli poškodenému poskytnuté výslovne za škodcu alebo keby boli ako také aj od poškodeného prijaté. Výsledky doterajšieho dokazovania v prejednávanej veci však tomu nenásvedčujú.“

33 To rovněž souvisí s kompenzační a preventivní funkcí civilního deliktního práva. Cílem náhrady (kompenzace) újmy je vyrovnat veškerou způsobenou újmu a nikoliv více a současně škůdce odrazovat od negativního působení na právem chráněné statky (prevence).

Požadavek na zjišťování účelu a smyslu plnění třetí osoby je možné taktéž odvodit od teorie rozložení škod (*Schadensverlagerungstheorie*). Pokud plnění třetí osoby bez dalšího samo o sobě nezmírňuje újmu, ale znamená pouhý přesun újmy na jinou osobu než škůdce, je zapotřebí zkoumat, zda je účelem předmětného plnění vyrovnat újmu, nebo ponechat poškozenému právo na náhradu újmy nedotčeno.³⁴

Účel plnění třetí osoby je tedy třeba zjistit a zásadně respektovat. Ten plyne z vůle jednajících osob. Není-li taková vůle zřejmá, lze zpravidla vycházet z pravidla, že dárce obvykle nemíní svým plněním zprostit škůdce povinnosti k náhradě újmy, což lze podpořit také skutečností, že dárce musí být přeci známo, že obecně podle (deliktního) práva má poškozený proti škůdci právo na náhradu způsobené újmy.³⁵ Pokud ale třetí osoba zamýšlela svým plněním nahradit způsobenou újmu a škůdce zprostit povinnosti k její náhradě, tenduje německy hovořící doktrína k zohlednění prospěchu jako výhody oproti způsobené újmě, přičemž na vztah mezi škůdcem a poškozeným se bude aplikovat pravidlo zakotvené v ustanovení § 267 BGB týkající se plnění dluhu pomocí třetí osoby.³⁶ V českém právu se jedná o ustanovení § 1936 občanského zákoníku.³⁷

S ohledem na výše uvedenou argumentaci jsme toho názoru, že lze tento typ případů vyrovnání újmy prospěchem posuzovat obdobným způsobem i v českém právu.

Za vhodné rovněž považujeme předestřít přístup zastávaný v anglickém právu. Podle Lewise³⁸ soudy v téměř všech zemích Spojeného království pomíjí při určování výše škody dary či dobročinná plnění od třetích osob, jinými slovy zde nedochází k vyrovnání újmy prospěchem. Vůdčím rozhodnutím (*leading case*) v této věci je případ *Redpath v Belfast and County Down Railway*,³⁹ v němž šlo o peněžní zdroje z veřejné sbírky vybrané pro oběti železniční nehody. Z argumentace

34 KUHN, R. *Die Anrechnung von Vorteilen im Haftpflichtrecht*, s. 154.

35 LANGE, H. – SCHIEMANN, G. *Schadensersatz*, s. 519. Nebo KUHN, R. *Die Anrechnung von Vorteilen im Haftpflichtrecht*, s. 154.

36 GRÜNEBERG, Ch. In: PALANDT, O. (Hrsg.). *Bürgerliches Gesetzbuch*, s. 299.

37 „(1) Věřitel musí přijmout plnění, které mu se souhlasem dlužníka nabídne třetí osoba.

To neplatí, je-li plnění vázáno na osobní vlastnosti dlužníka.

(2) Kdo plní dluh jiného, aniž za dluh ručí a ani jinak dluh nezajistil, může na věřiteli požadovat před splněním nebo při něm, aby mu postoupil svoji pohledávku.“

38 LEWIS, R. *Deducting Benefits from Damages for Personal Injury*. Oxford: Oxford University Press, 2009, s. 66 an.

39 *Redpath v Belfast and County Down Railway [1947] NI 167*. Citováno z: LEWIS, R. *Deducting Benefits from Damages for Personal Injury*. Oxford: Oxford University Press, 2009, s. 66 an.

soudců lze vyzdvihnout následující důvody odmítnutí vyrovnání újmy předmětným prospěchem:

- rozpor se zdravým rozumem a přirozenou spravedlností (kritérium „obecného“ hodnotového úsudku);
- nedůvodné zvýhodnění škůdce snížením výše nahrazované újmy (projev preventivní funkce civilního deliktního práva);
- obava z „vyschnutí“ charitativních zdrojů (zabránění snižování motivace dárců přispívat, má-li z dobročinnosti těžit škůdce a nikoliv poškozený).

Závěrem lze rozhodnout o zařazení řešení této skupiny případů pod jeden ze tří výše zmíněných doktrinárních způsobů naložení s výhodou, tedy buď jako kumulaci, kompenzaci nebo redukcii.⁴⁰ Pokud se výhody v podobě dobrovolného plnění třetích osob prioritně při určování výše újmy nezohledňují, jedná se o kumulaci. Nabytý prospěch zlepšuje majetkové postavení poškozeného a nezbavuje ani nezmírňuje povinnost škůdce nahradit veškerou újmu, což značí zachování preventivní funkce civilního deliktního práva. Protiargument v podobě nadměrného odškodnění poškozeného (rozpor s kompenzační funkcí povinnosti k náhradě újmy) a nehospodárnosti takového přístupu se v této skupině případů neuplatní, jelikož převažují hodnotová hlediska svědčící pro odmítnutí zohlednění výhody. Ke korekci těchto důsledků může dojít zohledněním specifických okolností jednotlivého případu (dobré mravy, princip poctivosti, zásada přiměřenosti atd.).

5.3 Prospěch získaný bez přičinění poškozeného nebo třetí osoby: ušetřené náklady

Obdobně jako u případů popsaných v kapitole 5.1, bude i u prospěchu v podobě ušetřených nákladů hrát zásadní roli kritérium kongruence. Relevantními nevýhodami, které by mohly být vyrovnány předmětnými výhodami a kterým bude v této části věnována pozornost, jsou náklady spojené s péčí o zdraví, osobu nebo domácnost poškozeného (ve smyslu ustanovení § 2960 občanského zákoníku), ztráta na výdělku po dobu pracovní neschopnosti poškozeného (ve smyslu ustanovení § 2962 občanského zákoníku) nebo ztráta na výdělku po skončení pracovní neschopnosti (při invaliditě) ve smyslu ustanovení § 2963 občanského zákoníku.

K zohlednění ušetřených nákladů předně dochází z důvodu jejich úzkého vztahu⁴¹ k nevýhodě, a to ve smyslu tzv. diferenční hypotézy, podle níž se výše

40 Viz kapitolu 4. 6. 1.

41 Tedy podle kritéria kongruence.

majetkové škody určuje jako rozdíl mezi dvěma stavy jmění, prvním po škodní události a druhým při odmyšlení škodní události.⁴² Snad z tohoto důvodu někteří autoři z řad švýcarské či německé doktríny upozorňují, že se v těchto případech o problematiku vyrovnání újmy prospěchem nejedná, a to například poukazem, že újma spočívá právě v rozdílu k jinak vynaloženým nákladům.⁴³ Tito autoři jinými slovy považují existenci vnitřního vztahu mezi předmětnými výhodami a nevýhodami za samozřejmou.

Za ilustrativní případ posuzování přípustnosti zohlednění některých ušetřených nákladů, který řešila německá soudní praxe, může sloužit rozhodnutí BGH VI ZR 198/78,⁴⁴ v němž se soud vyjádřil k přípustnosti zohlednění výhody v podobě ušetřených nákladů na stravu v případě hospitalizace poškozeného a rovněž výhody spočívající v úspoře cestovního do práce při pracovní neschopnosti poškozeného.

Prve uvedený typ výhody (ušetřené náklady na stravu) odmítnul soud zohlednit oproti nevýhodě v podobě ztráty na výdělku s odůvodněním, že zřejmě absentuje věcný vztah mezi ztrátou na výdělku a úsporou. Náklady na vlastní stravu poškozeného vznikají bez ohledu na důsledky plynoucí z ublížení na zdraví. K úspoře nákladů na stravu poškozeného došlo z důvodu, že tyto náklady hradila zdravotní pojišťovna poškozeného v rámci jeho hospitalizace v nemocnici, a to jako součást nákladů na péči o zdraví poškozeného vzniklých v důsledku škodní události.⁴⁵ Výhoda v podobě

42 GRÜNEBERG, Ch. In: PALANDT, O. (Hrsg.). *Bürgerliches Gesetzbuch*, s. 288 a 300.

43 Viz např. KUHN, R. *Die Anrechnung von Vorteilen im Haftpflichtrecht*, s. 134. K tomu rovněž srov. myšlenku uvedenou v rozsudku Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 1 Cz 86/90 ze dne 30. 11. 1990, na který odkazuje i aktuální judikatura (např. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 1455/2019 ze dne 27. 8. 2020): „Zaplacením půjčovního za auto se zmenšil existující majetkový stav žalobců (jejich finanční prostředky se snížily o zaplacenou částku). Důsledkem poškození vlastního automobilu, pro které bylo nutno použít vypůjčený automobil, je ovšem pouze vynaložení částky, o kterou převyšovaly náklady na vypůjčení automobilu (srovnatelného s poškozením) výdaje, které by byly spojeny s užitím automobilu vlastního. Tato částka totiž představuje hodnoty, které bylo třeba vynaložit na nápravu stavu způsobeného škodnou událostí. Škoda spočívající v tom, že jsou vyšší náklady vynaložené na vypůjčení věci, která má nahradit věc v důsledku poškození dočasně nepoužitelnou ve srovnání s náklady na užití poškozené věci, je tedy skutečnou škodou.“

44 Rozhodnutí BGH VI ZR 198/78 ze dne 22. 1. 1980, dostupné z: <<https://dejure.org/>>.

45 Jinými slovy zde jde rovněž o aplikaci kritéria v podobě příčinné souvislosti mezi škodní událostí a vznikem výhody. Nebyť škodní událostí, nedošlo by k hospitalizaci poškozeného a stejně tak k ušetření nákladů na stravu poškozeného. Ušetření nákladů za stravu se za těchto okolností nevymyká pravidelnému běhu věcí a je objektivně předvídatelné, což značí adekvátnost vzniku tohoto typu výhody.

úspory nákladů na stravu proto může být nanejvýš zohledněna oproti nevýhodě spočívající v nákladech na péči o zdraví poškozeného.⁴⁶

Druhý posuzovaný typ výhody, úspora cestovního za jízdy do zaměstnání, již věcně se ztrátou na výdělku podle úvahy soudu souvisí, a proto je způsobila tuto nevýhodu vyrovnat.⁴⁷ Aby totiž mohla poškozená dosahovat výdělku, musela vynakládat náklady na cestu do zaměstnání. Pokud poškozená do zaměstnání z důvodu

46 „In solchen Fällen fehlt es ersichtlich am sachlichen Zusammenhang zwischen dem Erwerbsschaden und der Ersparnis: Die Verpflegungskosten fallen ohne Rücksicht auf die den Erwerbsschaden auslösende Verletzung an; daß der Verletzte die Kosten während seines Krankenhausaufenthalts erspart, beruht allein auf ihrer Übernahme durch seinen Versicherer (Krankenversicherer oder gesetzliche Krankenkasse) im Rahmen der Heilbehandlung, deretwegen der Krankenhausaufenthalt erforderlich wird. Mit dem Verdienstausfall, den der im Streitfall in Rede stehende Ersatzanspruch ausgleichen soll, hat die Ersparnis dagegen nichts zu tun. (vgl dazu auch Wussow, Unfallhaftpflichtrecht 12. Aufl Tz 1481; WI 1961, 3; 1978, 146; 1971, 107, 189; 1975, 13ff). Nichts anderes will auch das Senatsurteil vom 13. Oktober 1970 = aaO besagen, dessen insoweit freilich mehrdeutige Formulierung das Berufungsgericht veranlaßt hat, die Revision zuzulassen. Deshalb können solche Ersparnisse im Wege der Vorteilsausgleichung allenfalls auf den Ersatzanspruch für die Heilbehandlungskosten angerechnet werden.“

[Vlastní překlad autorů: „V takových případech zjevně neexistuje věcná souvislost mezi ztrátou na výdělku a úsporou: náklady na stravu vznikají bez ohledu na úraz, který způsobil ztrátu výdělku; skutečnost, že poškozený ušetří náklady během pobytu v nemocnici, je založena pouze na jejich převzetí jeho pojistitelem (zdravotní pojišťovnou nebo zákonným zdravotním pojištěním) v souvislosti s léčbou, pro kterou se pobyt v nemocnici stane nezbytným. Se ztrátou na výdělku, kterou má kompenzovat nárok na náhradu škody, o který se v tomto sporu jedná, nemá taková úspora nic společného. (srov. k tomu také Wussow, Unfallhaftpflichtrecht 12. Aufl Tz 1481; WI 1961, 3; 1978, 146; 1971, 107, 189; 1975, 13 a další). Nic jiného nemá na mysli rozhodnutí senátu ze dne 13. října 1970 = aaO, jehož formulace byla v tomto ohledu nejednoznačná a která vedla odvolací soud k vyhovění odvolání. Proto lze tyto úspory ve světle vyrovnání újmy prospěchem nanejvýš zohlednit vůči nároku na náhradu nákladů na péči o zdraví poškozeného.“]

47 „Bei der Fahrtkostensparnis fehlt es demgegenüber an einem sachlichen Zusammenhang mit dem Verdienstausfall nicht. Für sie ist der Ausfall des Verletzten an seinem Arbeitsplatz nicht nur äußere Anknüpfung wie für die eben erwähnte Ersparnis der häuslichen Verpflegungskosten, die erst durch die stationäre Heilbehandlung erwächst. Die Fahrtkosten mußte die Beamtin zur Ausübung ihres Berufes machen; nur weil sie ihren Beruf wegen der Dienstunfähigkeit nicht ausüben kann, entstehen auch diese Kosten nicht.“

[Vlastní překlad autorů: „Naproti tomu v případě úspory cestovních nákladů věcná souvislost se ztrátou na výdělku nechybí. Pro ni není nepřítomnost poškozeného na pracovišti pouze vnějším pojtkem jako shora uvedená úspora nákladů na stravu, která vzniká až v důsledku hospitalizace. Státní zaměstnankyně musela vynaložit cestovní náklady, aby mohla vykonávat své povolání; pouze proto, že nemůže vykonávat své povolání z důvodu pracovní neschopnosti, nevznikají ani tyto náklady.“]

škodní události nemohla dojždět, náklady z tohoto důvodu nevznikly a došlo k jejich úspoře (výraz adekvátnosti kauzálního nexu mezi škodní událostí a vznikem výhody).

S judikatorními závěry se doktrína v zásadě ztotožňuje.⁴⁸

Pokud však k ušetření nákladů došlo na základě zvláštních okolností či kvůli nadměrnému omezení (odpírání) ze strany poškozeného, nelze majetkové výhody v této podobě oproti škodě zohlednit.⁴⁹ V prvním případě bude zpravidla absentovat vnitřní vztah mezi výhodou a nevýhodou (kongruence). V druhém případě pak oproti vzniklé výhodě stojí opět nevýhoda, což značí, že v důsledku žádná započitatelná výhoda nevznikne.⁵⁰

Soudní praxe⁵¹ rovněž nabádá k opatrnosti při započítávání ušetřených nákladů na náhradu za ztrátu na výdělku (po dobu i po skončení pracovní neschopnosti), pokud jde o úspory v důsledku změn ve způsobu života poškozeného, které byly zapříčiněny pracovní neschopností poškozeného způsobené škodní událostí nebo omezením spotřeby z jeho strany (příkladmo se může jednat o vzdání se vozidla, druhého bytu v místě výkonu práce či o přechod ze stravování v restauraci na stravování domácí). Je třeba si totiž uvědomit, že účelem náhrady škody (ztráty na výdělku) je, aby poškozený disponoval obdobným příjmem jako při absenci škodní události. Jinými slovy, jakým způsobem výdělek, respektive jeho náhradu, poško-

48 Viz např. GRÜNEBERG, Ch. In: PALANDT, O. (Hrsg.). *Bürgerliches Gesetzbuch*, s. 300.

Či LANGE, H. – SCHIEMANN, G. *Schadensersatz*, s. 503.

49 Viz např. KUHN, R. *Die Anrechnung von Vorteilen im Haftpflichtrecht*, s. 134. Či LANGE, H. – SCHIEMANN, G. *Schadensersatz*, s. 503 an. Či GRÜNEBERG, Ch. In: PALANDT, O. (Hrsg.). *Bürgerliches Gesetzbuch*, s. 300. Či již zmiňované rozhodnutí BGH VI ZR 198/78:

„Zurückhaltung in der Anrechnung auf den Erwerbsschaden ist daher dann geboten, wenn es um Ersparnisse geht, in denen sich Veränderungen in der Lebenshaltung niederschlagen, zu denen der Verletzte durch die Arbeitsunfähigkeit veranlaßt oder gar unter Konsumverzicht (etwa durch Abschaffung seines Pkw oder durch Aufgabe einer Zweitwohnung am Arbeitsplatz oder durch Umstellen von einer Gaststättenverpflegung auf häusliche Verpflegung) gezwungen wird. Die Ersatzpflicht soll hier sicherstellen, daß der Verletzte über dasselbe Arbeitseinkommen verfügen kann wie ohne den Unfall; wie er das Geld verwendet, geht den Schädiger grundsätzlich nichts an.“

[Vlastní překlad autorů: „Zdržlivost při započítávání na ztrátu na výdělku je tedy nutná tehdy, jde-li o úspory, v nichž se promítají změny životní úrovně, k nimž je poškozený nucen v důsledku pracovní neschopnosti nebo v důsledku omezení spotřeby (např. vzdání se automobilu nebo druhého bytu v místě výkonu práce nebo přechod ze stravování v restauraci na stravování domácí). Povinnost k náhradě škody zde má zajistit, aby poškozený mohl disponovat stejným příjmem jako při odmyšlení škodní události; do toho, jak peníze užije, škůdci v zásadě nic není.“]

50 LANGE, H. – SCHIEMANN, G. *Schadensersatz*, s. 504.

51 Rozhodnutí BGH VI ZR 198/78 ze dne 22. 1. 1980, dostupné z: <<https://dejure.org/>>./

zený užije, závisí toliko na něm a na jeho rozhodnutí, nikoliv na škůdci a jeho poměrech. Nadto lze zmínit, že i v této souvislosti se soud explicitně vyjádřil, že vyrovnání újmy prospěchem musí být spravedlivé (*billig*) a že poškozený nesmí obdržet více, než kolik činí skutečná škoda (výraz kompenzační funkce civilního deliktního práva).

Pokud jde o ostatní kritéria pro posuzování přípustnosti vyrovnání újmy prospěchem vedle již zmíněné kongruence a „obecného“ hodnotového úsudku v podobě aplikace principů spravedlnosti, je třeba rovněž pečlivě zkoumat vztah příčinnosti mezi škodní událostí a výhodou, což je například zdůraněno výše, vzniká-li výhoda jako důsledek změn ve způsobu života poškozeného, a nikoliv primárně z důvodu existence škodní události. To pak značí nutnost odmítnout vyrovnání újmy prospěchem.

S uvedeným je rovněž úzce spjato působení jak preventivní, tak i kompenzační funkce civilního deliktního práva, které by opačným postupem, tedy připuštěním vyrovnání újmy prospěchem, byly zjevně narušeny (poškozený by nezáskal plnou náhradu újmy a škůdce by těžil z uskromnění poškozeného).

Lze uzavřít, že v rámci skupiny případů týkajících se úspory nákladů bude třeba velmi pečlivě sledovat vnitřní vztah (a jeho intenzitu) mezi předmětnými výhodami a nevýhodami, ať už v podobě (adekvátní) příčinné souvislosti, nebo kongruence, aby mohlo být náležitě rozhodnuto o přípustnosti vyrovnání újmy vzniklým prospěchem. Takto je podle našeho názoru přípustné a vhodné postupovat i při posuzování této skupiny případů v českém právním řádu.

5.4 Prospěch plynoucí z usmrcení (zánik vyživovací povinnosti, dědictví)

5.4.1 Obecně

Shodným rysem skupiny případů týkající se nároků pozůstalých při usmrcení člověka je podle doktríny nutnost posuzovat přípustnost zohlednění v úvahu přicházejících majetkových výhod oproti nevýhodám za pomoci kritéria kongruence v širokém slova smyslu, konkrétně jinými slovy, je třeba pečlivě zkoumat, zda obsah a účel příslušného nároku poškozeného na náhradu újmy odpovídá obsahu a účelu nabyté výhody.⁵² Judikatura dále explicitně pracuje s kritériem v podobě adekvátnosti kauzálního nexu,⁵³ včetně smyslu a funkcí civilního deliktního práva.⁵⁴

52 LANGE, H. – SCHIEMANN, G. *Schadensersatz*, s. 506.

53 Viz např. rozhodnutí BGH VI ZR 46/52 ze dne 15. 1. 1953, dostupné z: <<https://dejure.org/>>.

Podrobněji viz dále.

54 Ibidem: „Es ist vielmehr in jedem einzelnen Fall zu prüfen, ob eine Anrechnung dem Sinn und Zweck der Schadensersatzpflicht entspricht.“

V rámci této skupiny případů půjde o výhody v podobě zániku vyživovací povinnosti, typicky mezi manželi, a v podobě nápadu dědictví. Újmou, kterou přichází v úvahu těmito výhodami vyrovnat, jsou náklady na výživu pozůstalých (ve smyslu ustanovení § 2966 občanského zákoníku).⁵⁵

Dalším markantem s tím úzce souvisejícím je skutečnost, že poškozený pozůstalý je toliko tzv. prostřeďečně (nepřím) poškozený, jehož vlastní právní statky (*Rechtsgüter*) nebyly škodní událostí přím) zasaženy a kterému se poskytuje náhrada nikoliv celé, nýbrž části újmy, a to právě ušlé výživě.⁵⁶ Cílem náhrady nákladů na výživu je podle české doktríny kompenzovat nevýhody pozůstalých vzniklé v důsledku smrti osoby povinné poskytovat jim výživné a umožnit zachování jejich ekonomické situace, jako by ke smrti živatele nedošlo⁵⁷ či, jinými slovy, zachovat pozůstalým obdobný ekonomický stav, který by tu byl nebýt smrti živatele.⁵⁸ Podle švýcarské doktríny i judikatury⁵⁹ ale výše náhrady odvisí od schopnosti poškozeného sám se žít (*Unterstützungsbedürftigkeit*).⁶⁰ Z toho plyne, že náhrada nákladů na výživu necílí na náhradu výpadku ve skutečně poskytovaném výživném, ale toliko na zachování dosavadního životního standardu poškozeného; pokud tedy poškozený výživu nepotřebuje, aby si zachoval svoji obvyklou životní úroveň, žádný nárok na náhradu nákladů na výživu mu nepřisluší. Jak bude poukázáno níže, objevuje se tato problematika typicky v případech dřívějšího nabytí dědictví poškozeným po zemřelém živateli, které může být takového rozsahu, že poškozený pozůstalý výživné *ex nunc* fakticky nepotřebuje.

5.4.2 Zánik vyživovací povinnosti

Zohlednění výhody v podobě zániku (vzájemné) vyživovací povinnosti oproti náhradě nákladů na výživu by zpravidla nemělo činit významnější obtíže, jelikož jde o nesamostatné výhody, což značí existenci kauzálního nexu mezi škodní udá-

.....
[Vlastní překlad autorů: „V každém jednotlivém případě je dále třeba zkoumat, zda zápočet odpovídá smyslu a účelu povinnosti k náhradě škody.“] Podrobněji opět viz dále.

55 V německém právu jde o nároky podle ustanovení § 844 odst. 2 BGB.

56 THÜSING, G. *Wertende Schadensberechnung*, s. 91.

57 DOLEŽAL, T. – MELZER, F. In: MELZER, F. – TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894-3081*, s. 1061.

58 BEZOUŠKA, P. In: HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014): komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1741 an.

59 Viz např. KUHN, R. *Die Anrechnung von Vorteilen im Haftpflichtrecht*, s. 145 an.

60 K tomu srov. v českém právu ustanovení § 911 OZ.

lostí a vznikem výhody.⁶¹ Stejně tak jde o hodnoty majetkového charakteru, které vzájemně pro svou povahu věcně souvisí. Na jedné straně dochází ke ztrátě na výživě (újmě), na druhé odpadá korelující povinnost v podobě vyživovací povinnosti (výhoda).

Za ilustrativní příklad může sloužit delikt ní usmrcení jednoho z manželů, v důsledku čehož druhému pozůstalému manželu odpadla vyživovací povinnost právě vůči manželu usmrcenému.⁶² Obdobné skutkové okolnosti posuzoval například BGH v rozsudku sp. zn. BGH VI ZR 31/70,63 který dospěl k závěru, že je třeba na tyto případy aplikovat zásady vyrovnání újmy prospěchem a zánik vyživovací povinnosti případně posuzovat jako výhodu na straně poškozeného.

Německá doktrína tento přístup převážně kvituje. Nicméně nikoliv vždy, ojedinele poukazuje na absenci kritéria právě v podobě kongruence.⁶⁴ Tak například Lange s Schiemanem⁶⁵ upozorňují, že smrt manžela nelze jednoduše považovat za výhodu, a proto rovněž nelze na vzájemná práva a povinnosti plynoucí z manželského svazku nahlížet jako na něco, co lze jednoduše směnit (*Austauschverhältnis*), kýženou kongruenci mezi odpadnutím vyživovací povinnosti a ztrátou na výživě za těchto skutkových okolností tedy nenalézají. Jelikož kritérium v podobě kongruence rovněž odvisí od hodnotového úsudku, je názorová rozkolísanost při jeho aplikaci pochopitelná.

Zohlednění zániku vyživovací povinnosti jako výhody podle našeho názoru za vylíčených okolností nebrání ani kompenzační, ani preventivní funkce civilního delikt ního práva.

.....

61 Viz KUHN, R. *Die Anrechnung von Vorteilen im Haftpflichtrecht*, s. 146.

62 Podle českého práva je vyživovací povinnost mezi manželi zakotvena v ustanovení § 697 OZ. V německém právu odvisí od ustanovení § 1360 BGB.

63 Rozhodnutí BGH VI ZR 31/70 ze dne 13. 7. 1971: „Bei Bemessung der Geldrente, die der Ersatzpflichtige dem Ehemann einer getöteten Ehefrau nach § 844 Abs. 2 BGB für den Verlust der gesetzlich geschuldeten Haushaltsführung zu entrichten hat, bestimmt sich nach den Regeln der Vorteilsausgleichung, inwieweit der Wegfall der eigenen Unterhaltsverpflichtung des Ehemannes aus § 1360 BGB zugunsten des Ersatzpflichtigen zu berücksichtigen ist.“ [Vlastní překlad autorů: „Při určování výše peněžitého důchodu, který má osoba povinná k náhradě škody zaplatit manželovi zemřelé manželky za ztrátu na výživě (vedení domácnosti) podle ustanovení § 844 odst. 2 občanského zákoníku, se podle pravidel vyrovnání újmy prospěchem určuje, v jakém rozsahu má být ve prospěch osoby povinné k náhradě škody zohledněn zánik vlastní vyživovací povinnosti manžela podle § 1360 občanského zákoníku.“] Dostupné z: <<https://dejure.org/>>.

64 THÜSING, G. *Wertende Schadensberechnung*, s. 88.

65 LANGE, H. – SCHIEMANN, G. *Schadensersatz*, s. 507.

Případy usmrcení dítěte rodičů, v nichž plnění vyživovací povinnosti přichází v úvahu teprve ve vzdálené budoucnosti (nutnost hypotetického posuzování budoucích poměrů usmrceného potomka bez jasnějších kontur) nebudou v českém právu (na rozdíl od švýcarského práva)⁶⁶ činit obtíže. Ustanovení § 2966 odst. 1 občanského zákoníku totiž váže nárok na náhradu nákladů na výživu na den smrti živitele („[...] *ke dni své smrti poskytoval nebo byl povinen poskytovat výživu*“). Budoucí výživu (a její ujiti) české právo zapovídá kompenzovat, škoda nevzniká, není co prospěchem vyrovnávat.

5.4.3 Dědictví

Při usmrcení blízkého člověka poměrně často nastává situace, kdy pozůstalým po zemřelém napadne dědictví, které nemusí být nezanedbatelné hodnoty. Je-li zemřelý současně živitelem pozůstalých, může těmto osobám v důsledku jeho smrti rovněž vzniknout právo na náhradu nákladů na výživu (ve smyslu ustanovení § 2966 občanského zákoníku). Otázkou k posouzení ve smyslu teorie vyrovnání újmy prospěchem je, jakým způsobem se nabytí dědictví projeví při určení výše škody spočívající v ušlé výživě. Z hlediska kritéria kongruence jde o to, že poškozenému případně majetek, jenž může použít na svou výživu a ze kterého navíc zemřelý mohl plnit vyživovací povinnost vůči oprávněnému poškozenému. Věcně tedy výhoda i nevýhoda určitým způsobem může souviset.

Za zjevně *nespravedlivé* lze považovat automatické zohlednění dědictví jako celku s odůvodněním, že po přirozené smrti zůstavitele by pozůstalí přeci obdrželi dědictví i tak (zřejmý poukaz na absenci příčinné souvislosti).⁶⁷

Německá soudní praxe v této souvislosti rozlišuje mezi základem dědictví (*Stamm*) a výnosy z dědictví (*Erträge, Einkünfte*).⁶⁸ Za příklad základu dědictví může sloužit bytová jednotka a za výnos nájemné z ní případně plynoucí.

Výchozím pravidlem je, že základ dědictví se oproti ušlé výživě nezohledňuje, zatímco výnosy ano.⁶⁹

66 Viz např. KUHN, R. *Die Anrechnung von Vorteilen im Haftpflichtrecht*, s. 146.

67 LUCKEY, J. In: PRÜTTING, H. – WEGEN, G. – WEINREICH G. (Hrsg.). *Bürgerliches Gesetzbuch. Kommentar*, s. 395.

68 Viz např. rozhodnutí BGH VI ZR 46/52 ze dne 15. 1. 1953, dostupné z: <<https://dejure.org/>>.

69 Viz např. GRÜNEBERG, Ch. In: PALANDT, O. (Hrsg.). *Bürgerliches Gesetzbuch*, s. 300.

U základu dědictví se argumentuje, že by dědicům připadl i při pravidelném běhu věcí, tedy po přirozené smrti zůstavitele.⁷⁰ Je zřejmé, že by mezi škodní událostí a výhodou absentovala (adekvátní) příčinná souvislost, proto zde k vyrovnání újmy prospěchem nedochází.

To je ale třeba dále upřesnit. S ohledem na kritérium v podobě adekvátní příčinné souvislosti platí, že ty části dědictví (nebo i dědictví jako celek – základ nevyjímaje) lze oproti škodě započíst, pokud škodní událost byla příčinou nápadu dědictví, jinými slovy, pokud by dědictví bez škodní události dědici vůbec nenapadlo, například s ohledem na vyhlídky přežití dědice vůči zůstaviteli.⁷¹ K zohlednění základu dědictví při určení výše náhrady nákladů na výživu tudíž rovněž dojde v případě, že zdrojem výživы poskytované zemřelým živitelem ve prospěch dědice oprávněného k náhradě ušlé výživы byl samotný základ dědictví.⁷² S tím souvisí také problematika

70 Viz rozhodnutí BGH VI ZR 46/52 ze dne 15. 1. 1953: „*Das Kind als gesetzlicher Erbe seines Vaters braucht sich auf seinen Schadenersatzanspruch wegen Wegfalls des gesetzlichen Unterhaltsanspruchs den Stammwert der Erbschaft (im Gegensatz zu den Einkünften aus der Erbschaft) nicht anrechnen zu lassen, wenn ihm diese Erbschaft im gleichen Umfang bei dem späteren natürlichen Tode des Vaters zugefallen sein würde.*“

[Vlastní překlad autorů: „Dítěti jako zákonnému dědici po svém otci se na jeho nárok na náhradu škody v důsledku zániku zákonného nároku na výživné nezapočítává základ dědictví (v protikladu k výnosům z dědictví), pokud by mu toto dědictví připadlo ve stejném rozsahu v případě pozdější přirozené smrti otce.“] Dostupné z: <<https://dejure.org/>>.

71 LUCKEY, J. In: PRÜTTING, H. – WEGEN, G. – WEINREICH G. (Hrsg.). *Bürgerliches Gesetzbuch. Kommentar*, s. 395. Či rozhodnutí BGH VI ZR 46/52 ze dne 15. 1. 1953: „*Es ist zu prüfen, ob die einem Kind angefallene Erbschaft überhaupt anrechenbar sein kann. Eine Anrechnung setzt voraus, dass das die Ersatzpflicht begründende Ereignis für den Ersatzberechtigten gleichzeitig einen anrechnungsfähigen Vorteil adaequat verursacht hat.*“

[Vlastní překlad autorů: „Je třeba zkoumat, zda lze vůbec dědictví nabyté dítětem zohlednit (započítat). Zápočet předpokládá, že událost, která vedla ke vzniku povinnosti k náhradě škody, současně přiměřeným způsobem (adekvátně) dala vzniknout započitatelné výhodě na straně poškozeného.“] Dostupné z: <<https://dejure.org/>>.

72 Rozhodnutí BGH VI ZR 19/73 ze dne 19. 3. 1974: „*Auf den Schadenersatzanspruch wegen Entziehung des Rechts auf Unterhalt sind nur solche vom Unterhaltsverpflichteten ererbten Vermögenswerte (Stamm oder Erträge) anzurechnen, die auch vor dem Tod des Unterhaltsverpflichteten zur Bestreitung des Unterhalts dienen. Mit dem Sinn und Zweck des Schadenersatzrechtes steht nur die Auffassung im Einklang, lediglich solche ererbten Vermögenswerte anzurechnen, die auch vor dem Tod des Unterhaltspflichtigen zur Bestreitung des Unterhalts dienen – gleich ob es sich hierbei um Erträge des Vermögens oder um den Stamm des Vermögens handelte. Ist dies nicht festzustellen, dann muß – sofern der Schädiger nicht einen anderen Verlauf der Verwendung des Vermögens oder seiner Einkünfte beweist – davon ausgegangen werden, daß ohne das Schadensereignis dem unterhaltsberechtigten Erben der sich um die Erträge ständig vermehrende Stamm des*

hypotetické konzumace základu dědictví před přirozenou smrtí živitele při pravidelném běhu věcí, například prostřednictvím vynaložení výdajů na péči o osobu či domácnost zemřelého živitele⁷³ nebo výdajů obecně souvisejících s cestováním zůstavitele, jeho koníčky atp.

Pro přípustnost, nebo naopak odmítnutí vyrovnání újmy prospěchem se nicméně nevyžaduje úplná jistota, že by takto dědictví ne/napadlo.⁷⁴ Jde zjevně o problematiku hypotetické příčinné souvislosti, s níž právní řády běžně pracují a uznávají ji, za trefný příklad může sloužit určení výše náhrady za ztrátu na výživě ve smyslu ustanovení § 2966 občanského zákoníku.

Pro část doktríny jsou obtíže spojené s hypotetickou příčinnou souvislostí a jejím prokazováním důvodem, proč zohlednění dědictví oproti ušlé výživě paušálně odmítnout, jinými slovy dospět k takovému závěru, aby dědictví jako celek vždy napadlo ve prospěch poškozeného a nikoliv škůdce. Lange s Schiemannem⁷⁵ přidávají následující argumenty:

- nabytí a uchování majetku v dědictví odráží námahu a úsilí vynaložené zůstavitelem pro své potomky, z jakého důvodu by tedy měla tato výhoda připadnout škůdci, který zůstavitele usmrtil?

.....
Vermögens ohnehin, wenn auch erst in späterer Zeit, zugefallen wäre, ihm also nicht als Vorteil anzurechnen ist."

[Vlastní překlad autorů: „Na nárok na náhradu škody v důsledku zániku práva na výživné je třeba započítat pouze takové majetkové hodnoty zděděné po osobě povinné k výživě (základ nebo výnosy), které i před smrtí osoby povinné k výživě sloužily k úhradě výživného. Smyslu a účelu civilního deliktního práva odpovídá pouze takový postup, započítat toliko takové zděděné majetkové hodnoty, které i před smrtí osoby povinné k výživě sloužily k úhradě výživného – lhostejno zda se jednalo o výnosy z majetku či základ majetku. Nelze-li toto zjistit, pak – neprokáže-li škůdce jiný průběh užívání majetku nebo jeho výnosů – je třeba vycházet z toho, že nebyť škodní událostí, dědic oprávněný k výživě by základ dědictví stále zvyšovaný o výnosy stejně tak, i když později, nabyt, a proto mu jej nelze přičítat jako výhodu.“] Dostupné z: <<https://dejure.org/>>. K tomu rovněž srov. závěry rozhodnutí Krajského soudu v Nitře sp. zn. Co 770/49 ze dne 9. ledna 1950: „Aj keď dieťa po usmrtení otca zdedilo pôdohospodársky podnik, ktorý bol zdrojom výživy rodiny, má predsa proti tomu, kto zavinil usmrtenie jeho otca, nárok na náhradu ušlej výživy, ak nie je pre ťuťly vek schopné pozemky samo obrábať, takže mu vzniknu náklady z ich obrábaním...“

„Teba tu vychádzať z toho, že jeho otec spolu s matkou ho živil, šatil a poskytoval mu všetky životné potreby. Tieto potreby žalobníkov nebyli obstarávané z bezpracného dôchodku pôdy, ale práve pracou otca...“

73 LUCKEY, J. In: PRÜTTING, H. – WEGEN, G. – WEINREICH G. (Hrsg.). *Bürgerliches Gesetzbuch. Kommentar*, s. 395.

74 LANGE, H. – SCHIEMANN, G. *Schadensersatz*, s. 506 an.

75 Ibidem.

- připuštění vyrovnání škody prospěchem vede k neutěšeným a sotva uskutečnitelným spekulacím o budoucnosti;
- hodnotový kontrast, kdy zákonodárce určil, že se při smrti člověka blízkým osobám nahrazuje pouze určitá část újmy (reflexní újma), nicméně připuštění vyrovnání újmy prospěchem by při usmrcení člověka současně znamenalo podle skutkových okolností velké ekonomické výhody pro škůdce.

Naproti tomu jsou výnosy z dědictví chápány jako výhoda z dřívějšího nabytí dědictví (*Verfrühungsvorteil*), která vznikla na straně dědiců dříve, než se s ohledem na věk zůstavitele podle pravidelného běhu věcí očekávalo, a proto zpravidla dochází k jejímu zohlednění při určení výše ušlé výživy.⁷⁶

Shodně jako v případě základu dědictví i u výnosů tedy platí, že je nelze započíst, pokud škodní událost nebyla adekvátní příčinou nápadu výnosů z dědictví. Zohlednit proto nelze příkladmo výnosy v podobě nájemného z pozemků, které bylo určeno na jejich zachování a na s nimi související průběžné náklady nebo výnosy z podnikání, které sloužily pro řádné investice do obchodního majetku a samotnému provozu živnosti.⁷⁷

Dále se oproti ušlé výživě nezapočítávají takové výnosy z dědictví, které dědic získal vlastní prací nebo úsilím a které současně přesahují jeho povinnost spolupůsobit ke zmírnění škody, typicky v případě, když bude poškozený pokračovat v podnikání po zůstaviteli.⁷⁸

.....
76 LUCKEY, J. In: PRÜTTING, H. – WEGEN, G. – WEINREICH G. (Hrsg.). *Bürgerliches Gesetzbuch. Kommentar*, s. 395. Či rozhodnutí BGH VI ZR 46/52 ze dne 15. 1. 1953: „Es ist zu prüfen, ob die einem Kind angefallene Erbschaft überhaupt anrechenbar sein kann. Eine Anrechnung setzt voraus, dass das die Ersatzpflicht begründende Ereignis für den Ersatzberechtigten gleichzeitig einen anrechnungsfähigen Vorteil adaequat verursacht hat [...]. Ihr Vorteil besteht nur in dem verfrühten Anfall des Stammes der Erbschaft. Dieser Vorteil kann nur zur Anrechnung der mit ihm gegebenen Einkünfte der Erbschaft, nicht aber dazu führen, die Klägerin zu zwingen, den Stamm des Vermögens, das sonst unangetastet geblieben wäre, anzugreifen.“

[Vlastní překlad autorů: „Je třeba zkoumat, zda lze vůbec dědictví nabyté dítětem zohlednit (započítat). Zápočet předpokládá, že událost, která vedla ke vzniku povinnosti k náhradě škody, současně přiměřeným způsobem (adekvátně) dala vzniknout započítatelné výhodě na straně poškozeného [...]. Její výhoda spočívá pouze v předčasném nabytí základu dědictví. Tato výhoda může vést pouze k započtení výnosů z nabytého dědictví, nikoliv však k tomu, aby byla žalobkyně nucena zasáhnout do základu majetku, který by jinak zůstal nedotčen.“]. Dostupné z: <<https://dejure.org/>>.

77 LANGE, H. – SCHIEMANN, G. *Schadensersatz*, s. 507 an.

78 LUCKEY, J. In: PRÜTTING, H. – WEGEN, G. – WEINREICH G. (Hrsg.). *Bürgerliches Gesetzbuch. Kommentar*, s. 395. Současně viz podkapitulu 5.1.

Rovněž u výnosů z dědictví a jejich zohlednění při určení výše ušlé výživy se uplatňuje již zmíněná výtky části doktríny týkající se obtíží souvisejících s prokazováním hypotetické příčinné souvislosti a doporučení paušálního odmítnutí zohlednění výnosů z dědictví oproti ušlé výživě.

Opominout v této souvislosti nelze ani poukaz judikatury, že vyrovnání újmy prospěchem v těchto případech musí odpovídat smyslu a účelu povinnosti k náhradě škody,⁷⁹ což soudu mimo jiné umožňuje zohlednit případně existující specifické okolnosti jednotlivých řešených případů.

Závěrem této podkapitoly je třeba se ještě vrátit k na úvod zmiňované problematice týkající se hlediska schopnosti poškozeného sám se žít (*Unterstützungsbedürftigkeit*), a to jako kritéria pro vznik práva na náhradu nákladů na výživu. Může se totiž stát, že pozůstalý, jemuž byla zemřelým zůstavitelem poskytována výživa, nabyde dědictví v rozsahu, že fakticky již nebude výživu potřebovat. Za takových skutkových okolností vzniká otázka, zda poškozenému bude náležet právo na náhradu za ušlou výživu, bude-li se v důsledku nápadu dědictví schopen sám žít. Pokud dospějeme k závěru, že poškozenému kvůli tomu právo na náhradu nákladů na výživu nevznikne, není třeba dále postupovat a posuzovat přípustnost vyrovnání škody prospěchem, nahraditelná škoda v tomto rozsahu totiž neexistuje a není co vyrovnávat.

Jak již bylo uvedeno v podkapitole 5.4.1, kupř. švýcarská doktrína i judikatura odvozuje výši náhrady od schopnosti poškozeného sám se žít (*Unterstützungsbedürftigkeit*), pokud tedy poškozený výživu nepotřebuje, aby si zachoval svoji obvyklou životní úroveň, nárok na náhradu nákladů na výživu mu nebude příslušet.⁸⁰ To ale neplatí pro německé právo, které s touto kategorií explicitně nepracuje, viz např. rozhodnutí BGH VI ZR 46/52.⁸¹

.....

79 Viz rozhodnutí BGH VI ZR 46/52 ze dne 15. 1. 1953: „Es ist vielmehr in jedem einzelnen Fall zu prüfen, ob eine Anrechnung dem Sinn und Zweck der Schadensersatzpflicht entspricht.“ [Vlastní překlad autorů: „V každém jednotlivém případě je dále třeba zkoumat, zda zápočet odpovídá smyslu a účelu povinnosti k náhradě škody.“] Dostupné z: <<https://dejure.org/>>.

80 KUHN, R. *Die Anrechnung von Vorteilen im Haftpflichtrecht*, s. 145 an.

81 Rozhodnutí BGH VI ZR 46/52 ze dne 15. 1. 1953: „Ihr Vorteil besteht nur in dem verfrühten Anfall des Stammes der Erbschaft. Dieser Vorteil kann nur zur Anrechnung der mit ihm gegebenen Einkünfte der Erbschaft, nicht aber dazu führen, die Klägerin zu zwingen, den Stamm des Vermögens, das sonst unangetastet geblieben wäre, anzugreifen. Auch die Tatsache, dass die Klägerin durch den Erwerb der Erbschaft nicht mehr unterhaltsbedürftig ist, vermag keine andere Entscheidung zu rechtfertigen.“ [Vlastní překlad autorů: „Její výhoda spočívá pouze v předčasném nabytí základu dědictví. Tato výhoda může vést pouze k započtení výnosů z nabytého dědictví, nikoliv však

České právo je v tomto ohledu poněkud komplikovanější. První odstavce ustanovení § 2966 občanského zákoníku vyžaduje, aby zemřelý ke dni své smrti výživu poskytoval anebo alespoň poskytovat měl. Explicitně o povinnosti poskytovat výživu podle zákona toto ustanovení nehovoří, a to odlišně než druhý odstavce § 2966 občanského zákoníku, který přiznává z důvodu slušnosti příspěvek na výživu relevantním osobám, pokud jim usmrcený poskytoval plnění, ač k tomu podle zákona povinen nebyl.⁸² Zdali je třeba v těchto případech zohledňovat schopnost poškozeného sám se žít, zejména v případě plnění, která nejsou opřena o zákonnou vyživovací povinnost, výslovně uvedeno v dotčených normách není.⁸³ Judikaturu vysokých soudů České republiky k této problematice jsme dosud nenalezli.⁸⁴ Je zřejmé, že právě soudní praxe autoritativně vyloží, zda je faktor schopnosti samostatně se žít determinantem, od něhož odvisí rozsah náhrady ušlé výživy.

5.4.4 Shrnutí

Skupina případů zaměřená na prospěch plynoucí z usmrcení, tedy typicky na výhody v podobě nápadu dědictví a zániku vyživovací povinnosti, je skupinou, v rámci které se problematika vyrovnání újmy prospěchem vyznačuje argumentační rozličností a z toho plynoucí názorovou nejednotností. Důležité nicméně je s ohledem na rozhodné okolnosti jednotlivých případů dospět ke spravedlivému řešení, čemuž mají jednotlivá judikatorně i doktrinárně zde aplikovaná kritéria významnou měrou přispět. To platí bez dalšího i pro český právní řád a zdejší rozhodovací praxi soudů.

.....

k tomu, aby byla žalobkyně nucena zasáhnout do základu majetku, který by jinak zůstal nedotčen. Také skutečnost, že žalobkyně byla díky nabytí dědictví schopna se sama žít, neospravedlňuje odlišné rozhodnutí.“] Dostupné z: <<https://dejure.org/>>.

82 Ustanovení § 2966 občanského zákoníku:

„(1) Při usmrcení hradí škůdce peněžitým důchodem náklady na výživu pozůstalým, kterým zemřelý ke dni své smrti poskytoval nebo byl povinen poskytovat výživu. Náhrada náleží pozůstalým ve výši rozdílu mezi dávkami důchodového zabezpečení poskytovanými z téhož důvodu a tím, co by poškozený podle rozumného očekávání mohl pozůstalým na těchto nákladech poskytovat, pokud by k jeho zranění nedošlo.

(2) Z důvodu slušnosti lze přiznat příspěvek na výživné i jiné osobě, pokud jí usmrcený poskytoval takové plnění, ač k tomu nebyl podle zákona povinen.“

83 V rámci plnění zákonné vyživovací povinnosti ale viz zejména ustanovení § 911 a 912 občanského zákoníku, která výslovně o schopnosti sám se žít hovoří.

84 K doktrinárnímu rozboru této problematiky viz např. DOLEŽAL, T. – MELZER, F. In: MELZER, F. – TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894-3081*, s. 1067.

5.5 Prospěch nabytý ze soukromoprávního pojištění

Další skupina případů se zaměřuje na prospěch nabytý ze soukromoprávního pojištění. Výhodou, o níž bude v rámci této kapitoly pojednáno, je pojistné plnění vyplacené pojistitelem v důsledku vzniku nahodilé události kryté právě pojištěním.

Problematika vyrovnání újmy prospěchem ve vztahu k výhodám vzniklým z pojištění je oblastí, v níž dochází ke kolizi dvou systémů, jejichž cílem je reagovat na vzniklé škody, civilního deliktního práva a práva pojišťovacího. Nastalou kolizi lze v zásadě řešit třemi způsoby – tzv. kumulací, kompenzací (regresem) či redukcí.⁸⁵

Jelikož je české pojišťovací právo poměrně složitě strukturovanou oblastí právního řádu, považujeme za vhodné nejprve nastínit vybrané otázky s ní související a relevantní pro problematiku vyrovnání újmy prospěchem.

Základními typy pojištění jsou pojištění škodové a pojištění obnosové.⁸⁶

Škodové pojištění je druh pojištění, při němž pojistitel poskytuje pojistné plnění vyrovnávající úbytek majetku vzniklý v důsledku pojistné události.⁸⁷

Obnosové pojištění naproti tomu zavazuje pojistitele poskytnout v případě pojistné události jednorázové či opakované pojistné plnění v rozsahu dohodnutém smluvními stranami.⁸⁸ Jinými slovy, jeho primárním cílem není vyrovnat způsobenou újmu, nýbrž oprávněné osobě vyplácet fixní částku. Obnosové pojištění má tedy povahu kapitálu,⁸⁹ jehož výše je dohodnuta mezi pojistníkem a pojistitelem v době před vznikem nahodilé pojistné události.

Co se týče jednotlivých druhů pojištění, vstupují do popředí při újmě na zdraví pojištění životní pro případ smrti, pojištění úrazová a pojištění pro případ nemoci.

V případě životního pojištění pro případ smrti se pojistnou událostí rozumí smrt pojištěného nastalá v době trvání pojištění. Z toho plyne, že pokud pojištěný za doby trvání pojištění nezemře, nevzniká pojistiteli povinnost vyplácet pojistné plnění, přičemž pojištění zaniká koncem pojistné doby bez náhrady. Jde o rizikové pojištění, v němž se placené pojistné spotřebovává v průběhu pojistné doby a současně se nevytváří dlouhodobá finanční rezerva.⁹⁰ Pojistníkovi proto zpravidla nevzniká ani

.....

85 Viz KUHN, R. *Die Anrechnung von Vorteilen im Haftpflichtrecht*, s. 157 a podkapitulu 4.6.1.

86 Shodně platí pro německé právo – viz např. THÜSING, G. *Wertende Schadensberechnung*, s. 77.

87 Viz ustanovení § 2811 OZ.

88 Ustanovení § 2821 OZ.

89 BOHMAN, L. In: HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014): komentář*, s. 1400.

90 JANDOVIÁ, L. – ŠLAUF, P. – SVEJKOVSKÝ, J. *Pojištění v novém občanském zákoníku. Komentář. § 2756-2872*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 251.

právo na výplatu odkupného.⁹¹ Účelem životního pojištění pro případ smrti je zabezpečení určených osob pro případ smrti pojištěného člověka.⁹² Životní pojištění pro případ smrti je obligatorně obnosovým pojištěním.⁹³

Z úrazového pojištění poskytne pojistitel pojistné plnění ve výši ujednané v pojistné smlouvě, dojde-li k úrazu pojištěného.⁹⁴ Oproti dosavadní právní úpravě OZ již nedefinuje, co se rozumí úrazem, proto závisí na vůli stran, jak pojistnou událost co do významu úrazu vymezí.⁹⁵ Úrazové pojištění lze sjednat jako pojištění škodové i obnosové.⁹⁶

Smyslem pojištění pro případ nemoci je náhrada nákladů vynaložených na zdravotní péči vzniklých v důsledku nemoci nebo následku úrazu a úkonů souvisejících se zdravotním stavem člověka.⁹⁷ Podle Bohmana⁹⁸ spočívá perspektiva pojištění pro případ nemoci v doplnění systému veřejného zdravotního pojištění, kdy z pohledu oprávněného a současně poškozeného v jedné osobě nemusí kvalita i rozsah veřejného zdravotního pojištění odpovídat jeho představě. Shodně jako v případě úrazového pojištění je možné sjednat pojištění pro případ nemoci jako pojištění škodové i obnosové.⁹⁹

Vrátíme-li se k úvodnímu dělení pojištění na škodové a obnosové, není toto třízení významné pouze pro oblast pojišťovacího práva, nýbrž také pro problematiku vyrovnání újmy prospěchem. Je tomu tak z důvodu, že oba tyto typy pojištění lze zařadit pod explicitní, respektive implicitní zákonnou regulaci případů vyrovnání újmy prospěchem.¹⁰⁰ Zákodárce zde totiž zakotvil vodítka, jak s relevantním typem prospěchu (pojistným plněním) při určování škody a její výše naložit.

S ohledem na kritérium kongruence a podle povahy pojištěného právního statku připadá v úvahu pojistné plnění ze životního pojištění pro případ smrti

.....

91 Ovšem nebylo-li explicitně ujednáno. Viz § 2843 OZ.

92 JANDOVIÁ, L. In: JANDOVIÁ, L. – ŠLAUF, P. – SVEJKOVSKÝ, J. *Pojištění v novém občanském zákoníku. Komentář. § 2756-2872*, s. 251.

93 Viz § 2833 OZ.

94 Viz ustanovení § 2844 OZ.

95 Důvodová zpráva k občanskému zákoníku. Dostupná z: <<https://www.psp.cz>>.

96 BOHMAN, L. In: HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014): komentář*, s. 1430. Či JANDOVIÁ, L. In: JANDOVIÁ, L. – ŠLAUF, P. – SVEJKOVSKÝ, J. *Pojištění v novém občanském zákoníku. Komentář. § 2756-2872*, s. 268.

97 Srov. ustanovení § 2847 OZ.

98 BOHMAN, L. In: HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014): komentář*, s. 1436.

99 Ibidem.

100 Viz podkapitulu 4.6.2.

započíst oproti nákladům pohřbu ve smyslu ustanovení § 2961 občanského zákoníku či ušlé výživě ve smyslu ustanovení § 2966 občanského zákoníku. U úrazového pojištění může jít o vyrovnání ztráty na výdělků po dobu pracovní neschopnosti,¹⁰¹ stejně tak jako po skončení pracovní neschopnosti (či invaliditě)¹⁰² či o vyrovnání ztráty na důchodu.¹⁰³ Co se týče pojištění pro případ nemoci, v úvahu přichází vyrovnání nákladů spojených s péčí o zdraví poškozeného, s péčí o jeho osobu nebo jeho domácnost.¹⁰⁴

Pokud jde o kritérium v podobě příčinné souvislosti, respektive adekvátnosti kauzálního nexu, nečiní u tohoto druhu výhod jeho posouzení obtíž. Škodní událost je totiž současně důvodem vzniku pojistné události, tedy důvodem, pro který došlo k výplatě pojistného plnění. Jinými slovy, nebýt škodní události, nenastala by ani pojistná událost, a tedy ani výplata pojistného plnění jako výhody. Rovněž se v tomto smyslu nejedná o důsledek, který by se v současné době jakkoliv vymykal pravidelnému běhu věcí, respektive byl z objektivního hlediska nepředvídatelný či jinak atypický, pojištění a plnění z něj je běžnou součástí života ve společnosti.

V případech pojištění škodového je pro účely vyrovnání újmy prospěchem nicméně rozhodující ustanovení § 2820 odst. 1 občanského zákoníku.¹⁰⁵ Zjednodušeně, vzniklo-li v souvislosti s pojistnou událostí poškozenému proti jinému právo na náhradu škody, přechází tato pohledávka okamžikem výplaty plnění z pojištění na pojišťovnu, a to až do výše plnění, kterou pojišťovna oprávněně osobě vyplatila. Jinými slovy, je-li naplněna hypotéza ustanovení § 2820 odst. 1 OZ, pak na pojistitele předmětné právo na náhradu škody přechází, přičemž se nejedná o žádný zvláštní přímý nárok.¹⁰⁶ To však neplatí, pokud škodu způsobila poškozenému neúmyslně

101 Dle ustanovení § 2962 OZ.

102 Dle ustanovení § 2963 OZ.

103 Dle ustanovení § 2964 OZ.

104 Ve smyslu ustanovení § 2960 OZ.

105 „(1) Vzniklo-li v souvislosti s hrozící nebo nastalou pojistnou událostí osobě, která má právo na pojistné plnění, pojištěnému nebo osobě, která vynaložila zachraňovací náklady, proti jinému právo na náhradu škody nebo jiné obdobné právo, přechází tato pohledávka včetně příslušenství, zajištění a dalších práv s ní spojených okamžikem výplaty plnění z pojištění na pojistitele, a to až do výše plnění, které pojistitel oprávněně osobě vyplatil. To neplatí, vzniklo-li této osobě takové právo vůči tomu, kdo s ní žije ve společné domácnosti nebo je na ni odkázán výživou, ledaže způsobil pojistnou událost úmyslně.“

106 Viz rovněž podkapitolu 4.6.6.

osoba žijící s poškozeným ve společné domácnosti nebo osoba, která je na něho odkázána výživou.¹⁰⁷

Z pohledu problematiky vyrovnání újmy prospěchem a způsobu naložení s výhodou se bez větších pochybností jedná o tzv. kompenzaci (regres).¹⁰⁸ Škůdce je povinen nahradit prospěch (pojistné plnění), který získal poškozený v důsledku škodní události zdroji, z něhož byl poskytnut (pojišťovně), a to za pomoci právní konstrukce spočívající v zákonné cesi pohledávky na náhradu škody. Z hlediska doktrinárního nedochází výplatou pojistného plnění materiálně k „odstranění“ škody, nýbrž toliko k jejímu přesunu (*Schadensüberwälzung*) na zdroj této kompenzace, přičemž s ohledem na konstrukci zákonné cese dal zákonodárce jasně najevo, že jejím účelem není zprostit škůdce povinnosti k náhradě újmy.

Z výše uvedeného plyne, že kompenzace „zajišťuje“ náhradu celé újmy škůdcem, a nikoliv pouze její určité části, což zřetelně koreluje s obecnou preventivní funkcí civilního deliktního práva tím, že je zabráněno, aby byl škůdce nespravedlivě zvýhodněn vyplacením pojistného plnění. Současně se eliminuje nadměrná náhrada újmy (*overcompensation*) spočívající v tom, že poškozený neobdrží více, než jaká mu skutečně byla způsobena újma, jinými slovy, poškozený neobdrží současně náhradu škody a vedle ní pojistné plnění, což odpovídá kompenzační funkci civilního deliktního práva. Poškozený není prostřednictvím náhrady újmy ani bezdůvodně obohacen, ani znevýhodněn.

Část doktríny zastává v případě, že je kompenzace realizována zákonnou cesí, názor, že vyrovnání újmy prospěchem není formálně přípustné, a to poukazem na fakt, že přejít může jen existující pohledávka. Pokud by vyplacením pojistného plnění došlo k vyrovnání újmy, znamenalo by to současně snížení povinnosti nahradit újmu o toto plnění a zánik pohledávky na (část) náhrady újmy. Přejít by pak zákonnou cesí nemělo co.¹⁰⁹ Důležitý pro účely řešení případů vyrovnání újmy prospěchem je nicméně důsledek, který zákonná cese pro tuto oblast přináší, a nikoliv primárně teoretická rozepře. Zákonná cese, jak bylo uvedeno výše, vylučuje připsat výhodu (pojistné plnění) ve prospěch škůdce (který v důsledku nahradí celou jím způsobenou újmu a nikoliv méně) a současně zajišťuje, aby poškozený neobdržel náhradu dvakrát (jednou od pojišťovny a jednou od škůdce).

107 Viz poslední věta ustanovení § 2820 odst. 1 OZ. Účelem této výjimky je ochrana rodiny jako celku před nepříznivými majetkovými následky. LANGE, H. – SCHIEMANN, G. *Schadensersatz*, s. 520 an.

108 Viz podkapitolu 4.6.1.

109 Viz rovněž podkapitolu 4.6.7.

Oblast škodového pojištění a plnění z něj tedy není v případě vyrovnání újmy prospěchem v současné době v českém právu komplikovaná, a to z důvodu existence zákonné cese pohledávky na náhradu újmy po vyplacení pojistného plnění pojistitelem ve prospěch poškozeného. Tento přístup je kvitován převážnou částí doktríny.¹¹⁰

Co se týče pojištění obnosového, je situace oproti pojištění škodovému odlišná. Zákonodárce zde zákonnou cesi pohledávky na náhradu újmy nezakotvil. Naproti tomu zdůraznil charakter obnosového pojištění jako pojištění, které má povahu kapitálu, a to v ustanovení § 2822 občanského zákoníku: „Právem na plnění z obnosového pojištění není dotčeno právo na náhradu škody nebo jiné právo proti tomu, kdo je povinen škodu nahradit.“

Z toho plyne, že poškozenému svědčí právo jak na náhradu škody, tak i na pojistné plnění, přičemž pojišťovna současně nemá právo na úhradu vyplaceného pojistného plnění ze strany škůdce. Pregnantně tuto skutečnost týkající se kumulace práv poškozeného vyjádřil Bohman:¹¹¹ „Jedná se tedy o jeden z důsledků neuplatnění principu náhrady škody v obnosovém pojištění. Jeho neuplatnění v praxi rovněž znamená vyloučení institutu vícenásobného pojištění sjednáním několika pojištění tohoto typu týkajících se jednoho pojistného nebezpečí (smrt, dožití, za určitých podmínek i úraz či nemoc atd.), bezdůvodného obohacení pojištěného či jiné oprávněné osoby z pojistné smlouvy v případě přijetí plnění od několika dlužníků (nejčastěji od pojistitele a škůdce či od několika pojistitelů vedle sebe) či přechodu práva na náhradu škody ex lege na pojistitele výplatou pojistného plnění [...]“

Z hlediska doktrinárního způsobu naložení s prospěchem jde u obnosového pojištění o tzv. kumulaci,¹¹² která (obecně) vede k odmítnutí zohlednění nabytého prospěchu při stanovení výše újmy, poškozený může náhradu obdržet z více zdrojů, tedy případně i několikrát.

Z hlediska vážení dotčených zájmů je to ale správně, což vyvrací protiargument nehospodárnosti kumulace či nadměrného odškodnění poškozeného. Účelem obnosového pojištění je totiž tvorba určitého kapitálu (viz výše). Typicky u životního pojištění se navíc může jednat o jinou formu spoření,¹¹³ kdy naopak pojištění ško-

110 Za všechny THÜSING, G. Wertende Schadensberechnung, s. 77 an.

111 BOHMAN, L. In: HULMÁK, M. a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014): komentář, s. 1401.

112 Viz podkapitulu 4.6.1.

113 LANGE, H. – SCHIEMANN, G. Schadensersatz, s. 520 an. Či rozhodnutí Vrchního soudu

v Praze 8 To 138/2004 ze dne 24. 11. 2004: „Plnění z titulu ‚životního pojištění‘ poškozeného není

dové vyrovnává úbytek majetku. Jak uvádí dále německá doktrína,¹¹⁴ sjednání obnosového pojištění může být výrazem předvídání a péče poškozeného o budoucnost, např. finančním zajištěním svých potomků, je-li pojistnou událostí smrt pojištěného. Účelem obnosového pojištění oproti pojištění škodovému tudíž není „pojištění rizika insolvence škůdce“. Z toho je zřejmé, že také výše hrazeného pojistného ze strany poškozeného je u obnosového pojištění zpravidla vyšší (při absenci zákonné cese nedochází k návratnosti vyplaceného pojistného plnění pojišťovně, což se zcela logicky negativně promítá do výše kalkulovaného pojistného hrazeného poškozeným). Za takových okolností je zjevně nespravedlivé, aby z obnosového pojištění těžil škůdce přípuštěním vyrovnání způsobené újmy pojistným plněním vyplaceným z obnosového pojištění.

Lze zakončit, že v českém právu nečiní vyrovnání újmy prospěchem nabytým ze soukromoprávního pojištění zásadnější obtíže, jelikož zákonodárce pravidly zakotvenými v příslušných právních normách dopředu vyjádřil, jak s prospěchem naložit. Zákonodárce tak ulehčil aplikaci i interpretaci této oblasti práva, jde zde o zákonodárcem vyjádřenou hodnotovou kazuistiku, o apriorně právními normami upravené vážení zájmů za typově shodných skutkových okolností, a to způsobem, který kvituje i převážná část relevantní doktríny.

5.6 Prospěch nabytý ze systému sociálního zabezpečení

5.6.1 Úvod

Posledním typem majetkového prospěchu, o němž bude v rámci této kapitoly pojednáno, je prospěch nabytý ze systému sociálního zabezpečení zahrnující oblast veřejného zdravotního pojištění, nemocenského pojištění, důchodového pojištění, státní sociální podpory, sociálních služeb a konečně také oblast dávek pro osoby se zdravotním pojištěním.¹¹⁵

.....
majetkovou škodou způsobenou trestným činem ve smyslu § 43 odst. 1 TrŘ, proto o návrhu na náhradu takového plnění nelze rozhodnout a přiznat jej poškozenému podle § 228 odst. 1 TrŘ v adhezním řízení. Je sice pravdou, že plnění pojišťovny je v příčinné souvislosti s usmrcením poškozené. Pro náhradu takto vzniklé ‚škody‘ však neexistuje zákonný podklad. Jedná se pouze o smluvní závazek. Navíc v tomto případě by bylo obtížné vyčíslit, o jakou částku se vlastně zmenšil majetek pojišťovny, protože část vyplacené částky si poškozená M. P. ‚naspořila‘.“

114 Za všechny viz GRÜNEBERG, Ch. In: PALANDT, O. (Hrsg.). Bürgerliches Gesetzbuch, s. 299.

115 K obsahu a systematické práva sociálního zabezpečení viz např.

TOMEŠ, I. In: KOLDINSKÁ, K. – TRÖSTER, P. a kol. Právo sociálního zabezpečení. 7., podstatně

Shodným jmenovatelem této skupiny případů je nutnost velmi pečlivého sledování charakteru a účelu (kongruence) daného plnění ze systému sociálního zabezpečení,¹¹⁶ a to rovněž z důvodu existence širokého spektra dávek a účelů, z jakých jsou poskytovány.

Kritérium v podobě příčinné souvislosti by nemělo posuzování případů v rámci této skupiny zásadním způsobem komplikovat.¹¹⁷ Je tomu tak z důvodu, obdobně jako v oblasti soukromoprávního pojištění, že relevantní právní předpisy spojují vznik práva na tu kterou dávku (plnění) ze systému sociálního zabezpečení s výskytem škodní události, respektive jejích důsledků (např. pracovní neschopnost, smrt, potřeba péče atp.). Terminologií práva sociálního zabezpečení s výskytem tzv. sociální události.¹¹⁸ Vyjádřeno metodou fiktivní eliminace jevů: nebýt škodní události, nenastala by sociální událost, a tudíž by ani nevzniklo právo na příslušnou dávku ze systému sociálního zabezpečení. Co se týče adekvátnosti kauzálního nexu, je rovněž přítomna, jelikož přímo na základě právních předpisů dojde ke vzniku předmětných výhod, tedy plnění ze systému sociálního zabezpečení, nastane-li určitá sociální událost zapříčiněná událostí škodní. Existence těchto skutečností se nevymyká pravidelnému běhu věcí a je objektivně zcela předvídatelná, tím spíše, vyplývá-li přímo z právních norem.

V českém právu se objevují v zásadě tři situace, v nichž je třeba problematiku vyrovnání újmy prospěchem v této oblasti posuzovat.

První situace je zjevně nejjednodušší a vyznačuje se zakotvením regresu ve prospěch poskytovatele plnění ze systému práva sociálního zabezpečení a současného výslovného pokynu zákonodárce, že škůdce škodu nenahrazuje v rozsahu plnění poskytnutého ze sociálního zabezpečení. Z hlediska doktrinárního se jedná o tzv. regres.¹¹⁹ Za příklad může sloužit náhrada za ztrátu na výdělku po dobu pracovní neschopnosti ve smyslu ustanovení § 2962 občanského zákoníku.

Druhá situace zahrnuje případy, kdy zákonodárce sice výslovně určuje, že plnění ze systému práva sociálního zabezpečení snižuje výši nahrazované škody, ale zároveň absentuje regres, zákonná cese či jiný instrument, který by zajistil návratnost

vyplaceného plnění jeho zdroji. Příkladem lze zmínit náhradu nákladů spojených s pohřbem ve smyslu ustanovení § 2961 občanského zákoníku. V těchto situacích je třeba se zaměřit na vhodnost tzv. redukce¹²⁰ a její hodnotové odůvodnění.

Pro posouzení nejobtížnějšími případy jsou ty, v nichž zcela absentuje výslovný pokyn zákonodárce, jak s výhodou naložit, a to nejen z důvodu neexistence regresu ve prospěch zdroje poskytnuté výhody, ale i neexistence ustanovení, že škůdce škodu nenahrazuje v rozsahu plnění poskytnutého ze systému sociálního zabezpečení. Ilustrativním příkladem mohou být náklady spojené s péčí o osobu poškozeného ve smyslu ustanovení § 2960 občanského zákoníku a výhoda v podobě příspěvku na péči podle ustanovení § 7 a násl. zákona o sociálních službách. Do popředí v těchto případech bude vstupovat zejména charakter a účel té které dávky, účel a funkce civilního deliktčního práva nevyjímaje.

Důležité je také zmínit, že v této oblasti případů vyrovnání újmy prospěchem se vyskytuje aktuální judikatura českých soudů, která bude náležitě zohledněna.

5.6.2 Úhrada zdravotních služeb ze systému veřejného zdravotního pojištění

První výhodou, o níž bude v rámci šesté kapitoly pojednáno, je úhrada zdravotních služeb poskytnutých pojištěnému poškozenému ze strany zdravotní pojišťovny ze systému veřejného zdravotního pojištění. V souladu s kritériem kongruence mohou být příslušnou nevýhodou vyrovnávající újmu účelně vynaložené náklady spojené s péčí o zdraví poškozeného, a to ve smyslu ustanovení § 2960 občanského zákoníku.

Posouzení vyrovnání újmy prospěchem v tomto případě obvykle nečiní zvláštní obtíže, a to rovněž z důvodu existence nároku postěžního charakteru zdravotní pojišťovny na náhradu hrazených zdravotních služeb vynaložených v důsledku zaviněného protiprávního jednání škůdce vůči poškozenému pojištěnci zakotveného v ustanovení § 55 odst. 1 ZVZP.¹²¹

.....
přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 12 an.

116 Viz např. LANGE, H. – SCHIEMANN, G. *Schadenersatz*, s. 524 an. Či usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 4194/18 ze dne 28. 1. 2020. Či rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 3157/2018 ze dne 26. 9. 2018.

117 THÜSING, G. *Wertende Schadensberechnung*, s. 81.

118 HŮRKA, P. In: KOLDINSKÁ, K. – TRÖSTER, P. a kol. *Právo sociálního zabezpečení*, s. 64 an.

119 Viz podkapitolu 4.6.1.

.....
120 Viz podkapitolu 4.6.1.

121 „Příslušná zdravotní pojišťovna má vůči třetí osobě právo na náhradu těch nákladů na hrazené služby, které vynaložila v důsledku zaviněného protiprávního jednání této třetí osoby vůči pojištěnci [...]“ Viz rovněž podkapitolu 4.6.3.

Regresní nárok zdravotní pojišťovny není právem na náhradu škody, jako tomu bylo v minulosti.¹²² Současné ale také není nárokem odvozeným.¹²³ Ve vztahu k ustanovení § 2960 občanského zákoníku je pravděpodobně nárokem speciálním, což jinými slovy znamená, že zdravotní pojišťovna není poškozeným ve smyslu tohoto ustanovení a nemůže tedy požadovat náhradu škody spočívající v úhradě zdravotních služeb pojištěnému poškozenému.¹²⁴

Co se týče problematiky vyrovnání újmy prospěchem, jde-li o zvláštní nárok postižního charakteru na náhradu hrazených zdravotních služeb ve prospěch zdravotní pojišťovny, zákonodárce tedy implicitně normuje, jak s takovou výhodou naložit.

Nicméně ani v situacích, v nichž tento nárok nevznikne, např. při objektivní odpovědnosti škůdce za způsobenou újmu při ublížení na zdraví, nebude zpravidla posouzení přípustnosti vyrovnání újmy prospěchem problematické. Podle dikce ustanovení § 2960 občanského zákoníku se totiž účelně vynaložené náklady spojené s péčí o zdraví poškozeného hradí tomu, kdo je vynaložil. Pokud tyto náklady nemusel poškozený vůbec nést (vynaložila je přímo zdravotní pojišťovna podle práva upravujícího veřejné zdravotní pojištění), nevznikla poškozenému ve smyslu civilního deliktního práva škoda, a tedy ani nárok na její náhradu, protože vyrovnávat prospěchem pak není co. Určitou výjimkou z tohoto principu jsou méně časté, avšak jisté se objevující situace, v nichž poškozený náklady spojené s péčí o své zdraví skutečně vynaloží a následně mu vznikne právo na jejich náhradu nejen podle § 2960

122 Viz znění ustanovení § 55 odst. 1 ZVZP účinné do 1. 6. 2008: „Příslušná zdravotní pojišťovna má právo na náhradu škody vůči třetím osobám, jestliže vynaložila náklady na péči hrazenou ze zdravotního pojištění v důsledku jejich zaviněného protiprávního jednání vůči osobám účastným zdravotního pojištění [...]“.

123 Viz rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích sp. zn. 3 To 660/2016 ze dne 31. 10. 2016.

124 Viz judikaturu Nejvyššího soudu k ustanovení § 449 zákona č. 40/1964, občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „OZ 1964“, jehož je ustanovení § 2960 OZ nástupcem: „Ustanovení § 55 zákona č. 48/1997 Sb. jako speciální norma ve vztahu k ustanovením občanského zákoníku o náhradě škody zakládá zdravotní pojišťovně specifické právo postižního charakteru (tzv. regres) požadovat náhradu škody od třetích osob za náklady na péči hrazenou zdravotním pojištěním, pokud ovšem vznikly v důsledku jejich zaviněného protiprávního jednání vůči pojištěncům zdravotní pojišťovny. Nejde tedy o nárok na náhradu škody podle občanského zákoníku (srov. též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 9. 1999, sp. zn. 2 Cdon 2079/97, publikovaný pod č. 30/2002 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek – dále též jen „Sbírka“), nýbrž o zvláštní postižní právo, jehož podmínky se řídí především citovaným ustanovením.“ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 4330/2014 ze dne 31. 5. 2016. Či rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Cdo 5480/2016 ze dne 31. 10. 2018.

občanského zákoníku, ale také podle ustanovení § 11 odst. 1 písm. l) či m) ZVZP.¹²⁵ Zde již posouzení vyrovnání újmy prospěchem aktuální je. Konstrukce zvláštního nároku postižního charakteru zdravotní pojišťovny v takovém případě implicitně zabraňuje, aby škůdce hradil škodu (náklady na péči o zdraví) dvakrát (jednou poškozenému a jednou zdravotní pojišťovně), a stejně tak, aby poškozený obdržel tutéž náhradu dvakrát (jednou od zdravotní pojišťovny a jednou od škůdce), z čehož plyne, že náhrada nákladů na zdravotní služby poskytnutá poškozenému zdravotní pojišťovnou vyrovnává újmu ve smyslu ustanovení § 2960 občanského zákoníku.

Shodně jako v případě soukromoprávního škodového pojištění lze tudíž v případě existence zvláštního postižního nároku na náhradu uhrazených zdravotních služeb ve prospěch zdravotní pojišťovny z doktrinárního hlediska nahlížet na způsob naložení s výhodou jako na tzv. kompenzaci (regres)¹²⁶ – škůdce je povinen nahradit prospěch, který získal poškozený v důsledku škodní události, a to zdroji, z něhož byl poskytnut. Odůvodnění tohoto přístupu je z pohledu teorie vyrovnání újmy prospěchu tedy obdobné, protože lze *mutatis mutandis* odkázat na závěry uvedené v podkapitole 5.5 k tomuto typu soukromoprávního pojištění. Navíc, pro zajištění účelnosti a efektivity fungování regresního nároku může zdravotní pojišťovna od vymáhání náhrady hrazených zdravotních služeb zcela nebo zčásti upustit, pokud je vymáhání spojeno s obtížemi nebo nebude z hlediska výnosu efektivní,¹²⁷ což dále prohlubuje vhodnost zákonodárcem zvoleného řešení v podobě kompenzace (nákladová neefektivita a vysoké náklady pro vymáhání náhrady mohou potírat vhodnost a účelnost kompenzace).

5.6.3 Dávka nemocenského ze systému nemocenského pojištění

Další relevantní výhoda, již může poškozený v důsledku ublížení na zdraví získat, je tzv. nemocenské, které je jednou z celkem šesti dávek vyplácených ze systému nemocenského pojištění (viz ustanovení § 4 zákona o nemocenském pojištění). Nemocenské je v této oblasti relevantní z důvodu, že na něho má nárok

125 „Pojištěnec má právo [...] na náhradu nákladů, které vynaložil na neodkladnou zdravotní péči čerpanou v cizině, a to pouze do výše stanovené pro úhradu takové péče, pokud by byla poskytnuta na území České republiky, m) na náhradu nákladů, které vynaložil na zdravotní služby čerpané v jiném členském státě Evropské unie, pokud jde o zdravotní služby, které by byly při poskytnutí na území České republiky hrazeny ze zdravotního pojištění (dále jen „hrazené přeshraniční služby“), a to pouze do výše stanovené pro úhradu takových služeb, pokud by byly poskytnuty na území České republiky [...]“.

126 Viz podkapitulu 4.6.1.

127 Ustanovení § 55 odst. 6 ZVZP.

rovněž pojištěnec, který byl uznán dočasně práce neschopným,¹²⁸ přičemž dočasnou pracovní neschopností se mj. rozumí stav, který pro poruchu zdraví neumožňuje poškozenému pojištěnci vykonávat dosavadní pojištěnou činnost, tedy zaměstnání či samostatnou výdělečnou činnost.¹²⁹

Vzhledem ke kritériu kongruence a současně pro výslovný pokyn zákonodárce je nevýhodou, kterou přichází v úvahu dávkou nemocenského vyrovnat, ztráta na výdělku po dobu trvání pracovní neschopnosti poškozeného, a to ve smyslu ustanovení § 2962 občanského zákoníku.

Shodně jako v podkapitole věnované pojistnému plnění ze soukromoprávního škodového pojištění je problematika vyrovnání újmy prospěchem v českém právu jednoznačně vyřešena a nevyvolává zásadní hodnotové komplikace, uplatní-li se zvláštní nárok orgánu nemocenského pojištění na náhradu dávky nemocenského pojištění vyplacené v důsledku zaviněného protiprávního jednání třetí osoby, a to ve smyslu ustanovení § 126 odst. 1 zákona o nemocenském pojištění.¹³⁰ Současně zákonodárce v ustanovení § 2962 občanského zákoníku výslovně uvádí, že se náhrada za ztrátu na výdělku po dobu trvání pracovní neschopnosti „snižuje“ o to, co bylo poškozenému vyplaceno v důsledku nemoci nebo úrazu podle jiného právního předpisu, kterým je právě zákon o nemocenském pojištění.¹³¹

V případě regresní náhrady v právu nemocenského pojištění tudíž dochází k tzv. kompenzaci¹³² (vyplaceného nemocenského) orgánu nemocenského pojištění, přičemž celková výše náhrady za ztrátu na výdělku po dobu trvání pracovní neschopnosti se ve vztahu ke škůdci nesnižuje. Poškozenému dle výslovné díkce ustanovení § 2962 OZ zároveň v rozsahu dávky nemocenského nepřísluší náhrada za ztrátu na výdělku po dobu pracovní neschopnosti.

Odůvodnění tohoto přístupu zákonodárce je z pohledu teorie vyrovnání újmy prospěchem obdobné jako v případě zákonné cese v soukromoprávním pojištění škodového typu a s ohledem na relevantní kritéria, pomocí nichž se případy vyro-

.....
128 Ustanovení § 23 zákona o nemocenském pojištění.

129 Viz ustanovení § 55 odst. 1 zákona o nemocenském pojištění.

130 „Ten, kdo způsobil, že v důsledku jeho zaviněného protiprávního jednání zjištěného soudem nebo správním úřadem došlo ke skutečným rozhodným pro vznik nároku na dávku, je povinen zaplatit orgánu nemocenského pojištění regresní náhradu [...]“ Viz rovněž podkapitolu 4.6.4.

131 Odlišná situace nicméně nastane, nebude-li, respektive nebude-li moci být regresní náhrada ze strany orgánu nemocenského pojištění uplatněna. Důsledky budou obdobné jako v případě důchodů ze systému důchodového pojištění, viz ihned následující podkapitola.

132 Viz podkapitola 4.6.1.

nání újmy prospěchem pravidelně posuzují, lze tento přístup jednoznačně kvitovat jako adekvátní a vhodný.

5.6.4 Důchody ze systému důchodového pojištění

Zákon o důchodovém pojištění rozlišuje několik druhů důchodů, přičemž relevantními druhy s ohledem na důsledky ublížení na zdraví (včetně usmrcení) jsou důchody invalidní, vdovský a vdovecký a konečně důchod sirotčí.¹³³ Tyto druhy důchodů tedy představují výhodu, která může při ublížení na zdraví vznikat na straně poškozeného a u níž je třeba rozhodnout, zda ovlivňuje výši nahrazované škody ze strany škůdce.

Nevýhodu (škodu) v podobě ztráty na výdělku po skončení pracovní neschopnosti (při invaliditě) ve smyslu ustanovení § 2963 občanského zákoníku a ztráty na důchodu ve smyslu ustanovení § 2964 občanského zákoníku je třeba vyrovnat pro výslovný pokyn zákonodárce invalidním důchodem. To odpovídá rovněž kritériu kongruence, jelikož (zjednodušeně) má poškozený pojištěnec nárok na invalidní důchod z důvodu, že se stal invalidním, přičemž za invaliditu se považuje pokles pracovní schopnosti o nejméně 35 % z důvodu dlouhodobě nepříznivého stavu.¹³⁴

Při usmrcení živitele vzniká pozůstalým právo na náhradu škody v podobě nákladů na výživu, a to ve smyslu ustanovení § 2966 občanského zákoníku. Opět, podle výslovného pokynu zákonodárce uvedeného v tomto ustanovení je třeba škodu v podobě nákladů na výživu vyrovnat dávkami důchodového zabezpečení. Relevantními dávkami důchodového pojištění jsou vdovský (vdovecký) a sirotčí důchod. Nárok na vdovský (vdovecký) důchod totiž vzniká primárně z důvodu usmrcení druhého manžela.¹³⁵ Na sirotčí pak primárně z důvodu, zemře-li nezaopatřenému dítěti rodič, osvojitel nebo osoba, která převzala takové dítě do péče nahrazující péči rodičů na základě rozhodnutí soudu o svěřeni dítěte do péče jiné osoby.¹³⁶

Formálně z pohledu teorie vyrovnání újmy prospěchem je tedy oblast práva důchodového pojištění a její řešení v českém právu zjevné. Výhody v podobě uvedených důchodů bez dalšího snižují výši nahrazovaných druhů škod, a to z důvodu výslovných zákonných pravidel týkajících se náhrady za ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti (při invaliditě) a náhrady za ztrátu na výživě.

.....
133 Viz ustanovení § 4 odst. 1 písm. b), c) a d) zákona o důchodovém pojištění.

134 Podrobně viz ustanovení § 38 an. zákona o důchodovém pojištění.

135 Ustanovení § 49 an. zákona o důchodovém pojištění.

136 § 52 an. zákona o důchodovém pojištění.

Oproti systému práva veřejného zdravotního pojištění i práva nemocenského pojištění však v oblasti práva důchodového pojištění absentuje úprava regresních nároků, zákonné cese či jiných obdobných instrumentů. Pro škůdce se jedná o velmi výhodné řešení v podobě tzv. redukce,¹³⁷ která sice zajišťuje, že poškozený neobdrží vyšší náhradu, než kolik skutečně činí škoda (brání nadměrnému odškodnění – *over-compensation*), současně ale zatěžuje veřejné zdroje oblasti důchodového pojištění a jejich poskytovatele, kteří ke vzniku újmy žádným způsobem nepřispěli. Navíc, pravidelnou podmínkou pro výplatu těchto druhů důchodů je platba pojistného ze strany poškozeného nebo jiných relevantních osob odlišných od škůdce. Z hlediska vážení zájmů, zdá se, neexistuje k takto silné favorizaci škůdce přesvědčivý důvod.

Uvedenou tezi lze dále podtrhnout – negativem zvoleného řešení v podobě redukce je také oslabení preventivní funkce civilního deliktního práva, jelikož náhrada tohoto druhu újmy se na straně škůdce snižuje o příslušné důchody přiznané poškozeným.

Hodnotově zcela odlišně na tyto případy nahlíží Nejvyšší soud,¹³⁸ který dospěl k závěru, že se škůdci povinnost k náhradě škody za ztrátu na výdělku při invaliditě snižuje dokonce i o (hypotetický) invalidní důchod v případě, že poškozený o jeho výplatu nepožádal ihned po vzniku nároku. Důvodem je podle Nejvyššího soudu skutečnost, že by se na straně škůdce jednalo o neodůvodněnou finanční zátěž obdobně jako v případě subjektivního zmeškání příležitosti poškozeného k výdělku vykonáváním vhodné práce. Jinými slovy se má jednat o zvětšení škody z důvodů na straně poškozeného (viz ustanovení § 2918 občanského zákoníku). S ohledem na předešlé teze se dle našeho názoru jedná o mimořádně problematickou úvahu Nejvyššího soudu. Například Melzer¹³⁹ k tomu uvádí, že ve skutečnosti nejde o nezábránění vzniku újmy poškozeným, nýbrž o její nepřenesení na veřejné rozpočty.

.....

137 Viz rovněž kapitolu 4. 6. 1.

138 Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 5024/2014 ze dne 30. 3. 2016: „Je-li totiž zdravotní stav poškozeného takový, že by invalidní či částečný invalidní důchod byl přiznan už od okamžiku snížení pracovní způsobilosti v důsledku újmy na zdraví, závisí pouze na něm, zda a kdy o přiznání invalidního důchodu požádá. Odpovědnost za opožděnou žádost nelze přenášet na škůdce, který by ji tak měl neodůvodněně finančně nést; proto je nutné od pravděpodobného výdělku, kterého by jinak poškozený dosahoval, odečítat výši následně přiznaného invalidního nebo částečného invalidního důchodu po celou dobu, za kterou náhrada za ztrátu na výdělku přísluší. Jde o obdobu situace, kdy nelze přiznat náhradu za ztrátu na výdělku ze subjektivního důvodu zmeškání příležitosti k výdělku vykonáváním vhodné práce.“

139 MELZER, F. In: MELZER, F. – TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IX. § 2894- 3081, s. 495.

Zajímavé je v této souvislosti nahlédnout rovněž do německé doktríny a soudní praxe v době, kdy v německém právu sociálního zabezpečení neexistoval regres, zákonná cese ani jiné obdobné instrumenty. Soudy i doktrína se přiklonily k řešení vylučujícímu vyrovnání újmy prospěchem, tedy že dávky sociálního zabezpečení nesnižují povinnost k náhradě kongruentních škod. Účelem dávek vyplácených ze systému sociálního pojištění není zvýhodnění škůdce, ty jsou navíc zpravidla vypláceny na základě plateb (pojistného) hrazených poškozeným, který je nezískává bezúplatně.¹⁴⁰ Obdobně se vyjádřil také německý Nejvyšší soud, který rovněž zmínil společenskou solidaritu.¹⁴¹

Lze uzavřít, že případy zahrnující výhody plynoucí ze systému důchodového pojištění jsou v českém právu řešeny pomocí výslovných zákonných pravidel formou redukce, která z právně-politického i hodnotového hlediska vyvolává pochybnosti o její vhodnosti, které dále prohlubuje přístup Nejvyššího soudu favorizující osoby škůdce. Doporučit tedy lze, aby zákonodárce dříve zrušený regresní nárok do této oblasti práva navrátil nebo aby bylo přistoupeno k řešení formou kumulace, jako tomu bylo v době, kdy v německém právu sociálního zabezpečení absentovaly regresy či jiné obdobné instrumenty zajišťující tzv. kompenzaci (regres).

5.6.5 Pohřebné

Pohřebné je jednou z dávek ze systému státní sociální podpory. Zakotvené je v ustanovení § 47 a násl. zákona o státní sociální podpoře a je s ohledem na podmínky jeho výplaty jedinou relevantní výhodou z této oblasti sociálního zabezpečení, o které je možné uvažovat při vyrovnání škody vzniklé v důsledku ublížení na zdraví, respektive usmrcení.

.....

140 THÜSING, G. *Wertende Schadensberechnung*, s. 81.

141 Rozhodnutí BGH GS v. 30. 3. 1953, BGHZ 9, S. 179, 190: „Eine Entscheidung der Rechtsfrage zugunsten des Schädigers würde auch dem sich aus rechtsethischen Erwägungen ergebenden Grundsatz nicht Rechnung tragen, daß es den Schädiger keinesfalls entlasten darf, wenn der von ihm angerichtete Schaden durch Leistungen der öffentlichrechtlichen Versicherung ausgeglichen ist; denn diese Leistungen sind durch Arbeit und Beiträge verdient und in weiten Zweigen der Sozialversicherung nur mit erheblichen Zuschüssen des Staates, dh der Allgemeinheit möglich.“

[Vlastní překlad autorů: „Rozhodnutí právní otázky ve prospěch škůdce by rovněž nezohledňovalo zásadu vyplývající z právně etických úvah, že škůdce nemůže v žádném případě zprostit odpovědnosti, pokud je jím způsobená škoda vyrovnána dávkami veřejnoprávního pojištění; neboť tyto dávky se získávají prací a příspěvky (odvody) a v široce rozvětveném sociálním pojištění jsou možné pouze se značnými příspěvky ze strany státu, tj. veřejnosti.“] Dostupné z: <www.dejure.org>.

Konkrétně má na pohřebné právo osoba, která vypravila pohřeb v zákoně uvedeným zemřelým,¹⁴² jejichž výčet je poměrně úzký. Výše pohřebného je omezena a činí 5 000 Kč,¹⁴³ z čehož je patrné, že oproti důchodům vypláceným z důchodového pojištění jde v praxi o problematiku vyrovnání újmy prospěchem spíše marginální.

Z povahy pohřebného lze bez větších obtíží odvodit, že je jejím účelem přispět určitým osobám na náklady spojené s vypravením pohřbu.¹⁴⁴ Z tohoto důvodu je možné uvažovat o vyrovnání škody v podobě nákladů pohřbu ve smyslu ustanovení § 2961 občanského zákoníku právě dávkou pohřebného.

Při nahlédnutí do ustanovení § 2961 občanského zákoníku zjistíme, že i u tohoto druhu škod zákonodárce apriorně vyjádřil svoji hodnotovou preferenci tím, že dávka pohřebného snižuje výši nahrazované škody v podobě nákladů pohřbu („Škůdce nahradí [...] náklady spojené s pohřbem v rozsahu, v jakém nebyly uhrazeny veřejnou dávkou podle jiného právního předpisu.“).

Formálně z pohledu teorie vyrovnání újmy prospěchem je tedy oblast práva státní sociální podpory a její řešení v českém právu zřejmé. Jedná se o tzv. redukci,¹⁴⁵ a to se všemi s ní souvisejícími důsledky, jak bylo uvedeno v předešlé kapitole zaměřené na výhody plynoucí z oblasti důchodového pojištění. Ani zde neexistuje regresní nárok, zákonná cese či jiný obdobný nástroj zajišťující návratnost vyplatěného pohřebného, z doktrinárního hlediska tedy tzv. kompenzaci, respektive regres.

5.6.6 Příspěvek na péči

Příspěvek na péči lze považovat za další z výhod, již může osoba poškozeného následkem ublížení na zdraví získat. Podmínky výplaty příspěvku na péči upravuje zákon o sociálních službách, konkrétně jeho ustanovení § 7 a násl. Příspěvek na péči se poskytuje osobám závislým na pomoci jiné fyzické osoby, přičemž se jím stát podílí na zajištění sociálních služeb nebo jiných forem pomoci při zvládnutí základních životních potřeb poškozeného.¹⁴⁶ Účelem příspěvku na péči je tedy umožnit osobě, jejíž zdravotní stav vyžaduje péči jiných osob, zajištění potřebné pomoci, a to při péči o vlastní osobu a při zajištění soběstačnosti.¹⁴⁷

142 Viz ustanovení § 47 odst. 1 zákona o státní sociální podpoře.

143 Ustanovení § 48 odst. 1 zákona o státní sociální podpoře.

144 ŠTANGOVÁ, V. In: KOLDINSKÁ, K. – TRÖSTER, P. a kol. *Právo sociálního zabezpečení*, s. 214.

145 Viz rovněž kapitolu 4. 6. 1.

146 Ustanovení § 7 odst. 1 zákona o sociálních službách.

147 Důvodová zpráva k zákonu o sociálních službách. Dostupná z: <<https://www.psp.cz/>>.

Příspěvek na péči je tzv. nepojistnou sociální dávkou, poškozený tudíž není povinen přispívat do systému sociálního zabezpečení, aby mu nárok na jeho výplatu vzniknul. Náklady na příspěvek na péči se hradí ze státního rozpočtu.¹⁴⁸

Nevýhoda (škoda), o níž je možné uvažovat, že by mohla být vyrovnána příspěvkem na péči, jsou účelně vynaložené náklady spojené s péčí o osobu poškozeného nebo jeho domácnost, a to ve smyslu ustanovení § 2960 občanského zákoníku.

Oproti výše uvedeným případům této kapitoly zaměřeným na prospěch nabytý ze systému sociálního zabezpečení v případě příspěvku na péči absentuje nejen výslovný pokyn zákonodárce, jak s ním při určování výše relevantní škody naložit, ale také regresní nárok, zákonná cese či jiný instrument zajišťující státnímu rozpočtu návratnost vyplácených dávek, což ztěžuje rozhodování o přípustnosti vyrovnání škody tímto typem prospěchu. Z tohoto důvodu je, jak bylo uvedeno úvodem této kapitoly, nezbytné pečlivě sledovat charakter a účel příspěvku na péči, včetně smyslu a funkcí civilního deliktního práva. Existence příčinné souvislosti zde nečiní zásadnější obtíže, jelikož podmínky na výplatu příspěvku na péči jsou naplněny právě v důsledku ublížení na zdraví.

Příspěvkem na péči a jeho vlivem na určení výše škody v podobě nákladů spojených s péčí o osobu, respektive domácnost poškozeného se již poměrně obsírně zabývaly české vysoké soudy, přičemž lze říci, že se jedná o ustálenou rozhodovací praxi.¹⁴⁹

I když se tato rozhodnutí týkala právní úpravy za účinnosti OZ 1964 a jeho ustanovení § 449 odst. 1, které výslovně uvádělo, že při škodě na zdraví se hradí pouze účelné náklady spojené s léčením, vychází tato rozhodnutí ze širšího pojetí nároku tohoto typu, a to ve smyslu závěrů rozhodnutí Nejvyššího soudu 31 Cdo 1778/2014: „**Nárok na náhradu nákladů léčení zahrnuje vedle nákladů potřebných k obnovení zdraví nebo zlepšení zdravotního stavu poškozeného po škodné události též náklady na udržení více či méně stabilizovaného zdravotního stavu i v situaci, kdy se další zlepšení nepředpokládá, a rovněž skutečně vynaložené náklady na zajištění pomoci při životních úkonech poškozeného či zajištění chodu jeho domácnosti, které poškozený vzhledem k trvalým následkům poškození zdraví nemůže sám vykonávat.**“ Z tohoto důvodu se domníváme, že jsou závěry těchto rozhodnutí

148 Ustanovení § 7 odst. 1 zákona o sociálních službách.

149 Viz např. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 6061/2016 ze dne 31. 10. 2018. Či usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 359/19 ze dne 28. 5. 2019. Či rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 3157/2018 ze dne 26. 9. 2018. Či usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 4194/18 ze dne 28. 1. 2020.

aplikovatelné rovněž na právní úpravu zakotvenou v ustanovení § 2960 občanského zákoníku, které již výslovně s náhradou nákladů spojených s péčí o osobu a domácnost poškozeného počítá.

Tak například v případě rozhodnutí Nejvyššího soudu 25 Cdo 3157/2018¹⁵⁰ (respektive Ústavního soudu III. ÚS 4194/18¹⁵¹) se jednalo o případ, v němž poškozená požadovala náhradu škody podle ustanovení § 449 odst. 1 OZ 1964, konkrétně náhradu nákladů vynaložených na zajištění pomoci při základních životních úkonech a na zajištění chodu domácnosti. Soudy řešily otázku, zda je třeba od této náhrady odečíst právě příspěvek na péči. Oba soudy shodně dospěly k závěru, že je třeba příspěvek na péči od požadované náhrady odečíst. Argumentace byla následující:

„Podle § 7 zákona o sociálních službách se příspěvek na péči poskytuje osobám závislým na pomoci jiné fyzické osoby.“

„Tímto příspěvkem se stát podílí na zajištění sociálních služeb nebo jiných forem pomoci podle tohoto zákona při zvládnutí základních životních potřeb osob.“

„Tato sociální dávka sice příspěvek při péči o blízkou nebo jinou osobu s účinností od 1. 1. 2007 nahradila, nicméně jejím účelem, jak vyplývá z textu zákona i z důvodové zprávy, je umožnit osobě, jejíž dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav vyžaduje péči jiných osob, zajištění potřebné pomoci při péči o vlastní osobu a při zajištění soběstačnosti.“

„Poškozenému tedy příspěvek na péči náleží ze stejného důvodu, jako je ten, na němž je založena případná povinnost škůdce nahradit škodu v podobě vynaložených nákladů na péči, a slouží témuž účelu.“

„Účelovost příspěvku se pak jednoznačně podává i ze zákonem stanovené povinnosti příjemce (poškozeného) využívat jej jedině k zabezpečení si potřebné pomoci, přičemž nedodržení této povinnosti je sankcionováno zastavením výplaty či dokonce odnětím příspěvku.“

„V případě, že by na stejný účel byla fyzické osobě – poškozenému poskytována náhrada vynaložených nákladů jak ze státních prostředků, tak od osoby povinné k náhradě škody, šlo by o vyplácení dvojité (duplicitní).“

Z odůvodnění je patrné, že české soudy primárně zvažovaly zejména tři okolnosti, proč příspěvek na péči při stanovení výše náhrady škody zohlednit. Za prvé, smysl a účel výhody *per se* („[...]jejím účelem, jak vyplývá z textu zákona i z důvodové zprávy, je umožnit osobě, jejíž dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav vyžaduje péči

.....

150 Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 3157/2018 ze dne 26. 9. 2018.

151 Usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 4194/18 ze dne 28. 1. 2020.

jiných osob, zajištění potřebné pomoci při péči o vlastní osobu a při zajištění soběstačnosti [...]“), za druhé, smysl a účel výhody ve vztahu k normě regulující rozsah povinnosti k náhradě újmy („[...] Poškozenému tedy příspěvek na péči náleží ze stejného důvodu, jako je ten, na němž je založena případná povinnost škůdce nahradit škodu [...]“) a za třetí kompenzační funkci civilního deliktního práva („[...] V případě, že by na stejný účel byla [...] poskytována náhrada [...] jak ze státních prostředků, tak od osoby povinné k náhradě škody, šlo by o vyplácení dvojité (duplicitní).“

Pohledem teorie vyrovnání újmy prospěchem jde tedy u příspěvku na péči podle české soudní praxe o tzv. redukcii¹⁵² – výhoda (příspěvek na péči) snižuje výši nahrazované škody v podobě nákladů na péči o osobu nebo domácnost poškozeného, a to bez zajištění návratnosti vyplácených dávek veřejným rozpočtům fakticky favorizující osobu škůdce, který v rozsahu příspěvku na péči předmětný druh škody nenahrazuje. Hodnotová preference českých soudů je tudíž v této oblasti zjevná, přičemž její důsledky jsou obdobné jako v případě prospěchů uvedených v podkapitolách 5. 6. 4 a 5. 6. 5 výše, na něž lze *mutatis mutandis* odkázat. Kompenzační funkce civilního deliktního práva podle soudů implicitně převážila funkci preventivní.

5.6.7 Dávky pro osoby se zdravotním postižením

Posledním typem výhod z oblasti práva sociálního zabezpečení, které budou v této podkapitole rozebrány, jsou dávky pro osoby se zdravotním postižením, konkrétně příspěvek na mobilitu a příspěvek na zvláštní pomůcky zakotvené v zákoně o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením.¹⁵³

Na příspěvek na mobilitu má zjednodušeně nárok osoba, která má nárok na průkaz osoby se zdravotním postižením a která se za úhradu dopravuje.¹⁵⁴ Nárok na průkaz osoby se zdravotním postižením upravuje ustanovení § 34 a násl. ZZTP.

Nárok na příspěvek na zvláštní pomůcku upravuje ustanovení § 9 a násl. ZZTP, přičemž zvláštní pomůckou může být podle povahy například motorové vozidlo, zdvihací plošina, stropní zvedací systém, vodicí pes atd. Nárok na tento druh příspěvku má osoba se zdravotním postižením charakteru dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu, který je uveden v příloze k ZZTP.¹⁵⁵

.....

152 Viz rovněž podkapitulu 4. 6. 1.

153 Zákon č. 329/2011 Sb., zákon o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Dále jen „ZZTP“.

154 Viz ustanovení § 6 ZZTP.

155 Ustanovení § 9 odst. 1 ZZTP.

Škodou, o níž je možno uvažovat, že by mohla být vyrovnána výše uvedenými výhodami, je ta která majetková újma způsobená škůdcem v důsledku ublížení na zdraví poškozenému, a to podle typu uvedených příspěvků. Může se tedy jednat například o náklady vynaložené na dopravu poškozeného či náklady na úpravu jeho bytu (zdvihací plošina, stropní zvedací systém) nebo asistenci (vodící pes).

Ve vztahu k problematice vyrovnání újmy prospěchem je v této souvislosti potřeba pečlivě posoudit mj. účel, pro něhož jsou příspěvky osobám se zdravotním pojištěním určeny (kritérium kongruence). Ten je možné vysledovat ihned z prvního ustanovení ZZTP: dávky pro osoby se zdravotním pojištěním jsou určeny ke zmírnění sociálních důsledků jejich zdravotního postižení a k podpoře jejich sociálního začleňování. Z takto zákonodárcem zvoleného důvodu pro poskytování dávek lze vysledovat, že se nejedná o totožný účel (respektive funkci), jakou plní civilní delikt ní právo, jež je v tomto ohledu vyrovnání (náhrada, kompenzace) veškeré způsobené majetkové újmy.¹⁵⁶ Jinými slovy, primárním účelem civilního delikt ní práva zřejmě není podpora začleňování osob se zdravotním pojištěním do společnosti a zmírnění *sociálních* důsledků jejich handicapu, nýbrž toliko náhrada způsobené majetkové škody. Ke stejnému závěru dospěla i česká soudní praxe ve vztahu k příspěvku na mobilitu.¹⁵⁷ U příspěvku na zvláštní pomůcku lze tento závěr podpořit i tím, že za určitých okolností se pro výplatu dávky testuje příjem osoby se zdravotním postižením.¹⁵⁸ U náhrady škody jsou pak příjem a majetkové poměry poškozeného pro výši náhrady škody nerelevantní.¹⁵⁹

Z hlediska doktrinárních způsobů naložení s výhodou se jedná o tzv. kumulaci.¹⁶⁰ Ta vede k odmítnutí zohlednění nabytého prospěchu při stanovení výše škody. Poškozený obdrží nejen náhradu škody, ale také předmětnou dávku pro osobu se zdravotním pojištěním. Hodnotově lze toto řešení bez větších obtíží akceptovat, a to právě z důvodu odlišného účelu a smyslu, pro který se tato dávka ze systému sociál-

.....
156 K funkcím civilního delikt ní práva viz kapitolu 3.2.

157 Viz odůvodnění rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 3157/2018 ze dne 26. 9. 2018:

„Naproti tomu není na místě odečítat příspěvek na mobilitu podle § 6 odst. 1 zákona č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů, neboť nemá sloužit k úhradě cestovného, ale jen ke zmírnění negativních dopadů zdravotního stavu poškozeného do jeho života.“

158 Viz ustanovení § 10 an. ZZTP.

159 Vyjdeme-li ze standardních situací a pomineme-li podmínky např. moderačního práva soudu zakotveného v ustanovení § 2953 OZ.

160 Viz kapitolu 4.6.1.

ního zabezpečení poskytuje. Současně ani nedochází k nespravedlivému zvýhodnění škůdce.

5.6.8 Shrnutí

Oblast práva sociálního zabezpečení se vyznačuje poměrně pestrým portfoliem různých dávek, které jsou z tohoto systému relevantním osobám ve specifických případech vypláceny. Z hlediska teorie vyrovnání újmy prospěchem je mimo jiné nezbytné pečlivě sledovat účel a smysl té které dávky vůči povinnosti k náhradě toho kterého druhu újmy vzniklé v důsledku ublížení na zdraví. Z hlediska vážení dotčených zájmů vyvolávají poměrně zásadní komplikace oblasti, v nichž absentuje regres či jiný obdobný nástroj, který by zdroji prospěchu zajišťoval návratnost vyplacených dávek, pokud zákonodárce současně explicitně přikazuje, že takový prospěch snižuje povinnost k náhradě škody, typicky v případě důchodů, ale i příspěvků na péči. Vhodné by podle našeho názoru bylo v těchto oblastech zakotvit regres či jiný obdobný nástroj, nebo raději připustit tzv. kumulaci, která se z hlediska vážení dotčených zájmů zdá jako vhodnější řešení než tzv. redukce a která nenabourává působení preventivní funkce civilního delikt ní práva.

6 Nemajetková újma při ublížení na zdraví a její vyrovnání prospěchem

6.1 Úvod

Následující kapitola se zaměřuje na specifika vyrovnání nemajetkové újmy při ublížení na zdraví nabytým prospěchem. Pozornost nebude věnována oblasti majetkové újmy, pro niž jsou kritéria pro posuzování jednotlivých případů primárně užívána, ale oblasti újem ideálních. S tím úzce souvisí problematické aspekty vyrovnání nemajetkové újmy nabytým prospěchem odvislé od povahy nemajetkové újmy jako takové, se kterými je třeba se rovněž vypořádat.

Zatímco u vyrovnání majetkové újmy jde o rozhodování, zda zohlednit či nezohlednit výhody v podobě materiálních statků, jako jsou například různé dávky sociálního zabezpečení, pojistná plnění, finanční dary apod. (viz předchozí kapitola), v případě vyrovnání nemajetkové újmy se do popředí dostávají hodnoty ideální, což implikuje obtíže spojené s jejich vyčíslováním v penězích.

Tyto teze lze demonstrovat na případu z české soudní praxe. Ústavní soud řešil spor,¹ v němž šlo o zohlednění příspěvku na péči při náhradě nákladů na léčení (nákladů vynaložených na zajištění pomoci při základních životních úkonech a na zajištění chodu domácnosti). Ústavní soud dospěl k závěru, že je třeba příspěvek od náhrady nákladů odečíst. Bude-li například náklad na léčení činit 20.000 Kč a příspěvek na péči 12.000 Kč, pak bude škůdce povinen nahradit majetkovou škodu v rozsahu 20.000 Kč mínus 12.000 Kč, tedy 8.000 Kč. Pekuniární vyčíslení výhody a její zohlednění oproti nevýhodě (majetkové újmě) zde nečiní problém.

Oproti tomu lze předestřít případy projednávané rakouskými soudy a tam uvedené nemajetkové výhody, jež přicházelo v úvahu zohlednit (odečíst) od náhrady nemajetkové újmy v podobě bolestného, tedy od náhrady za způsobenou nemajetkovou újmu na zdraví. Jednalo se například o bolesti „ušetřené“² neprovedením operace³ či bolesti „ušetřené“ neprovedením porodnického výkonu v podobě císařského

1 Usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 4194/18 ze dne 28. 1. 2020, viz také podkapitulu 5.6.6.
2 „Ersparte Schmerzen.“
3 Rozhodnutí OGH 5 Ob 242/03d ze dne 13. 1. 2004. Dostupné z: <<https://www.ris.bka.gv.at>>.

řezu⁴ či konečně o vyléčení, respektive zastavení progresu nemoci.⁵ Obtíže spojené s vyčíslováním těchto „výhod“ v penězích jsou naprosto zřejmé.

Problémy související s pekuniárním vyčíslením ideálních výhod nejsou jedinými, zmínit lze dále kongruenci majetkových a nemajetkových výhod s ideální nevýhodou (újmou), aplikaci neurčitých právních pojmů jako přiměřenost, spravedlnost, rovnost, dále nutnost stanovení určitého minimálního prahu, od něhož je třeba výhody zohledňovat a zda vůbec určitou výhodu zohlednit,⁶ či konečně obavy z nedostatečného odčinění nemajetkové újmy při zohlednění některých výhod.

Z těchto důvodů je cílem následující části provést analýzu a vypořádat se se specifiky vyrovnání nemajetkové újmy při ublížení na zdraví nabytým prospěchem, což primárně znamená zaměření na jednotlivé doktrinární a judikatorní názory a kritéria, podle nichž je možné relevantní případy posuzovat, a na jejich aplikaci na typické skupiny případů.

6.2 Vyrovnání újmy prospěchem při odčiňování nemajetkové újmy způsobené ublížením na zdraví?

Na mnoha místech v rámci německé i rakouské doktríny se setkáme s názorem, že v případě vyrovnání nemajetkové újmy prospěchem při ublížení na zdraví o aplikaci teorie vyrovnání újmy prospěchem (*Vorteilsausgleichung*) v jejím původním smyslu vůbec nejde. Lange s Schiemannem⁷ například poukazují na skutečnost, že bolesti nelze štěpit (jako v případě majetku),⁸ jednoduše není možné nejprve vyčíslit výši bolestného za způsobenou újmu a následně ryze matematicky odečítat peněžní hodnotu té které nemajetkové výhody.

I přesto se v rámci rakouské i německé doktríny objevují názory, že je třeba výhody oproti způsobené nemajetkové újmě (bolestnému) zohledňovat,⁹ i když nikoliv striktně podle teorie vyrovnání újmy prospěchem.¹⁰

4 Rozhodnutí OGH 4 Ob 78/08m ze dne 10. 6. 2008. Dostupné z: <<https://www.ris.bka.gv.at>>.
5 Rozhodnutí OGH 6 Ob 54/04s ze dne 27. 5. 2004. Dostupné z: <<https://www.ris.bka.gv.at>>.
6 Typicky u výhod v podobě narození dítěte v tzv. „wrongful birth“ / „wrongful life“ sporech.
7 LANGE, H. – SCHIEMANN, G. *Schadensersatz*, s. 497.
8 THÜSING, G. *Wertende Schadensberechnung*, s. 37.
9 Podrobněji viz dále.
10 DANZL, K. H. In: DANZL, K. H. – GUTIÉRREZ-LOBOS, K. – MÜLLER, O. F. *Das Schmerzengeld in medizinischer und juristischer Sicht*. 9. Aufl. Wien: Manz, 2008, s. 279. Či KERSCHNER, F. *Schmerzengeld. Kommentar und Judikatur*. Wien: Verlag Österreich, 2013, s. 133. Či ERM, D. *Vorteilsanrechnung beim Schmerzengeld – ein Beitrag zur Fortentwicklung des Schadens(ersatz)rechts*, s. 237. Či PLETZER, R. *Vorteilsausgleich beim Schmerzengeld?*, s. 423.

Například německá doktrína podpořená judikaturou BGH pro toto tvrzení vychází z dikce ustanovení § 253 odst. 2 BGB,¹¹ podle něhož může být za nemajetkovou újmu při ublížení na zdraví požadováno *spravedlivé odškodnění* v penězích. A právě odkaz na *spravedlnost* odškodnění znamená zohlednění všech v potaz přicházejících okolností případu, kterými jsou zřetelně i z protiprávního jednání vzniklé výhody.¹² V českém právu v této souvislosti srov. druhou větu ustanovení § 2958 OZ navazující odškodnění za nemajetkovou újmu při ublížení na zdraví na zásady *slušnosti*, které směřují k zohlednění všech okolností jednotlivého případu.¹³

Stejně tak je třeba si uvědomit, že výsledný stav u poškozeného, kterému byla způsobena újma na zdraví (ať už duševním, nebo fyzickým) je odlišný, pokud škodní událost dala současně na straně poškozeného vzniknout kladným momentům (nemateriální výhodě), než kdyby žádná taková výhoda nevznikla. Utrpěné bolesti jsou při pozitivním působení výhody přeci odlišné než bez takového působení¹⁴ „*Wie unangenehm aber eine Körperverletzung oder Freiheitsentziehung ist, wird auch von den angenehmen Folgen der Schädigung abhängen.*“¹⁵

Odkaz na *spravedlnost* v rámci peněžitého odškodnění ale nevyřeší otázku, jaké, a v jaké míře, výhody vzniklé protiprávním jednáním zohlednit; i výše bolestného jako takového (při absenci výhod) vyžaduje odůvodnění, které neobsahuje pouze prázdné fráze, ale je věcné a pro účastníky řízení srozumitelné. *Spravedlnostní* úvahy v rámci odůvodnění musí vždy být důkladné a vztažené ke konkrétnímu při-

.....

Či SCHIEMANN, G. In: HUBER, Ch. – JAEGER, D. – LUCKEY, J. *Festschrift für Lothar Jaeger zum 75. Geburtstag*, s. 413.

- 11 „*Ist wegen einer Verletzung des Körpers, der Gesundheit, der Freiheit oder der sexuellen Selbstbestimmung Schadensersatz zu leisten, kann auch wegen des Schadens, der nicht Vermögensschaden ist, eine billige Entschädigung in Geld gefordert werden.*“
[Vlastní překlad autorů: „*Má-li být v důsledku zásahu na těle, zdraví, svobodě nebo sexuálním sebeurčení poskytnuta náhrada újmy, může být i za újmu, která není újmou majetkovou, požadováno spravedlivé odškodnění v penězích.*“] Či THÜSING, G. *Wertende Schadensberechnung*, s. 37.
- 12 Viz rozhodnutí BGH GSZ 1/55 ze dne 6. 7. 1955: „*Bei der Festsetzung dieser billigen Entschädigung dürfen grundsätzlich alle in Betracht kommenden Umstände des Falles berücksichtigt werden [...].*“
[Vlastní překlad autorů: „*Při stanovení tohoto spravedlivého odškodnění mohou být v zásadě zohledněny všechny v úvahu připadající okolnosti případu...*“] Dostupné z: <<https://dejure.org>>.
- 13 Podrobněji viz DOLEŽAL, T. In: MELZER, F. – TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IX. § 2894-3081, s. 998.
- 14 PLETZER, R. *Vorteilsausgleich beim Schmerzensgeld?*, s. 418.
- 15 „*Nicméně to, jak nepřijemná je újma na zdraví nebo zbavení svobody, bude záviset také na příjemných následcích škodní události.*“ THÜSING, G. *Wertende Schadensberechnung*, s. 37.

padu.¹⁶ U vyrovnání nemajetkových výhod prospěchem to platí dvojnásob, i proto je třeba dle našeho názoru relevantní kritéria¹⁷ vytvořená v rámci teorie vyrovnání újmy prospěchem vztáhnout i na tuto oblast.

Přestože se doktrinární názory kloní k zohlednění výhod při odčiňování nemajetkových újem způsobených ublížením na zdraví, objevují se i argumenty proti takovému zohlednění.

První tkví v zásadní nevyčíslitelnosti nemajetkových výhod, jinak řečeno, v obtížnosti (objektivní nemožnosti) jejich převodu na peněžní hodnotu, což může vést k nejasným, netransparentním a paušálním soudům při zvažování všech faktorů determinujících výši odškodnění (bolestného).¹⁸ S tím úzce souvisí i obava z nedostatečného odškodnění (*Unterkompensation*) způsobené nemajetkové újmy. Pokud bude nemajetková výhoda ohodnocena příliš vysoko, dojde na straně poškozeného k odečtení více, než skutečně činí újma.¹⁹

Proti předestřeným námitkám lze primárně uvést, že i ideální nevýhody jsou zásadně v penězích nevyčíslitelné, včetně zdraví, viz odkaz na římskoprávní zásadu „*liberum corpus nullam recipit aestimationem*“.²⁰ Přesto moderní právní řády vycházejí z možnosti odčinit újmu na zdraví penězi, čímž nepřímou připouštějí její vyčíslitelnost. Avšak kompenzace tohoto typu újmy a její pravidla jsou pouhým normativním konstruktem, který vznikl v důsledku nedostatku jiných možností odškodnění, a to prostřednictvím pořízení jiných výhod.²¹ S ohledem na zásadu rovnosti není možné odmítat „*vyčíslení*“ nemajetkových výhod a současně připustit opak u nemajetkových nevýhod, tedy nemajetkových újem.²²

Odmítnutí vyrovnání nemajetkové újmy prospěchem poukazem na obavu z nedostatečného odškodnění může být relativizováno excesem na druhé straně, a to nadměrným odškodněním.²³ Bude-li paušálně jakákoliv nemajetková výhoda

.....

- 16 SCHIEMANN, G. In: HUBER, Ch. – JAEGER, D. – LUCKEY, J. *Festschrift für Lothar Jaeger zum 75. Geburtstag*, s. 412.
- 17 Viz kapitulu 3.
- 18 ERM, D. *Vorteilsanrechnung beim Schmerzensgeld – ein Beitrag zur Fortentwicklung des Schadens(ersatz)rechts*, s. 231.
- 19 THÜSING, G. *Wertende Schadensberechnung*, s. 459.
- 20 Gaius D. 9, 3, 7.
- 21 DOLEŽAL, T. Jak odškodňovat nemateriální újmy na zdraví? Principy a východiska. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2016, Vol. 6, No. 1, s. 45.
- 22 ERM, D. *Vorteilsanrechnung beim Schmerzensgeld – ein Beitrag zur Fortentwicklung des Schadens(ersatz)rechts*, s. 243.
- 23 PLETZER, R. *Vorteilsausgleich beim Schmerzensgeld?*, s. 419.

při stanovení výše bolestného pomínutá, může poškozený obdržet v konečném důsledku nejen bolestné jako takové, ale také nemajetkovou výhodu. Obě krajní situace zřetelně nekonvenují kompenzační funkci náhrady nemajetkové újmy a nelze jimi bez dalšího odůvodňovat akceptaci či odmítnutí vyrovnání nemajetkové újmy prospěchem.

Další protiargument spočívá v potírání preventivní funkce civilního deliktního práva a konkrétně i náhrady za způsobenou nemajetkovou újmu. Dojde-li k nespravedlivému zohlednění výhody při stanovení výše bolestného na straně škůdce, bude takový postup odporovat preventivnímu působení. Motivace škůdce nepůsobit negativně na (ideální) statky bude patrně snížena.

Pletzer²⁴ poměrně jednoduše kontruje. Dojde-li k zohlednění kongruentních ideálních výhod, zůstanou preventivní prvky odčinění zachovány, jelikož, za předpokladu zachování celistvosti bolestivého stavu, působí výsledná výše bolestného na škůdce obsahující jak negativní, tak i pozitivní faktory, *per se* preventivně.

Lze shrnout, že i v případě nemajetkové újmy při ublížení na zdraví je podle našeho názoru třeba nemajetkové výhody oproti způsobené nemajetkové újme zohledňovat, dalo by se říci, *přiměřeně* podle teorie vyrovnání újmy prospěchem.

6.3 Vybraná judikatura případů vyrovnání bolestného ideálním prospěchem

Následující podkapitola představí vybrané relevantní případy z německé a rakouské soudní praxe, které se problematikou vyrovnání bolestného výhodami zabývaly, s cílem vysledovat kritéria, na základě kterých byly jednotlivé případy posuzovány. Judikatura je tvořena především v oblasti zdravotnického práva, konkrétně v rámci vztahu lékaře a pacienta, jelikož je zde obecně pravděpodobné, že postup lékaře, i když protiprávní, dá na straně pacienta vzniknout nemajetkové výhodě, například v podobě již zmíněných „ušetřených“ bolestí nebo zlepšení zdravotního stavu eliminací určitého onemocnění.

Před nastíněním jednotlivých případů je důležité upozornit na dvě důležitá specifika německého i rakouského práva. Prvé spočívá ve skutečnosti, že nárok na náhradu nemajetkové újmy na zdraví (*Körperverletzung*) je celistvý (jde o tzv. „Schmerzensgeld“, bolestné),²⁵ netvoří jej jednotlivé dílčí nároky jako v právu čes-

.....

24 Ibidem, s. 422.

25 Viz ustanovení § 253 odst. 2 BGB a § 1325 ABGB. Dostupné z: <<https://www.ris.bka.gv.at>>, GRÜNEBERG, Ch. In: PALANDT, O. (Hrsg.). *Bürgerliches Gesetzbuch*, s. 328.

HARRER, F. In: SCHWIMANN, M. *ABGB Praxiskommentar. Band 6. §§ 1293-1502 ABGB*, s. 437.

kém dle ustanovení § 2958 OZ²⁶ – bolestné, náhrada za ztížení společenského uplatnění a za další nemajetkové újmy. Druhé specifikum tkví ve skutečnosti, že jakýkoliv zákrok lékaře bez náležitého informovaného souhlasu pacienta naplní příslušnou skutkovou podstatu povinnosti k náhradě újmy na zdraví (*Körperverletzung*), přičemž tím pacientovi vznikne právo na bolestné.²⁷

6.3.1 Rozhodnutí rakouského

Nejvyššího soudního dvora OGH 10 Ob 209/02m²⁸

V posuzovaném případě šlo o medicínsko-právní spor mezi zubním lékařem (žalovaným) a jeho pacientkou jako žalobkyní. Pacientka byla dlouhodobě v péči žalovaného, přičemž byla třeba zcela zásadní renovace jejího chrupu. Zubní lékař provedl mnoho zákroků (ošetření kořenových kanálků, nasazení korunek či můstků atd.). Pacientka po lékaři požadovala mj. bolestné, a to za nedostatečné poučení před samotnými zákroky spočívající v absenci informací o alternativách a rizicích zákroků, zejména co do možnosti hnisání po ošetření kořenových kanálků. Žalovaný lékař proti nároku na bolestné požadoval započíst (zohlednit) „ušetřené“ bolesti pacientky spojené s tvrzeným alternativním zákrokem – zřízením protézy celého chrupu.

Soud v rozhodnutí poměrně detailně rozebral teorii vyrovnání újmy prospěchem, zhusta přitom odkazoval na doktrínu (např. Koziol, Harrer, Danzl, Karner, Reischauer):

- teorie vyrovnání újmy prospěchem primárně směřuje na materiální škodu, soud při tom argumentoval mimo jiné účelem civilního deliktního práva (vyrovnávací funkcí);²⁹

.....

26 Což potvrdila judikatura Nejvyššího soudu: usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 2245/2017 ze dne 1. 11. 2017.

27 SPRAU, H. In: PALANDT, O. (Hrsg.). *Bürgerliches Gesetzbuch*, s. 1486. Či HARRER, F. In: SCHWIMANN, M. *ABGB Praxiskommentar. Band 6. §§ 1293-1502 ABGB*, s. 172.

28 Rozhodnutí OGH 10 Ob 209/02m ze dne 18. 7. 2002. Dostupné z: <<https://www.ris.bka.gv.at>>.

29 „Der Zweck der Ersatzpflicht eines allfälligen Haftpflichtigen ist es, den im Vermögen des Geschädigten entstandenen Schaden auszugleichen. Daraus ist ableitbar, dass dem Geschädigten der gesamte ihm entstandene Schaden zu ersetzen ist. Da aber andererseits eben nur der entstandene Schaden ausgeglichen werden soll, sind grundsätzlich auch alle Vorteile in Betracht zu ziehen und vom Schaden abzurechnen.“
[Vlastní překlad autorů: „Účel povinnosti odškodnit újmu osobou zavázanou k náhradě spočívá ve vyrovnání újmy vzniklé v majetku poškozeného. Z toho lze dovodit, že poškozenému má být nahrazena celá mu vzniklá újma. Ale vzhledem k tomu, že má být odškodněna pouze vzniklá újma, musí být vzaty v potaz všechny výhody a tyto od újmy odečteny.“]

- soudy již zdůraznily, že zohlednění výhody musí odpovídat smyslu civilního deliktního práva a současně nesmí docházet k nespravedlivému zvýhodnění škůdce;³⁰
- funkce bolestného spočívá v odškodnění způsobené nemajetkové újmy a má sloužit k „opatření“ si radosti ze života a překonání pocitů nelibosti;³¹
- doktrína i judikatura započtení majetkové výhody proti nemajetkové nevýhodě neuznává.³²

Po teoretické pasáži následovalo samotné posouzení věci, avšak nikoliv věcně ve vztahu k problematice vyrovnání nemajetkové újmy prospěchem. Soud totiž odmítl skutkové tvrzení, že alternativním zákrokem bylo zhotovení úplné zubní náhrady zahrnující i extrakci všech zubů, tudíž i existenci výhody v podobě z toho plynoucích „ušetřených“ bolestí, která by se dala zohlednit proti požadovanému bolestnému. Nejvyšší soudní dvůr se tedy obecně k možnosti zápočtu nemajetkových výhod proti bolestnému nevyjádřil.

6.3.2 Rozhodnutí rakouského

Nejvyššího soudního dvora OGH 5 Ob 242/03d³³

Skutkově se jednalo o žalobu pacientky na zdravotnické zařízení kvůli chybnému medicínskému postupu spočívajícímu v opožděné diagnóze a na to naváza-

.....

30 „In der Rechtsprechung wird auch betont, dass die Anrechnung eines Vorteils dem Zweck des Schadenersatzes entsprechen muss und nicht zu einer unbilligen Entlastung des Schädigers führen darf.“

[Vlastní překlad autorů: „V judikatuře je také zdůrazňováno, že započtení výhody musí odpovídat účelu náhrady škody a nesmí vést k nespravedlivému zproštění škůdce nahradit škodu.“]

31 „Das Schmerzengeld ist kein Ersatz für Vermögensschäden, sondern eine Entschädigung für einen ideellen (immateriellen) Schaden. Es soll dem Verletzten einen Ausgleich für erlittene Schmerzen und entgangene Lebensfreude bieten und dadurch zur Überwindung seiner Unlustgefühle beitragen.“

[Vlastní překlad autorů: „Bolestné není náhradou majetkové újmy, ale odškodněním imateriální (nemajetkové) újmy. Bolestné by mělo poškozenému poskytnout vyrovnání za vytrpěné bolesti a ušlou radost ze života a tím přispět k překonání jeho pocitů nelibosti.“]

32 „Es ist daher in Lehre und Rechtsprechung herrschende Auffassung, dass eine Ersparnisrechnung als Vermögensvorteil nur gegenüber einem Vermögensschaden erfolgen kann und daher gegenüber dem Schmerzengeld als Entschädigung für einen immateriellen Schaden die Anrechnung eines Vermögensvorteiles nicht stattzufinden hat.“

[Vlastní překlad autorů: „Je tedy v doktríně i judikatuře panujícím názorem, že zohlednit lze ušetřené náklady jako majetkový prospěch pouze vůči majetkové újmě, a proto vůči bolestnému, jako prostředku k odčinění nemajetkové újmy, nemůže být provedeno započtení majetkového prospěchu.“]

33 Rozhodnutí OGH 5 Ob 242/03d ze dne 13. 1. 2004. Dostupné z: <<https://www.ris.bka.gv.at>>.

nému opominutí včasného operačního zákroku, v důsledku čehož došlo u pacientky ke ztrátě hybnosti prstů (tzv. ztuhlý palec). Proti nároku žalobkyně na bolestné požadovalo zdravotnické zařízení započíst nemajetkovou výhodu – ušetření bolesti z včas neprovedené operace, která by byla provedena, nebýt vadné (opožděné) diagnózy.

Soud obdobně jako v případě 10 Ob 209/02m zrekapituloval některé aspekty teorie vyrovnání újmy prospěchem, přičemž dodal, že při posuzování těchto případů je třeba, aby škodní událost byla příčinnou jak způsobené nevýhody (újmy), tak i výhody.³⁴

Požadavek kauzality vyložil Nejvyšší soud ve vztahu ke konkrétním okolnostem tohoto sporu v tom smyslu, že v případě újmy na zdraví můžeme uvažovat o jejím vyrovnání výhodou v podobě ušetření operačního zákroku za předpokladu, pokud by byl zdravotní stav pacienta po chybném postupu lékaře srovnatelný s (hypotetickým) stavem, kdy k žádné chybě v péči nedošlo. Jelikož v posuzovaném případě nešlo o dva srovnatelné stavy (hybnost palce kontra ztráta hybnosti palce), soud zohlednění výhody odmítnul.³⁵

.....

34 „Voraussetzung für eine Vorteilsausgleichung ist die Kausalität des haftbar machenden Ereignisses für den Nachteil und einen entstandenen Vorteil.“

[Vlastní překlad autorů: „Předpokladem pro vyrovnání újmy prospěchem je, že událost, jež vedla ke vzniku odpovědnosti, byla příčinnou vzniku jak nevýhody (újmy), tak současně i výhody.“]

35 „Wie bereits oben dargelegt, ist Voraussetzung für einen Vorteilsausgleich, dass aus demselben schädigenden Ereignis ein Schaden und ein Vorteil für den Geschädigten entstanden ist. Damit überhaupt im Gesundheitsbereich – wie hier bei einem Behandlungsfehler – von einem Vorteil durch Ersparen von operativen Eingriffen – und damit von Schmerzzuständen – gesprochen werden kann, müsste jedenfalls trotz Fehlbehandlung ein vergleichbarer körperlicher Zustand wie ohne Fehlbehandlung erzielt worden sein. Das heißt, ein Vorteilsausgleich ‚erlittener‘ Schmerzen gegen ‚ersparte‘ Schmerzen kann überhaupt nur dann in Betracht kommen, wenn bei der Beurteilung der ‚Vor- und Nachteile‘ in Form von Schmerzzuständen von zwei vergleichbaren körperlichen Zuständen ausgegangen werden kann (etwa: mit und ohne Fehlbehandlung ein steifer Daumen oder ein bewegungseingeschränkter Daumen). Nur in dem Fall könnte geprüft werden, ob bei dem, durch das schädigende Ereignis verursachten ‚Endzustand‘ (wie bei Vermögensschäden) auch anrechenbare ‚Vorteile‘ entstanden sind. Dies ist hier aber gerade nicht der Fall.“

[Vlastní překlad autorů: „Jak bylo uvedeno shora, je předpokladem pro vyrovnání újmy prospěchem skutečnost, že újma a výhoda poškozeného vznikly ze shodné škodní události. Proto aby v oblasti zásahů do zdraví – jako zde při chybném lékařském postupu – bylo možno hovořit o výhodě vzniklé v důsledku ušetřených operačních zákroků, a tím i o bolestivých stavech, musel by být navzdory chybnému zákroku docílen srovnatelný tělesný stav jako bez chybného zákroku. To znamená, že vyrovnání ‚vytrpěných‘ bolestí proti ‚ušetřeným‘ bolestem může připadat v úvahu pouze tehdy, pokud při hodnocení výhod a nevýhod ve formě bolestivých stavů lze vyjít ze dvou srovnatelných tělesných stavů (například: s chybným

Odůvodnění tohoto rozhodnutí podléhá doktrinární kritice.³⁶ Požadavek na srovnatelné stavy je podle ní nerelevantní. Pokud by jak po skutečném, tak i hypotetickém zákroku zůstal palec nehybný, nebyl opominutý zákrok pro nehybnost palce kauzální. A naopak, pokud by hybnost palce zůstala, nenastala by žádná újma, a tudíž by nebylo co proti čemu zohledňovat.

6.3.3 Rozhodnutí rakouského

Nejvyššího soudního dvora OGH 6 Ob 558/91³⁷

Nejvyšší soud zde posuzoval spor týkající se kosmetické operace. Pacientka mj. požadovala náhradu nemajetkové újmy (bolestné) pro nedostatečné poučení o výsledku kosmetické operace. Oproti očekávání pacientky totiž nedošlo ke kýženému rozšíření dolního rtu, i když část výsledku v podobě zmenšení brady se dostavila. Operace jako taková byla provedena *lege artis*.

Proti nároku na náhradu újmy soud započítal nemajetkovou výhodu v podobě alespoň částečného zlepšení vzhledu žalobkyně – zmenšení brady. Odůvodnění zápočtu však bylo velmi kusé: stručně řečeno, podle soudu je *spravedlivé* a v souladu se zásadami teorie vyrovnání újmy prospěchem zohlednit nemajetkovou výhodu snížením nároku na náhradu škody, což odpovídá zásadě civilního deliktního práva, že poškozený nemá být v lepším postavení než před způsobením újmy.³⁸

.....

ošetřením a bez něj ztuhlý palec nebo palec s omezenou hybností). Pouze v tomto případě by mohlo být zjišťováno, zda při ‚výsledném stavu‘ (jako při majetkové újmě), který vznikl v důsledku škodní události, vznikly také započitatelné ‚výhody‘. To zde ale není tento případ.]

36 Viz např. DANZL, K. H. In: DANZL, K. H. – GUTIÉRREZ-LOBOS, K. – MÜLLER, O. F.

Das Schmerzensgeld in medizinischer und juristischer Sicht, s. 282. Či shodně PLETZER, R. *Vorteilsausgleich beim Schmerzensgeld?*, s. 427.

37 Rozhodnutí OGH 6 Ob 558/91 ze dne 4. 7. 1991. Dostupné z: <<https://www.ris.bka.gv.at>>.

38 „Es ist jedoch ein tragender Grundsatz des Schadenersatzrechtes, daß der Geschädigte sich den aus dem schädigenden Ereignis entstandenen Vorteil anrechnen lassen muß. Er soll nicht besser gestellt sein als vor dem Schadenseintritt. Nach den Feststellungen war das Ziel der Klägerin, eine Reduktion der Kinnpartie und damit ein besseres Aussehen zu erreichen. Dies ist zwar nicht in dem in Aussicht genommenen und von ihr erhofften Umfang, aber doch zu einem sehr wesentlichen Teil gelungen. Es erscheint daher billig, nach dem Grundgedanken der Vorteilsausgleichung diesen ihr zugute kommenden Vorteil im Sinne des § 273 ZPO durch eine Reduktion der Ersatzansprüche auf die Hälfte angemessen zu berücksichtigen. Die Entscheidung des Berufungsgerichtes erweist sich daher im Ergebnis als richtig.“

[Vlastní překlad autorů: „Nosnou zásadou práva na náhradu škody je, že u poškozeného musí být zohledněna výhoda vzniklá ze škodní události. Poškozený nesmí být uveden do lepšího postavení, než byl před vznikem škodní události. Podle provedených zjištění bylo cílem

6.3.4 Rozhodnutí rakouského

Nejvyššího soudního dvora OGH 4 Ob 78/08m³⁹

I zde byl předmětem řízení medicínsko-právní spor, tentokrát z oblasti gynekologie a porodnictví. Lékař se dopustil *non lege artis* postupu, jelikož neprovedl porod císařským řezem. Pacientka požadovala bolestné za bolesti způsobené skutečným porodem a za způsobenou psychickou újmu.

Soud se zabýval otázkou, zda je třeba při výpočtu bolestného zohlednit bolesti ušetřené tím, že pacientka reálně nemusela podstoupit porod císařským řezem (při alternativním jednání v souladu s právem by jej musela podstoupit).

Zohlednění nemajetkové výhody v podobě ušetřených bolestí soud nepřipustil, jelikož v případě porodu hypotetického by na straně žalobkyně došlo k týměž tělesným bolestem jako v případě skutečně uskutečněného porodu. V takové situaci žalovaný za újmu neodpovídá (absentuje příčinná souvislost), a není tedy jakékoliv zohlednění prospěchu na místě.⁴⁰

.....

žalobkyně provést zmenšení partií brady, a tím dosáhnout lepšího vzhledu. To ovšem nenastalo v míře a rozsahu žalobkyní předpokládané, ale přesto toho bylo z velké části dosaženo. Proto se jeví jako spravedlivé, v souladu s vůdčí ideou vyrovnání újmy prospěchem, zohlednit jí ku prospěchu vzniklou výhodu ve smyslu § 273 ZPO prostřednictvím ponížení nároků na náhradu újmy na polovinu. Rozhodnutí odvolacího soudu se proto ukazuje ve výsledku jako správné.]

39 Rozhodnutí OGH 4 Ob 78/08m ze dne 10. 6. 2008. Dostupné z: <<https://www.ris.bka.gv.at>>.

40 „Die Erwägungen in Literatur und Rechtsprechung zum Ausgleich ‚ersparter‘ Schmerzen bei der Zuerkennung von Schmerzensgeld bedürfen im vorliegenden Fall keiner Erörterung. Es steht nämlich fest, dass in jedem Fall eine Entbindung stattfinden musste und die Zweitklägerin zufolge Nichtvornahme des indizierten Kaiserschnitts nicht mehr Schmerzen erdulden musste, als sie im Fall einer von Anfang an geplanten Entbindung mittels Kaiserschnitts hätte erleiden müssen. Die Zweitklägerin hätte demnach bei rechtmäßigem Alternativverhalten des Beklagten die gleichen körperliche Schmerzen wie bei der konkreten Behandlung gelitten. Damit hat der Behandlungsfehler des Beklagten aber nur ein Maß an körperlichen Schmerzen verursacht, das mit dem im Fall sachgerechter Behandlung identisch ist. Bei dieser Sachlage hat der rechtswidrig Handelnde nach herrschender Auffassung für den Schaden nicht einzustehen (Karner in KBB² § 1295 ABGB Rz 14 mwN; Harrer in Schwimann, ABGB³ § 1301 Rz 51, 54 mwN). Er haftete nur für ein Mehr an Schmerzen Reischauer in Rummel, ABGB² § 1312 Rz 19a.“ [Vlastní překlad autorů: „Úvahy obsažené v literatuře a judikatuře týkající se vyrovnání ‚ušetřených‘ bolestí při přiznání bolestného nepotřebují v projednávaném případě bližší zmínku. Je postaveno najisto, že porod se musel odehrát v každém případě a druhá žalobkyně v důsledku neprovedení indikovaného císařského řezu nemusela snášet větší bolesti, než by musela snášet v případě od počátku plánovaného porodu císařským řezem. Druhá žalobkyně by tedy i v případě alternativního jednání žalovaného v souladu s právem utrpěla shodné tělesné bolesti jako při konkrétním ošetření. Pochybení žalovaného způsobilo pouze takovou míru tělesné bolesti, která by v případě správného postupu byla shodná. Za těchto skutkových okolností není podle převládajícího názoru protiprávně jednající škůdce za takovou újmu

Srovnáme-li odůvodnění tohoto rozhodnutí s odůvodněním rozhodnutí 5 Ob 242/03d výše, je zřejmé, že navzájem kolidují. V rozhodnutí 5 Ob 242/03d soud jako východisko pro přípustění vyrovnání újmy prospěchem vyžadoval srovnatelný výsledný zdravotní stav poškozeného. Jak již bylo ale uvedeno, doktrína tuto podmínku kritizuje, jelikož v případě srovnatelných stavů abscentuje příčinná souvislost mezi protiprávním jednáním a újmou. A právě v rozhodnutí 4 Ob 78/08m dle soudu srovnatelný výsledný stav nastal a soud (shodně s názorem doktríny a odlišně od rozhodnutí 5 Ob 242/03d) vyrovnání újmy prospěchem odmítnul poukazem na absenci příčinné souvislosti mezi protiprávním jednáním a újmou.

6.3.5 Rozhodnutí německého

Nejvyššího spolkového soudu BGHZ 86, 240⁴¹

V posuzovaném případě lékař nerozpoznal, že těhotná pacientka onemocněla spalničkami, přičemž se jí v důsledku této nemoci narodila těžce postižená dcera. Pacientka tvrdila, že pokud by o onemocnění spalničkami věděla, podstoupila by interrupci. Po zdravotnickém zařízení požadovala mj. bolestné za provedení císařský řez. Soud dospěl k názoru, že při určování výše nároku na bolestné je třeba zohlednit nemajetkovou výhodu v podobě ušetřeného interrupčního zákroku.⁴²

6.3.6 Rozhodnutí německého

Nejvyššího spolkového soudu BGHZ NJW 1995, 2412⁴³

Ve zdejším sporu žalobkyně otěhotněla, avšak lékařka těhotenství nerozpoznala (přehlédla) a současně pacientce předepsala léky, které mohly způsobit těžké poškození plodu. Pacientka mimo jiné požadovala náhradu za bolesti způsobené psychickou zátěží spočívající v obavě, že se jí narodí postižené dítě.

.....
odpovědný (Karner in KBB² § 1295 ABGB Rz 14 mwN; Harrer in Schwimann, ABGB³ § 1301 Rz 51, 54 mwN). Ale odpovídá pouze za bolesti způsobené nad tento rámec. Reischauer in Rummel, ABGB² § 1312 Rz 19a)."]

41 Rozhodnutí BGHZ 86, 240 (241) ze dne 18. 1. 1983. Dostupné z: <<https://dejure.org>>.

42 „Bei der Bemessung dieses Schmerzensgeldes könnte allerdings wiederum in Betracht zu ziehen sein, daß der Mutter so ein – wie jedenfalls behauptet – nicht ganz einfacher Abtreibungseingriff erspart worden ist, dem sie sich bei vertragsmäßigem Verhalten des Beklagten unterzogen hätte.“

[Vlastní překlad autorů: „Při stanovení bolestného může být opět vzato v úvahu, že matka – jak je v každém případě tvrzeno – byla ušetřena nikoliv zcela jednoduchého potratu, kterému by se při jednání žalovaného v souladu se smlouvou byla nucena podrobit.“]

43 Rozhodnutí BGH NJW 1995, 2412 ze dne 30. 5. 1995. Dostupné z: <<https://dejure.org>>.

Nemajetkovou výhodou, kterou soudy posuzovaly, byl ušetřený interrupční zákrok. Nejvyšší soud zohlednění nemajetkové výhody oproti požadovanému bolestnému odmítnul, a to poukazem na skutečnost, že pacientka bolestné požadovala za způsobené psychické bolesti (a nikoliv za bolesti způsobené porodem dítěte, respektive opominutím provedení interrupce).⁴⁴ Z hlediska doktrinárního zařazení kritérií posuzování případů vyrovnání újmy prospěchem lze odůvodnění tohoto rozhodnutí zařadit pod kategorii „vnitřního vztahu“ (kongruence) mezi nevýhodou (újmou) a výhodou.

6.3.7 Rozhodnutí Vrchního zemského soudu

OLG Köln 5 U 86/08⁴⁵

V řízení se jednalo o požadavek pacientky na náhradu nemajetkové újmy – bolestné – z důvodu provedení operace v širším rozsahu, než pro jaký pacientka udělila informovaný souhlas. Zákrok měl spočívat toliko v antirefluxní plastice, lékař však pacientce rovněž odstranil část ledvin, která vykazovala onemocnění. Operace proběhla zdárně (*lege artis*), nicméně důsledkem jejího rozšíření byl vznik rizika dalších onemocnění (infekce, vysoký krevní tlak, ledvinové kameny atp.).

.....
44 „Im Ergebnis zu Recht wendet sich die Revision dagegen, daß das Berufungsgericht der Klägerin Schmerzensgeld auch deshalb versagt hat, weil ihr ein Abtreibungseingriff erspart geblieben sei [...]. Die Klägerin stützt nämlich den Schmerzensgeldanspruch nicht auf die Unterlassung eines Abbruchs, sondern nur auf die oben zu 1. erörterten besonderen Belastungen durch das späte Erkennen der Schwangerschaft [...]. Der erkennende Senat hat diesen Gesichtspunkt in der in BGHZ 86, 240, 248 f. abgedruckten Entscheidung (übrigens auch nur als einen denkbaren Bemessungsfaktor) nämlich lediglich für solche Fälle in Betracht gezogen, in welchen sich bei durch ärztliches Fehlverhalten unterbliebenem Schwangerschaftsabbruch ein Schmerzensgeld aus besonderer Schmerzbelastung ergeben kann, die schadensbedingt die mit einer natürlichen, komplikationslosen Geburt verbundenen Beschwerden übersteigt. Eine derartige Schmerzbelastung wird jedoch von der Klägerin nicht geltend gemacht.“

[Vlastní překlad autorů: „Ve výsledku se dovolání oprávněně obrací proti tomu, že odvolací soud žalobkyni nepřiznal bolestné i z toho důvodu, že byla ušetřena potratu [...]. Žalobkyně totiž neodůvodňuje svůj nárok na bolestné opomenutím provedení potratu, ale pouze na základě shora uvedených zvláštních obtíží vzniklých v důsledku pozdě diagnostikovaného těhotenství [...]. Předmětný senát tento aspekt uvedený ve vydaném rozhodnutí BGHZ 86, 240, 248 f. (ostatně také pouze jako v úvahu přicházející hodnotící faktor) zohledňuje totiž toliko v takových případech, v nichž nárok na bolestné plyne ze zvláštních obtíží způsobených opominutím provedením potratu, které v důsledku způsobení škody převyšují přirozeně se vyskytující obtíže spojené s běžným porodem bez komplikací. Takové bolesti (obtíže) žalobkyně ale neuplatnila.“]

45 Rozhodnutí OLG Köln 5 U 86/08 ze dne 1. 12. 2008. Dostupné z: <<https://dejure.org>>.

Výhodou, která měla být zohledněna proti újmě spočívající v prodloužení doby operace, bylo odstranění nebezpečí plynoucí z onemocnění ledvin. Soud dospěl k závěru, že uvedená výhoda plně převáží způsobenou újmu, protože nárok žalobkyně na bolestné nepřiznal.⁴⁶ Soud při porovnávání odkázal na nutnost hodnotového úsudku (*wertende Betrachtung*).⁴⁷

6.4 Kritéria pro posuzování případů vyrovnání nemajetkové újmy při ublížení na zdraví ideálním prospěchem

Z judikatury analyzované v předchozí podkapitole lze vysledovat úvahy, respektive kritéria, pomocí nichž byla posuzována přípustnost zohlednění nemajetkových výhod oproti nároku poškozeného na bolestné. Jedná se primárně o tato kritéria:

- příčinná souvislost (škodní událost jako příčina nevýhody i výhody);
- určitý vnitřní vztah mezi výhodou a nevýhodou (kongruence);
- funkce, smysl a účel civilního deliktního práva (kompenzace,⁴⁸ prevence, ochrana);

46 „Eine Ersatzpflicht der Beklagten besteht jedenfalls deshalb nicht, weil die Beseitigung der doppelten Nierenanlage links nicht zu einem Schaden der Klägerin geführt hat. Die Erweiterung der Antirefluxplastik um die Entfernung des oberen Anteils der linken Niere war medizinisch indiziert und ist erfolgreich verlaufen. Die Verlängerung der Operationsdauer, auf die die Klägerin allein zu verweisen vermag, begründet aus den im Senatsbeschluss vom 3. 11. 2008 bereits dargelegten Gründen keinen Schaden. Ein hierin liegender Nachteil wird dadurch kompensiert, dass die Klägerin nicht mehr mit den aus dem Fortbestehen einer doppelten Nierenanlage resultierenden Gefahren belastet war und ist.“

[Vlastní překlad autorů: „Povinnost žalovaného k náhradě nevzniká, protože odstranění zdvojené ledviny vlevo nevedlo k újmě žalobkyně. Rozšíření antirefluxní plastiky o odstranění vrchní části levé ledviny bylo medicínsky indikované a proběhlo úspěšně. Prodloužení doby operace, na které je žalobkyně schopna odkázat, nepředstavuje újmu, a to z důvodů již uvedených v rozhodnutí senátu ze dne 3. 11. 2008. V důsledku toho je vzniklá nevýhoda kompenzována tím, že žalobkyně není nadále zatěžována nebezpečími spojenými s další existencí zdvojené ledviny.“]

47 „Schon die Befreiung von den gesundheitlichen Risiken ist bei wertender Betrachtung als ein die verlängerte Operationsdauer aufwiegender Vorteil anzusehen.“

[Vlastní překlad autorů: „Již pouhou eliminací zdravotních rizik je z hodnotícího pohledu nutno posuzovat jako výhodu vyrovnávající prodlouženou dobu trvání operace.“]

48 V případě nemajetkové újmy nicméně nehovoříme ryze o kompenzační funkci náhrady. Podle ustanovení § 2951 odst. 2 OZ se nemajetková újma odčiní přiměřeným zadostiučiněním, a to i ve formě peněžitého plnění. V německém právu jde o tzv. spravedlivé odškodnění v penězích (*billige Entschädigung in Geld*), viz ustanovení § 253 BGB. Je tomu tak z důvodu zásadní nevyčísitelnosti nemajetkových statků v penězích. I když je zřejmé, že peněžitá náhrada *stricto sensu* utrpěnou nemajetkovou újmu nevyrovná, užívá se jí v těchto případech z důvodu, že společnost, respektive právo nezná jiný vhodnější způsob odčinění tohoto druhu újmy.

- generální hodnotové uvažování (spravedlnost, přiměřenost atp.).

Porovnáme-li tato kritéria užívaná soudní praxí v případech posuzování nemajetkových výhod s kritérii uvedenými v kapitole 3, zjistíme, že se v zásadě shodují. Nejedná se o nic překvapivého. Stejně tak jako v případě vyrovnání majetkové újmy majetkovými výhodami jde i u nemajetkových výhod o to zohlednit všechny v potaz přicházející okolnosti případu, kterými jsou rovněž z protiprávního jednání vzniklé výhody.⁴⁹ A právě předestřená kritéria a jejich aplikace na jednotlivé typy případů napomáhají relevantní okolnosti zohlednit.

6.5 Typické skupiny případů

V návaznosti na zjištěné skutečnosti bude následující podkapitola zaměřena na typické skupiny případů zahrnující problematiku vyrovnání nemajetkové újmy při ublížení na zdraví nemateriální výhodou, a to v souvislosti s jednotlivými kritérii uvedenými v předchozích částech. Cílem je rozhodnout, zda danou výhodu oproti nevýhodě zohlednit, či nikoliv.

Skupiny případů jsou vystavěny na základě typu nemajetkových výhod.⁵⁰ První z nich se týká nemajetkové výhody v podobě zlepšení zdravotního stavu, druhá ušetřených bolestí. Obě z oblasti poskytování zdravotních služeb, jelikož, jak již bylo uvedeno, je zde obecně myslitelné, že protiprávní postup lékaře dá na straně pacienta vzniknout předmětným nemajetkovým výhodám.

Jelikož významnou roli hraje pro posouzení přípustnosti vyrovnání újmy prospěchem také povaha škodní události zasaženého právního statku, budou jednotlivé skupiny případů dále diferenciovány podle toho, zda protiprávní jednání lékaře spočívá v postupu *non lege artis* v užším smyslu, nebo v nedostatečném poučení pacienta jako prekvizity udělení informovaného souhlasu.

Vyrovnání nemajetkové újmy je pouhým normativním konstruktem, cílem zadostiučinění je opatření si náhradních hodnot, které pomohou poškozenému překonat příkoří spojené se zásahem do nemateriálních statků. V případě újmy na zdraví jde primárně o znovunastolení rovnováhy osobnosti poškozeného. KARNER, E. *Der Ersatz ideeller Schäden bei Körperverletzung*. Wien: Springer Verlag, 1999, s. 133. HARRER, F. In: SCHWIMANN, M. *ABGB Praxiskommentar. Band 6. §§ 1293-1502 ABGB*, s. 437.

49 Viz výše podkapitulu 6.2.

50 Tedy návazně na skupiny vytvořené např. v: PLETZER, R. *Vorteilsausgleich beim Schmerzengeld? Juristische Blätter*. 2007, Vol. 129, No. 7, s. 423 an. V doktríně se objevuje i odlišné třídění typických případů, viz ERM, D. *Vorteilsanrechnung beim Schmerzengeld – ein Beitrag zur Fortentwicklung des Schadens(ersatz)rechts*, s. 395 an. a s. 401, jenž vytvořil celkem čtyři skupiny, nicméně stejně zdůrazňuje, že těžiště případů tkví ve skupinách uvedených Pletzerem.

6.5.1 Zlepšení zdravotního stavu – varianta, v níž protiprávní jednání lékaře spočívá v porušení povinnosti postupovat *lege artis* v užším smyslu

Nemajetková výhoda v této konstelaci skutkových okolností spočívá, jak název podkapitoly napovídá, ve zlepšení zdravotního stavu pacienta, přičemž protiprávní jednání lékaře představuje porušení povinnosti postupovat *lege artis* v užším smyslu, a nikoliv nedostatečné poučení pacienta.

Oproti tomu nevýhoda – újma, u níž lze uvažovat o jejím vyrovnání prospěchem, představuje nemajetkovou újmu při ublížení na zdraví (v českém právu ve smyslu ustanovení § 2958 občanského zákoníku vytrpěné bolesti, ztížení společenského uplatnění a další nemajetkové újmy).

Pro ilustraci si lze představit případ inspirovaný skutkovými okolnostmi, který řešila rakouská soudní praxe:⁵¹ Lékař v rámci neodkladné péče nevyžadující souhlas předepsal pacientovi s roztroušenou sklerózou medikamenty, které pro jeho léčbu nebyly formálně schváleny, navíc ve vyšší dávce, než jaká byla pro člověka celkově doporučena. Důsledkem tohoto protiprávního postupu lékaře byla újma na zdraví pacienta v podobě infarktu a poškození srdce. Na druhé straně se však podařilo zastavit progresi roztroušené sklerózy. Proti sobě zde můžeme postavit nevýhodu v podobě újmy na zdraví (poškození srdce) a výhodu v podobě zastavení progresy roztroušení sklerózy, tedy zlepšení zdravotního stavu pacienta.

Aby bylo možné uvažovat o zohlednění předmětné výhody, je primárně třeba, aby bylo splněno první kritérium v podobě ekvivalence příčinné souvislosti, tzn. že protiprávní jednání musí být současně příčinnou vznikem nemajetkové výhody. Jinak řečeno, nebyť porušení povinnosti, výhoda by nevznikla (metoda fiktivní eliminace jevů).

Tomu by v případě simulovaného případu mělo být. Odmyslíme-li si protiprávní postup lékaře v podobě preskripce nedovolených léčiv, k zastavení progresy roztroušené sklerózy by nedošlo. Protiprávní jednání (preskripce léčiv) je tudíž příčinnou vznikem výhody – zastavení progresy onemocnění. Shodně platí také pro jiné výhody zahrnující zlepšení zdravotního stavu pacienta.

Nadto je třeba poznamenat, že při zjišťování příčinné souvislosti mezi protiprávním jednáním lékaře v podobě *non lege artis* postupu v užším smyslu a vznikem výhody můžeme na takové protiprávní jednání v určitých případech rovněž nahlížet jako na nekonání (omisi). Je tomu tak z důvodu, že poskytování zdravotních služeb pacientovi, který již určitým onemocněním trpí, směřuje ke zbavení nebo alespoň zmírnění takového onemocnění. Jinými slovy, lékařův řádný postup má za cíl již

.....

51 Rozhodnutí OGH 6 Ob 54/04s ze dne 27. 5. 2004. Dostupné z: <<https://www.ris.bka.gv.at>>.

existující negativní jev (onemocnění) eliminovat. Příčinnou souvislost za takových okolností nezjišťujeme za pomoci metody fiktivní eliminace jevů, nýbrž pomocí tzv. fiktivní substituce.⁵² Namísto nekonání dosazujeme hypotetické konání v souladu s právem a otázka pro zjištění existence příčinné souvislosti mezi protiprávním jednáním a újmu (respektive výhodou) zní, zdali by toto hypotetické konání zabránilo existenci daného jevu (onemocnění). Pokud je odpověď kladná, je nekonání *conditio sine qua non* předmětného jevu.⁵³

Stejně tak platí, že pokud by výhoda vznikla v důsledku řádného plnění povinností lékaře, nelze ji oproti újmě zohlednit, jelikož není dána faktická příčinná souvislost mezi protiprávním jednáním a vznikem výhody. Lze si představit následující situaci. Chirurg provádí operační zákrok pacientovi v břišní dutině spočívající v odstranění slepého střeva, chirurgický zákrok jako takový je proveden *lege artis*, avšak po jeho skončení operatér v břiše zapomene tampon, což vedle zánětu vede k dalším komplikacím a nutnosti reoperace. Pacient po lékaři nárokuje bolestné za způsobenou újmu na zdraví. Lékař namítne, aby proti nemajetkové újmě byla zohledněna nemajetková výhoda v podobě řádně resekování slepého střeva. Námitku lékaře je ale třeba odmítnout, jelikož příčinnou vzniku nemajetkové výhody není chyba lékaře spočívající v zanechání tamponu v operační ráně, nýbrž samotná resekce slepého střeva. Jinak řečeno, odmyslíme-li chybu lékaře, nemajetková výhoda stejně vznikne. Metodou fiktivní eliminace jevů tudíž dospějeme k závěru, že nemajetková výhoda nevznikla v důsledku chyby lékaře, a proto ji není možné zohlednit při zjišťování výše náhrady za komplikace způsobené zanecháním tamponu v operační ráně.

Za druhé, příčinná souvislost mezi protiprávním jednáním a vznikem výhody by měla být adekvátní. Ani naplnění tohoto kritéria by za předestřených skutkových okolností nemělo činit větších problémů. Pro lékaře musí být i z objektivního hlediska předvídatelné, že jeho postupem může dojít ke vzniku předmětné výhody (zlepšení zdravotního stavu). Ostatně s takovým cílem lékař také postupoval. O vzniku výhody nelze hovořit jako o skutečnosti nastalé za určitého výjimečného či neobvyklého spojení jevů.

.....

52 ZIMMERMANN, R. In: WINIGER, B. – KOZIOL, H. – KOCH, B. – ZIMMERMANN, R. (eds). *Digest of European Tort Law. Essential cases on natural causation*. New York: Springer Wien-New York, 2007, s. 166.

53 Kdybychom za těchto okolností postupovali opačně a aplikovali metodu fiktivní eliminace jevů, dospěli bychom k neuspokojivým závěrům, že by bylo třeba zohledňovat i výhody, které by vznikly v důsledku hypotetického řádného postupu lékaře.

Za třetí, pozornost je zapotřebí věnovat také kritériu ve formě specifického vnitřního vztahu mezi nevýhodou a výhodou, tj. kongruence. Jak nevýhoda v podobě poškození srdce (újma na zdraví), tak i výhoda v podobě zastavení progresu nemoci (zlepšení zdravotního stavu) jsou nemajetkového charakteru a obě se týkají zdraví člověka. Stojí-li proti sobě jako výhoda a nevýhoda újma na zdraví a zlepšení zdraví, lze se domnívat, že se jedná o statky navzájem kongruentní a je možné připustit vyrovnání újmy prospěchem. Případná časová souvislost je rovněž přítomna, vznik výhody a nevýhody je časově provázán.

Za čtvrté jde o zohlednění funkcí civilního deliktního práva. Dojde-li protiprávním jednáním současně ke „zmírnění“ negativních následků na zasaženém právním statku (zdraví), není dle našeho názoru preventivní a odrazující funkce civilního deliktního práva zohledněním výhody při určování výše nemajetkové újmy na zdraví potírána, jelikož škůdce je stále odrazován od negativního působení na právní statky v důsledku existence povinnosti k její náhradě. K tomu viz rovněž již výše uvedený názor Pletzer, že i při zohlednění kongruentních ideálních výhod zůstanou preventivní prvky odčinění újmy zachovány, jelikož, za předpokladu zachování celistvosti bolestivého stavu, působí výsledná výše náhrady na škůdce zahrnující negativní i pozitivní faktory, *per se* preventivně.⁵⁴

Co se týče kompenzační funkce civilního deliktního práva, dosahujeme jejího působení v oblasti odškodňování újmy na zdraví prostřednictvím poskytnutí přiměřeného zadostiučinění (i v penězích), které má charakter kompenzace. Přiměřené zadostiučinění, respektive spravedlivé odškodnění (viz ustanovení § 253 BGB – „*billige Entschädigung in Geld*“) je prostředkem nápravy umožňujícím nahradit nenapravitelné jiným způsobem.⁵⁵ V případě újmy na zdraví jde primárně o znovunastolení rovnováhy osobnosti poškozeného. Rovněž v tomto ohledu lze spatřovat přípuštění vyrovnání újmy prospěchem za simulovaných skutkových okolností za souladné s kompenzační funkcí civilního deliktního práva. Výsledný zdravotní stav poškozeného, kterému byla způsobena újma na zdraví, je odlišný (lepší) v případech, v nichž škodní událost dala současně vzniknout nemateriální výhodě, než kdyby žádná taková výhoda nevznikla. Utrpění bolesti mohou být při pozitivním působení výhody menší než bez takového působení.⁵⁶ Slovy Thüssinga,⁵⁷ jak „nepříjemná“ je újma na

54 Viz podkapitolu 6.2.

55 DOLEŽAL, T. – MELZER, F. In: MELZER, F. – TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář*.

Svazek IX. § 2894-3081, s. 994. Současně viz podkapitolu 6.4.

56 PLETZER, R. *Vorteilsausgleich beim Schmerzengeld?*, s. 418.

57 THÜSSING, G. *Wertende Schadensberechnung*, s. 37.

zdraví, bude záviset také na „příjemných“ následcích škodní události. Vyrovnání újmy prospěchem tudíž zaručuje poskytnutí plné náhrady za současné eliminace jednak obohacení poškozeného (*Bereicherungsverbot*) a jednak nedostatečné náhrady na jeho straně (*Unterkompensation*).

A konečně za páté, nebudou-li přítomny další relevantní okolnosti určitého případu, které by odůvodňovaly opak (aplikace principů *spravedlnosti*, *přiměřenosti* atd.), lze kladně rozhodnout o přípustnosti zohlednění zlepšení zdravotního stavu oproti nemajetkové újmě způsobené poškozenému na zdraví.

6.5.2 Zlepšení zdravotního stavu – varianta, v níž protiprávní jednání lékaře spočívá mj. v nedostatečném poučení pacienta

Základní rozdíl skutkových okolností v rámci této podkapitoly oproti předcházející části spočívá v tom, že protiprávní jednání lékaře tkví primárně v porušení povinnosti poučit náležitě pacienta před poskytnutím zdravotní služby s důsledkem absence informovaného souhlasu jako okolnosti vylučující protiprávnost zásahu do pacientovy integrity. Lhostejno zda takové poučení zcela chybí nebo je nedostatečné, například co do rozsahu v úvahu přicházejících rizik zákroku.

Z toho plyne, že nemajetkovou nevýhodou v těchto případech nemusí být pouze újma na zdraví v úzkém slova smyslu, nýbrž také následky zásahu do osobnostního práva – soukromí, respektive sebeurčení pacienta v důsledku nedostatečného poučení. V těchto případech je nicméně zásadní určit, zda pacientovi odčinitelná újma na zdraví vůbec vznikla⁵⁸ (zatímco zásah do práva na sebeurčení je zjevný). Pokud nikoliv, je zřejmé, že vyrovnání újmy prospěchem se nemůže případně týkat nemajetkových nevýhod v podobě újmy na zdraví, nýbrž toliko nemajetkové újmy způsobené zásahem do práva na sebeurčení.

Nemajetková výhoda představuje, shodně jako v předchozí podkapitole, zlepšení zdravotního stavu pacienta. Příčinou zlepšení zdravotního stavu pacienta je opět škodní událost – *non lege artis* postup lékaře – která dala současně vzniknout nemajetkové nevýhodě (újmě na zdraví či zásahu do práva na sebeurčení).

Jako příklad reálných skutkových okolností může sloužit již zmíněný případ OGH 6 Ob 558/91,⁵⁹ v němž rakouský Nejvyšší soud posuzoval spor plynoucí

58 Viz DOLEŽAL, T. Právní povaha informovaného souhlasu a následky neúplného poučení

z hlediska civilního práva. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2019, Vol. 9, No. 1, s. 55–72, zejména kapitola 5 Náhrada újmy a neúplné poučení.

59 Viz podkapitolu 6.3.3.

z kosmetické operace. Pacientka mj. požadovala náhradu nemajetkové újmy (bolestné) pro nedostatečné poučení o výsledku kosmetické operace. Oproti očekávání pacientky totiž nedošlo ke kýženému rozšíření dolního rtu, i když část výsledku v podobě zmenšení brady se dostavila. Vůči nároku na bolestné se zvažovalo zohlednit nemajetkovou výhodu v podobě alespoň částečného zlepšení zdravotního stavu žalobkyně – zmenšení brady.

Připomeňme v této souvislosti specifikum rakouského či německého práva, že tamní nárok na náhradu nemajetkové újmy na zdraví (*Körperverletzung*) je celistvý (jde o tzv. „*Schmerzensgeld*“, bolestné),⁶⁰ netvoří jej jednotlivé dílčí nároky jako v právu českém dle ustanovení § 2958 OZ⁶¹ – bolestné, náhrada za ztížení společenského uplatnění a za další nemajetkové újmy. A rovněž, že jakýkoliv zákrok lékaře bez náležitého informovaného souhlasu pacienta naplní příslušnou skutkovou podstatu povinnosti k náhradě újmy na zdraví (*Körperverletzung*), přičemž tím pacientovi vznikne právo na bolestné.⁶²

Abyste bylo přípustné výhodu zohlednit, mělo by být primárně splněno první kritérium v podobě příčinné souvislosti, tzn. že protiprávní jednání musí být současně příčinnou vznikem nemajetkové výhody. Na porušení povinnosti lékaře poučit náležitě pacienta je třeba nahlížet jako na omisivní delikt, jelikož lékař měl určitým způsobem konat (pacienta poučit), avšak takto nekonal. V případě omisivních deliktů pak nezjišťujeme existenci příčinné souvislosti za pomoci metody fiktivní eliminace jevů, nýbrž na základě tzv. fiktivní substitute.⁶³

Demonstrováno na výše uvedeném případě z rakouské soudní praxe to znamená, že hypotetické řádné poučení pacientky musí být schopné zabránit vzniku nemajetkové výhody v podobě zlepšení jejího zdravotního stavu, aby bylo nedostatečné poučení příčinnou vznikem této výhody. Tak tomu bude pouze v případě, že by pacientka po řádném poučení ze strany lékaře neudělila informovaný souhlas a zákrok nepodstoupila. Pokud by totiž pacientka informovaný souhlas udělila i při řádném poučení, příčinná souvislost mezi protiprávním jednáním a výhodou absentuje, jelikož by výhoda vznikla i při (hypotetickém, substituovaném) řádném postupu lékaře.

60 Viz ustanovení § 1325 ABGB. Dostupný z: <<https://www.ris.bka.gv.at>>. HARRER, F. In: SCHWIMANN, M. *ABGB Praxiskommentar. Band 6. §§ 1293-1502 ABGB*, s. 437.

61 Což potvrdila judikatura Nejvyššího soudu: usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 2245/2017 ze dne 1. 11. 2017.

62 SPRAU, H. In: PALANDT, O. (Hrsg.). *Bürgerliches Gesetzbuch*, s. 1486. Či HARRER, F. In: SCHWIMANN, M. *ABGB Praxiskommentar. Band 6. §§ 1293-1502 ABGB*, s. 172.

63 Viz předchozí podkapitolu.

Dále má být příčinná souvislost mezi protiprávním jednáním a vznikem výhody adekvátní. To by nemělo činit větší problémy. Pro lékaře je i z objektivního hlediska předvídatelné, že jeho zákrokem může dojít ke vzniku předmětné výhody v podobě zlepšení zdravotního stavu pacientky, ostatně s tím zákrokem lékař také prováděl.

Pro další postup týkající se rozhodnutí o přípustnosti vyrovnání újmy prospěchem v této části je rozhodné, zda půjde o újmu v podobě újmy na zdraví nebo o následky zásahu do práva na sebeurčení nebo o oba druhy újmy. Pokud totiž jde o vyrovnání nemajetkové újmy způsobené zásahem do práva na sebeurčení pacienta výhodou v podobě zlepšení zdravotního stavu pacienta, panuje nejednoznačnost přípustnosti takového postupu vztahu ke kongruenci a funkcím civilního deliktivního práva.

Kupř. Pletzer⁶⁴ a Karner⁶⁵ se kloní k přípustnosti zohlednění zlepšení zdravotního stavu oproti způsobené újmě na zdraví (*Körperverletzung*) zahrnující rovněž následky zásahu do práva na sebeurčení i při nedostatku v informovaném souhlasu. Odůvodnění spočívá v tom, že zásah do práva na sebeurčení je pro pacienta lehčí, pokud si uvědomí, že současně protiprávním zákrokem došlo k objektivnímu zlepšení jeho zdraví, že zákrok byl koneckonců v jeho prospěch a že tyto okolnosti směřují alespoň k částečnému zadostiučnění (odškodnění) i za zásah do práva na sebeurčení (výraz kongruence a účelu normy regulující povinnost k náhradě újmy).

Současně oba uvádí, že v případech, v nichž došlo k výraznému zásahu do práva na sebeurčení pacienta, není možné výhodu oproti újmě zpravidla zcela zohlednit, typicky v případě hysterektomie či amputace údů provedených zcela bez poučení pacienta nezbytného pro udělení informovaného souhlasu. Zde totiž nemajetková výhoda v podobě zlepšení zdravotního stavu není takové intenzity, aby vyrovnala i tak těžký zásah do práva na sebeurčení pacienta a z toho plynoucí duševní strádání.

Naopak Erm⁶⁶ či Kerschner⁶⁷ jsou toho názoru, že v případě zákroku provedeného bez informovaného souhlasu nelze s ohledem na zásah do práva na sebeurčení pacienta nemajetkovou výhodu v podobě zlepšení zdravotního stavu proti bolestnému zohlednit. Účel normy regulující nezbytnost informovaného souhlasu

64 PLETZER, R. *Vorteilsausgleich beim Schmerzensgeld?*, s. 423 an.

65 KARNER, E. *Der Ersatz ideeller Schäden bei Körperverletzung*. Springer Verlag: Wien, 1999, s. 122.

66 ERM, D. *Vorteilsanrechnung beim Schmerzensgeld – ein Beitrag zur Fortentwicklung des Schadens(ersatz)rechts*, s. 401.

67 KERSCHNER, F. *Schmerzensgeld. Kommentar und Judikatur*, s. 135.

zakazuje svévolné zásahy do integrity člověka a současně chrání i objektivně nerozumná rozhodnutí pacienta nenechat se léčit jako výraz respektu k autonomii vůle člověka. Zohledněním výhody by na straně pacienta došlo *de facto* k jejímu vnučení, což odporuje významu informovaného souhlasu jako důvodu vylučujícího protiprávnost zásahu do tělesné integrity pacienta.

Vyrovnaní újmy prospěchem by za těchto okolností současně relativizovalo preventivní působení civilního deliktčního práva odrazující škůdce od zásahů do práva na sebeurčení.

V příkladmo uvedené judikatuře OGH 6 Ob 558/91 týkající se případu, v němž absentoval informovaný souhlas pacienta, dospěl soud k závěru, že je spravedlivé a v souladu se zásadami teorie vyrovnaní újmy prospěchem zohlednit nemajetkovou výhodu snížením nároku na náhradu škody.⁶⁸

V nastíněných úvahách zahraniční doktríny se patrně projevuje specifikum jak rakouského, tak i německého práva, na které již bylo poukázáno, a sice že zákrok lékaře bez náležitého informovaného souhlasu pacienta je s to naplnit příslušnou skutkovou podstatu náhrady újmy (*Körperverletzung*) s důsledkem vzniku povinnosti celistvě odčinit způsobenou nemajetkovou újmu v podobě bolestného (*Schmerzensgeld*), tedy včetně následků zásahů do práva na sebeurčení pacienta.

Podle našeho názoru lze v rámci práva českého postupovat odlišně a rozlišovat mezi vyrovnaním újmy na zdraví a újmy způsobené zásahem do práva na sebeurčení pacienta výhodou představující zlepšení zdravotního stavu. Náhrada nemajetkové újmy při ublížení na zdraví se podle ustanovení § 2958 OZ „rozpadá“ do tří samostatných nároků, a to na bolestné (náhrada za vytrpěné bolesti), na náhradu za ztížení společenského uplatnění a náhradu za další nemajetkové újmy. Nejde o jeden celistvý nárok.⁶⁹ Následky zásahu do práva na sebeurčení pacienta proto přichází v úvahu odčínovat „samostatně“ v rámci dalších nemajetkových újem podle ustanovení § 2958 občanského zákoníku⁷⁰ nebo podle obecného ustanovení § 2956 občanského zákoníku.⁷¹

68 Viz podkapitolu 6. 3. 3.

69 Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 2245/2017 ze dne 1. 11. 2017.

70 Přijmeme-li výklad, že pod další nemajetkové újmy ve smyslu ustanovení § 2958

OZ lze podřadit i zásahy do dalších složek osobnosti člověka mimo zdraví. Viz např.

DOLEŽAL, T. – MELZER, F. In: MELZER, F. – TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IX. § 2894-3081, s. 1004.

71 „Vznikne-li škůdci povinnost odčinit člověku újmu na jeho přirozeném právu chráněném ustanoveními první části tohoto zákona, nahradí škodu i nemajetkovou újmu, kterou tím způsobil, jako nemajetkovou újmu odčíní i způsobené duševní útrapy.“

Tyto skutečnosti ovlivní při úvahách o vyrovnaní újmy prospěchem posouzení kongruence a účelu normy, včetně funkcí práva regulujícího povinnost k náhradě újmy. V případě újmy na zdraví lze podle našeho názoru pro tyto kroky *mutatis mutandis* odkázat na kapitolu 6.5.1 a tam uvedené závěry. Podle charakteru zlepšení zdravotního stavu proto v konkrétním případě bude moci být tato výhoda zohledněna při výpočtu bolestného či náhrady za ztížení společenského uplatnění.

Co se týče újmy v podobě následků zásahů do práva na sebeurčení, nedomníváme se, že je tato újma kongruentní s výhodou představující zlepšení zdravotního stavu pacienta, jelikož se jedná vždy o odlišnou složku osobnostního práva člověka (právo na sebeurčení x zdraví člověka). Nadto, účel normy vyžadující informovaný souhlas zakazuje svévolné zásahy do integrity člověka a současně chrání i jeho objektivně nerozumná rozhodnutí nenechat se léčit jako výraz respektu k autonomii vůle. Zohledněním tohoto typu výhody by na straně pacienta došlo k jejímu vnučení, což zřetelně odporuje významu informovaného souhlasu jako důvodu vylučujícího protiprávnost zásahu do tělesné integrity pacienta. Ani z tohoto hlediska tedy nelze dospět k závěru, že zlepšení zdravotního stavu pacienta je kongruentní s újmou v podobě následků zásahu do práva na sebeurčení. Vyrovnaní újmy prospěchem by za těchto okolností současně relativizovalo preventivní působení civilního deliktčního práva odrazující škůdce od svévolných zásahů do práva integrity člověka, jeho soukromí a práva na sebeurčení.⁷²

Již z těchto důvodů lze dospět k závěru, že výhoda v podobě zlepšení zdravotního stavu nemůže být způsobila vyrovnaním nevýhodu (újmu) způsobenou zásahem do práva na sebeurčení člověka.

6.5.3 Ušetřené bolesti

V případech ušetřených bolestí jde o případy, v nichž se nemajetková výhoda projevuje negativně, v absenci bolestivých stavů, které by nebyť protiprávního jednání nastaly. Shodně jako v podkapitolách 6.5.1 a 6.5.2 se tyto výhody vyskytují primárně v oblasti medicínskoprávních sporů.

Jednak může jít o případy, kdy v důsledku chybného postupu (konání) lékaře pacient „ušetří“ bolesti, které by v případě, že by k postupu (i když chybnému) vůbec nedošlo, musel vytrpět. Nemajetkovou výhodu v podobě ušetřených bolestí je zapotřebí posoudit primárně vůči újmě na zdraví plynoucí z *non lege artis* postupu lékaře.

72 Ztotožňujeme se v tomto ohledu tedy s argumentací Erma a Kerschnera, viz výše.

Pro reálné skutkové okolnosti této konstelace viz např. rozhodnutí OGH 4 Ob 78/08m uvedené v podkapitole 6. 3. 4. Lékař se zde dopustil *non lege artis* postupu, jelikož neprovedl porod císařským řezem. Pacientka požadovala bolestné mj. za bolesti způsobené skutečným porodem. Soud se zabýval otázkou, zda je třeba při výpočtu bolestného zohlednit bolesti ušetřené tím, že pacientka reálně nemusela podstoupit porod císařským řezem, který by při hypotetickém jednání v souladu s právem musela podstoupit.

Na druhé straně se může jednat o případy spočívající v neprovedení určitého zákroku, který objektivně měl být proveden. Ušetřené bolesti plynou z neprovedení (jinak indikovaného) zákroku, přičemž posoudit je třeba jejich zohlednění vůči újmě na zdraví vzniklé právě pro neprovedení daného zákroku. Typické skutkové okolnosti lze nalézt například v rozhodnutí OGH 5 Ob 242/03d,⁷³ v němž se jednalo o žalobu pacientky na zdravotnické zařízení kvůli chybnému medicínskému postupu spočívajícímu v opožděné diagnóze a na to navázaném opominutí včasného operačního zákroku, v důsledku čehož došlo u pacientky ke ztrátě hybnosti prstů. Proti nároku žalobkyně na bolestné požadovalo zdravotnické zařízení započíst nemajetkovou výhodu – ušetření bolesti z včas neprovedené operace, která by byla provedena, nebýt vadné (opožděné) diagnózy.

Odůvodnění závěru o přípustnosti, respektive nepřípustnosti zohlednění výhody v podobě ušetřených bolestí vůči újmě na zdraví i zásahu do práva na seburčení způsobených *non lege artis* provedeným zákrokem dle skutkových okolností prve uvedené modelové situace je obdobné odůvodnění jako v podkapitolách 6.5.1 a 6.5.2, a to včetně nezbytnosti rozlišování, zda se jedná o *non lege artis* postup lékaře v důsledku absence informovaného souhlasu, či nikoliv.

Co se týče druhé modelové kazuistiky, tedy případů vyznačujících se chybou lékaře spočívající v neprovedení určitého zákroku (omisivní delikt), díky čemuž dojde na straně pacienta k ušetření určitých bolestí, opět v rámci doktríny a judikatury nepanuje jednotna.

Podle Pletzer⁷⁴ zpravidla vylučuje aplikaci pravidel vyrovnání újmy prospěchem samotná skutečnost, že bolesti ušetřené neprovedením zákroku nelze považovat za nemajetkovou výhodu, jelikož bolesti spojené s (hypotetickým) zákrokem vznikají za účelem zlepšení zdravotního stavu, pročež lze říci, že se jedná o „pozitivní“ bolesti. Pokud výskyt takových bolestí nelze považovat za újmu, nelze sou-

.....

⁷³ Viz podkapitolu 6.3.2.

⁷⁴ PLETZER, R. *Vorteilsausgleich beim Schmerzensgeld?*, s. 427.

časně jejich absenci považovat za výhodu, kterou by bylo možno zohledňovat vůči reálně vzniklé újmě na zdraví. Pletzer totiž obecně odůvodňuje přípustnost vyrovnání nemajetkových újem imateriálními výhodami tím, že výhoda musí mít z objektivního hlediska (pozitivní) vliv na rozsah nemajetkové újmy. V modelovém případě tedy Pletzer nevnímá ušetřené bolesti jako výhodu, která by měla vliv na rozsah nemajetkové újmy. Na druhé straně současně připouští, že některé lékařské zákroky mohou být spojeny se závažnými obtížemi, jejichž ušetření na straně pacienta může představovat započitatelnou výhodu.

Věcně s odůvodněním Pletzer nesouhlasí kupř. Erm,⁷⁵ podle kterého ušetřené bolesti z neprovedení zákroku představují určitý druh újmy, které bylo zabráněno právě kvůli jeho neprovedení. Bolesti by skutečně vznikly, pokud by nedošlo k porušení povinnosti na straně lékaře. S odmítnutím vyrovnání újmy prospěchem souhlasí, přičemž argumentuje odlišně než Pletzer. Do popředí staví osobnostní právo člověka na seburčení a ochranný účel normy je chránící. V případě, že by za vylíčených skutkových okolností došlo k zohlednění ušetřených bolestí vzniklých kvůli neprovedení určitého zákroku, znamenalo by to v konečném důsledku vnučení takového zákroku, což odporuje právu pacienta (člověka) na seburčení. Erm tedy shodně jako Pletzer zapovídá vyrovnání újmy prospěchem v těchto případech, avšak argumentuje nenaplněním kritéria v podobě ochranného účelu normy.

Podle našeho názoru není v těchto případech relevantní poukaz Erma týkající se zásahu do práva na seburčení pacienta kvůli vnučení zdravotnického zákroku. Totiž tím, že pacient požaduje náhradu újmy na zdraví spočívající v nezlepšení zdravotního stavu kvůli opominutí lékaře, současně projevuje vůli, že by opominutý zákrok podstoupil a vyslovil s ním souhlas. Kdyby tomu bylo naopak a pacient by souhlas hypoteticky nevyslovil, nevznikla by mu újma na zdraví způsobená porušením povinnosti lékaře a nebylo by tedy co výhodou vyrovnávat.

Soud, který tento případ ve skutečnosti posuzoval, vyrovnání újmy prospěchem také odmítl, nicméně pro odlišné důvody než Erm a Pletzer. Dle názoru soudu v důsledku absentovala příčinná souvislost.⁷⁶

S ohledem na výše uvedené skutečnosti je tedy klíčové v rámci této skupiny případů nejprve rozhodnout, zda lze vůbec ušetřené bolesti na straně pacienta považovat za výhodu, která může kladně ovlivnit nemajetkovou újmu na zdraví

.....
⁷⁵ ERM, D. *Vorteilsanrechnung beim Schmerzensgeld – ein Beitrag zur Fortentwicklung des Schadens(ersatz)rechts*, s. 403.

⁷⁶ Viz výše podkapitolu 6.3.2.

pacienta. Pokud dospějeme k závěru, že ano, je další postup pro posouzení přípustnosti vyrovnání újmy prospěchem obdobný krokům uvedeným v podkapitole 6.5.1.

Při zjišťování existence příčinné souvislosti jde u protiprávního jednání lékaře o omisivní delikt, proto se bude aplikovat metoda fiktivní substituce. Co se týče adekvátnosti kauzálního nexu, musí být pro lékaře z objektivního hlediska zcela předvídatelné, že absencí zákroku dojde na straně pacienta k ušetření s ním spojených bolestí. Shodně lze mezi újmou na zdraví a ušetřenými bolestmi shledat kongruenci, jelikož oba statky jsou ideální a týkají se zdraví člověka. A konečně, vyrovnání újmy prospěchem za těchto skutkových okolností neodporuje ani kompenzační, ani preventivní funkci civilního deliktního práva, protože lze zakončit, že nemajetková výhoda – ušetřené bolesti – může být způsobila vyrovnat újmu na zdraví plynoucí z *non lege artis* postupu lékaře v podobě opominutí provedení určitého zákroku.

6.6 Shrnutí

Pozornost šesté kapitoly byla věnována specifickým vyrovnání nemajetkové újmy při ublížení na zdraví nabytými výhodami. Bylo zjištěno, že vyrovnání tohoto typu újmy ideálními výhodami lze obecně připustit, a to, řekněme, přiměřeně podle pravidel teorie vyrovnání (majetkové) újmy prospěchem, což odpovídá předně kompenzační funkci civilního deliktního práva.

Ze zkoumané zahraniční soudní praxe jsme vysledovali, že hlediska a úvahy, kterými se soudy při posuzování těchto případů řídily, v zásadě odpovídají kritériím, která se užívají při posuzování přípustnosti zohledňování majetkového prospěchu proti majetkové újmě, což je zcela logické. I u případů vyrovnání nemajetkové újmy ideálním prospěchem jde o to naleznout rovnováhu mezi dotčenými zájmy, zohlednit všechny relevantní okolnosti a dospět k bilaterálně spravedlivému rozhodnutí, čemuž mají daná kritéria a hlediska přispívat.

Současně však analyzovaná kazuistika zřetelně demonstrovala inherentní rysy problematiky vyrovnání újmy prospěchem, což zde bylo ještě prohloubeno skutečností, že jde o oblast ideálních právních statků, jakou je i osobnost člověka. Absence univerzálního pravidla pro řešení těchto případů včetně nezbytnosti aplikace hodnotového úsudku má za důsledek rozkolísanost jejich doktrinárního i judikatorního posuzování.

Vedle názorové nejednotnosti týkající se relevantních kritérií a jejich aplikace na typické skupiny případů je důležité si uvědomit, že klíčové pro posuzování přípustnosti vyrovnání nemajetkové újmy na zdraví nabytým ideálním prospěchem je rozhodnout, zda lze domnělou nemajetkovou výhodu považovat za takovou

hodnotu, která je způsobila újmu na zdraví člověka vůbec vyrovnat. Pro zachování nezbytné objektivity a zabránění spekulacím ze strany škůdců je třeba hledat určitou spodní hranici (pravidlo „*de minimis*“).⁷⁷ Adekvátní paralelu lze dle našeho názoru vést s rozlišováním, co lze považovat za újmu na zdraví a co nikoliv,⁷⁸ proto i v případě nemajetkové výhody, jež má být zohledněna vůči nemajetkové újmě na zdraví, musí jít o výhodu, která bude určitým způsobem medicínsky zachytitelná. To bude zpravidla splněno například při existenci hybnosti prstů, ušetření bolestí neprovedením invazivního operačního zákroku či porodu. Naopak u výhod objevujících se v judikatuře i doktríně typu nalezení lásky v nemocnici, radosti z narození dítěte apod. bude rozhodnutí obtížnější. Přispívat při tomto rozhodování bude patrně také kritérium kongruence, jelikož v jeho rámci se zohledňuje povaha výhody.

Na to úzce navazuje problematika peněžitého vyčíslení nemajetkové výhody. Jak již bylo uvedeno výše, i když jsou ideální právní statky zásadně penězi neocenitelné, připouštějí moderní právní řády kompenzaci nemajetkových újem (mj. na zdraví) penězi, přičemž nejde o nic jiného než o pouhý normativní konstrukt, který vznikl z důvodu nedostatku jiných možností odškodnění nemajetkových újem, a to v podobě obstarání si náhradních výhod – jedná se o určitou „finanční náplast“ za způsobené příkoří. Tudiž obdobným způsobem, jakým jednotlivé právní řády přistupují k ocenění nemajetkových nevýhod, bude třeba penězi vyčíslit i nemajetkové výhody. Pro řešení „složitých“ případů lze připomenout obecné pravidlo zakotvené v § 2955 občanského zákoníku: „*Nelze-li výši náhrady škody přesně určit, určí ji podle spravedlivého uvážení jednotlivých okolností případu soud.*“, které nicméně opět pracuje s neurčitými právními pojmy a odvisí od hodnotícího uvažování soudů.

77 Explicitně pro újmu viz např. čl. VI.-6:102 DCFR: „*Trivial damage is to be disregarded.*“

78 DOLEŽAL, T. – MELZER, F. In: MELZER, F. – TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IX. § 2894-3081, s. 992.

Monografie byla zaměřena na problematiku zohledňování prospěchu vzniklého v důsledku škodní události vůči způsobené újmě, pro kterou jsme zvolili výchozí označení *vyrovnání újmy prospěchem*. Pozornost nebyla věnována této problematice v celé její šíři, nýbrž specificky na vyrovnání újmy způsobené při ublížení na zdraví.

Primární cíl naší publikace spočívá v poskytnutí teoretických vodítek pro posuzování přípustnosti zohlednění jednotlivých relevantních typů prospěchu při náhradě újmy vzniklé ublížením na zdraví, včetně navazujícího návrhu řešení typických skupin případů.

Současně bylo naším záměrem přispět do české právní doktríny, která v této oblasti aktuálně není detailně komplexní, argumentací převážně vycházející z německého a rakouského právního řádu, a to za účelem usnadnění náležitého posuzování a řešení případů, v nichž se jednotlivé typy prospěchu, ať už majetkového, či nemajetkového, vyskytují.

Návazně na zvolený metodologický postup od obecného ke konkrétnímu lze poznamenat, k nimž jsme v rámci jednotlivých kapitol monografie dospěli, shrnout následovně.

První kapitola uvedla problematiku vyrovnání újmy prospěchem a obecně ji zasadila do systému civilního deliktního práva s tím, že pro posuzování přípustnosti zohledňování nabytého prospěchu oproti újmě dosud neexistuje jednotné pravidlo či kritérium, což není napříč zkoumanými právními řády výjimečné, nehledě na explicitní či implicitní zákonnou regulaci některých situací. Současně byla zdůrazněna závislost této problematiky na hodnoticím, respektive hodnotovém úsudku s cílem posoudit všechny do úvahy přicházející okolnosti a adekvátně vyvážit dotčené zájmy.

Druhou kapitolu můžeme stručně charakterizovat slovy: marné hledání univerzálního pravidla nahrazené orientací na typické skupiny případů (*Fallgruppen*). Po nastínění historického vývoje a myšlenek např. Cantzlera, Thieleho, Rudloffa či Wilburga, včetně judikatorních východisek, byla pozornost zaměřena na moderní přístup v podobě uchopení teorie vyrovnání újmy prospěchem pomocí tvorby skupin případů s obdobnými rysy rozhodnými pro jejich posouzení, a to na základě komplexu specifických kritérií. Těžiště problematiky vyrovnání újmy prospěchem se

jinými slovy přesunulo do náležitého právně-systematického zařazení jednotlivých případů do skupin s obdobnými rysy a jejich odůvodnění.

Třetí kapitola již podrobně analyzovala jednotlivá doktrinární a judikatorní kritéria, jejichž cílem je umožnit náležité posuzování jednotlivých případů vyrovnání újmy prospěchem. Mezi obecně užívaná kritéria se tak řadí:

- příčinná souvislost mezi škodní událostí a výhodou;
- adekvátnost takového kauzálního nexu;
- smysl a funkce civilního deliktního práva (kompenzace, prevence, ochrana);
- zvláštní vnitřní vztah mezi výhodou a nevýhodou (kongruence);
- generální hodnotící, respektive hodnotový úsudek (spravedlnost, přiměřenost).

Dospěli jsme k názoru, že robustní a odolný způsob posuzování jednotlivých případů spočívá v aplikaci nikoliv jednoho selektivně vybraného kritéria na konkrétní případ, nýbrž jejich komplexu, jenž má ambici zohlednit relevantní okolnosti při uvažování o přípustnosti zohlednění té které výhody vůči újmě.

Čtvrtá kapitola byla zaměřena průřezově, a to na vybrané otázky zasahující do problematiky vyrovnání újmy prospěchem jako celku. Co do právní povahy se problematika vyrovnání újmy prospěchem zařazuje do systému civilního deliktního práva, přičemž se pro zohlednění výhody nevyžaduje samostatného (hmotně) právního jednání. Při zohledňování následně vzniklých výhod je třeba postupovat spíše zdrženlivě a aplikovat mj. kritérium v podobě časové souvislosti. Výhody vzniklé ve sféře třetích osob se v zásadě pomíjí, ledaže např. principy spravedlnosti velí z důvodu blízkosti vztahu „obohacené“ třetí osoby a poškozeného opak. Při částečné náhradě újmy se i výše započitatelné výhody poměrně (*pro rata*) snižuje.

Další pozornost čtvrté kapitoly směřovala k rozboru základních přístupů k řešení případů vyrovnání újmy tzv. vedlejšími výhodami v podobě kumulace, kompenzace (regresu) a redukce, za nimiž se skrývá určitý hodnoticím úsudek ospravedlňující postup, který má za důsledek akceptaci či odmítnutí zohlednění kolaterálních benefitů při určení výše náhrady újmy. S tím úzce souvisí problematika tzv. implicitní zákonné regulace, o níž můžeme hovořit tam, kde zákonodárce zakotvil zákonnou cesi pohledávky na náhradu újmy, regresní nárok nebo jiný obdobný instrument zajišťující zdroji výhody její návratnost. Konkrétně byla pozornost zaměřena na regresní nárok v právu veřejného zdravotního pojištění, regresní náhradu v právu nemocenského pojištění a zákonnou cesi v soukromoprávním škodovém pojištění a na jejich význam pro případy vyrovnání újmy prospěchem a civilní deliktní právo. Implicitní zákonná regulace primárně ulehčuje aplikaci i interpretaci této oblasti

práva – není třeba činit obtížný hodnotový úsudek, jak s nabytým prospěchem při určování výše náhrady újmy naložit, jelikož jde o zákonodárcem vyjádřenou hodnotovou kazuistiku, o apriorně právními normami upravené vážení zájmů za typově shodných skutkových okolností.

Pátá kapitola již byla věnována jednotlivým skupinám typických případů, na něž byly aplikovány poznatky zjištěné v předcházejících částech. Společný rys skupin případů, které byly vytvořeny, spočíval v druhu nabyté výhody. Konkrétně jsme se zabývali majetkovým prospěchem:

- nabytým vlastním jednáním poškozeného;
- nabytým dobrovolným plněním třetí osoby;
- získaným bez přičinění poškozeného nebo třetí osoby;
- plynoucím z usmrcení;
- nabytým ze soukromoprávního pojištění; a
- nabytým ze systému sociálního zabezpečení.

U každé skupiny případů jsme se snažili za pomoci relevantních kritérií dospět k rozhodnutí, zda ten který druh výhody vůči újmě zohlednit, nebo pominout.

Poslední kapitola rozebírala specifika vyrovnání nemajetkové újmy při ublížení na zdraví nabytými výhodami. Dospěli jsme k závěru, že vyrovnání nemajetkové újmy ideálními výhodami lze obecně připustit, přičemž považujeme za vhodné postupovat *přiměřeně* podle pravidel teorie vyrovnání újmy prospěchem. Analyzovaná kazuistika zřetelně demonstrovala inherentní rysy problematiky vyrovnání újmy prospěchem, tím spíše pokud se jedná o právní statky, jakými jsou osobnost člověka, což má za důsledek doktrinární i judikatorní rozkolísanost při posuzování jednotlivých případů. V rámci jednotlivých skupin případů, tedy u výhod v podobě zlepšení zdravotního stavu a ušetřených bolestí, jsme posuzovali přípustnost jejich zohlednění vůči nemajetkové újmě způsobené ublížením na zdraví primárně pomocí kritérií uvedených ve třetí kapitole s tím, že je nutné rozlišovat situace, v nichž porušení právní povinnosti (lékaře) rovněž spočívá v nedostatečném poučení poškozeného (pacienta) s důsledkem nedostatku v informovaném souhlasu takové osoby. To totiž ovlivní předně aplikaci kritéria v podobě kongruence, kdy je zapotřebí velmi pečlivě sledovat, zda jsou dané nemajetkové výhody takového druhu, že jsou s to vyrovnat i zásah do práva na soukromí, respektive sebeurčení člověka. Nadto jsme na konci této kapitoly poukázali na nutnost determinace určité spodní hranice (pravidlo „*de minimis*“), od níž můžeme analyzované typy výhod obecně považovat za způsobilé vyrovnat nemajetkovou újmu na zdraví, přičemž jsme dospěli k závěru, že jedním z možných přístupů je vyžadovat, aby byla předmětná výhoda medicínsky zachytitelná.

Jako červená nit se celou monografií vinula myšlenka, že problematika vyrovnání újmy prospěchem je problematikou vnitřně závislou na hodnoticím posuzování (*wertende Betrachtung, value judgment*). Rozdílný přístup, respektive argumentace při hodnocení jednotlivých případů je nabíledni. Stěží lze očekávat, že se podaří vytvořit univerzální pravidlo, na základě kterého by bylo možné případy vyrovnání újmy prospěchem komplexně a jednotně obsáhnout. V rámci teorie vyrovnání újmy prospěchem nicméně v konečném důsledku nejde o nic jiného než o vyvažování navzájem protichůdných zájmů, o uvědomění si, které všechny okolnosti určitého případu jsou rozhodné, o vypořádání se s nimi, a to vše s cílem dospět k hodnotově vyváženému závěru o přípustnosti vyrovnání újmy nabytým prospěchem. Tomu mají napomáhat nejen analyzovaná kritéria, ale také zařazování jednotlivých případů do skupin s obdobnými rysy.

Je tudíž jasné, že názory na hodnocení jednotlivých případů se mohou lišit, tedy i od těch námi v monografii uvedených, respektive preferovaných. Naším cílem bylo přispět do české právní doktríny argumentací, která by při hodnocení jednotlivých případů mohla být využita. Koneckonců jde o dosažení *spravedlivého* rozhodnutí, zda výhodu při určování výše újmy zohlednit, nebo naopak pominout.

Resumé

The monograph explores one of the most fundamental issues in tort law, namely the deduction from damages of benefits obtained as a result of the damage event. Outside the Czech Republic, this is known as *compensatio lucri cum damno*. In German-speaking countries, the term *Vorteilsausgleichung* is used, while in Anglo-American law it comprises prominently the so-called *collateral benefits rule*. However, rather than dealing with the *compensatio lucri cum damno* in its entirety, we focus in this book on the damage caused by personal injury (including damage resulting from death).

In general, the topic concerns situations in which the damage event causes not only damage, but also gives rise to some kind of benefit (advantage, profit) to the injured party. The key question that calls for theoretical inquiry is whether, when determining the extent of damages, it is permissible and generally appropriate to take into account all benefits obtained from the damage event. In other words, should the benefit gained be deducted from damages, or should the injured party keep both, i.e. the benefit and the damages, in full?

The issue of *compensatio lucri cum damno* is highly complex; as such, it has no room for a uniform formula universally applicable to each and every case requiring a decision whether or not to accept the deduction of the particular benefit from the damages for personal injury. This is underlined by an inherent feature of the problem, which is its dependence on value judgements combined with the necessity of balancing the affected interests.

Therefore, what is required is not only research on the rules created by the doctrine and case law, but also a deeper analysis of the functions of both the tort law and the general legal principles and values pervading the legal order as a whole. This is also one core aim of the monograph. The other aim is to provide argumentation and theoretical guidelines that could help assess and resolve individual cases – that is, help evaluate the permissibility of deducting different types of benefits from the damages for personal injury.

From a methodological point of view, the so-called “general-to-specific” approach has been adopted. First, we analyse the various doctrinal and case law approaches as well as the criteria used to assess individual cases. This is followed by constructing typical groups of cases (*Fallgruppen*), built around features which

are, respectively, decisive for the corresponding groups of cases in the Czech legal order. Thusly equipped, we finally conclude whether it is appropriate or not to take into consideration each type of benefit when assessing the amount of damages.

The monograph is divided into six chapters. The first chapter introduces the theory of *compensatio lucri cum damno*, providing a general description of the concept and emphasising its inherent features concerning the dependence on value judgements.

The second chapter traces the historically rooted doctrinal foundations of the *compensatio lucri cum damno* theory, particularly in German and Austrian jurisprudence.

The third chapter deals extensively with the various doctrinal and case law criteria that have been employed in order to assess individual cases.

The fourth chapter focuses on issues common to the *compensatio lucri cum damno* theory as such. This chapter also discusses the basic approaches to dealing with collateral benefit when determining the amount of damages, in the form of so-called cumulation, recoupment and reduction. One related aspect are both explicit and implicit statutory regulations.

In the fifth chapter, we move from theory and doctrine towards practical implications, by analysing specific case studies and offering a categorisation and assessment of individual groups of cases (i.e. the *Fallgruppen*). The feature that distinguishes the relevant groups of cases is the type of advantage gained. We apply to each case group the principles and criteria identified in the previous chapters.

The sixth chapter focuses on the specifics concerning the deduction of benefits from compensation for non-pecuniary personal damage.

Besides providing an introduction to the *compensatio lucri cum damno* theory, the monograph will also usefully serve as guidance on how typical groups of cases involving both pecuniary and non-pecuniary personal injury might be decided. Due to the dependence of this issue on, among other things, the balancing of the interests involved, not only case law but also doctrine may in certain cases reach a different conclusion than the one preferred here. Acknowledging this possibility, what is important in our view is to strive for a proper assessment of all the circumstances relevant to a given case and to reach a decision that is balanced, based on sound reasoning, and ultimately fair.

Referenční seznam

- CANTZLER, K. Die Vorteilsausgleichung beim Schadensersatzanspruch. *Archiv für die civilistische Praxis*. 1957, Vol. 156, No. 1, s. 29–59. ISSN 0003-8997
- DANZL, K. H. – GUTIÉRREZ-LOBOS, K. – MÜLLER, O. F. *Das Schmerzensgeld in medizinischer und juristischer Sicht*. 9. Aufl. Wien: Manz, 2008. ISBN 9783214187651
- DEAKIN, S. – JOHNSTON, A. – MARKESINIS, B. *Markesinis and Deakin's Tort Law*. 6th edition Oxford: Clarendon Press, 2008. ISBN 9780199282463
- DOLEŽAL, A. – DOLEŽAL, T. *Kauzalita v civilním právu se zaměřením na medicínskoprávní spory*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2016. ISBN 9788087439272
- DOLEŽAL, T. Jak odškodňovat nemateriální újmy na zdraví? Principy a východiska. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2016, Vol. 6, No. 1, s. 38–51. ISSN 1804-8137
- DOLEŽAL, T. Právní povaha informovaného souhlasu a následky neúplného poučení z hlediska civilního práva. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2019, Vol. 9, No. 1, s. 55–72. ISSN 1804-8137
- ELIÁŠ, K. a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. ISBN 9788072089222
- ERM, D. *Vorteilsanrechnung beim Schmerzensgeld – ein Beitrag zur Fortentwicklung des Schadensersatzrechts*. Karlsruhe: Verlag Versicherungswirtschaft GmbH, 2013. ISBN 9783899527254
- ESSER, J. – THIEME, H. (Hrsg.). *Festschrift für Fritz von Hippel zum 70. Geburtstag*. Tübingen: J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), 1967. ISBN 9783166060323
- EUROPEAN GROUP ON TORT LAW. *Principles of European tort law, text and commentary*. Wien: Springer, 2005. ISBN 321123084X
- FLEMING, J. G. The Collateral Source Rule and Contract Damages. *California Law Review*. 1983. Vol. 71, No. 1, s. 56–86. ISSN 0008-1221
- HUBER, Ch. – JAEGER, D. – LUCKEY, J. *Festschrift für Lothar Jaeger zum 75. Geburtstag*. Luchterhand Verlag, 2014. ISBN 9783472086369
- HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014): komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 9788074002878
- JANDOVÁ, L. – ŠLAUF, P. – SVEJKOVSKÝ, J. *Pojištění v novém občanském zákoníku. Komentář. § 2756-2872*. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 9788074005305
- KARNER, E. *Der Ersatz ideeller Schäden bei Körperverletzung*. Wien: Springer Verlag, 1999. ISBN 9783211832394
- KERSCHNER, F. *Schmerzensgeld. Kommentar und Judikatur*. Wien: Verlag Österreich, 2013. ISBN 9783704657459
- KOLDINSKÁ, K. – TRÖSTER, P. a kol. *Právo sociálního zabezpečení. 7., podstatně přepracované vydání*. Praha: C. H. Beck, 2018. ISBN 9788074006920
- KOZIOL, H. *Basic questions of tort law from a Germanic perspective*. Wien: Jan Sramek Verlag, 2012. ISBN 9783902638854
- KOZIOL, H. *Österreichisches Haftpflichtrecht. Allgemeiner Teil. 3. neubearb. Aufl.* Wien: Manz, 1997. ISBN 9783214046880

- KOZIOL, H. – BYDLINSKI, P. – BOLLENBERGER, R. (Hrsg.). *Kurzkommentar zum ABGB: Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch, Ehegesetz, Konsumentenschutzgesetz, IPR-Gesetz, Rom I- und Rom II-VO*. 3., überarb. u. erw. Aufl. Wien: Springer, 2010. ISBN 9783704661876
- KUHN, R. *Die Anrechnung von Vorteilen im Haftpflichtrecht*. Bern – Stuttgart: Paul Haupt Bern und Stuttgart, 1987. ISBN 3258038279
- LANGE, H. – SCHIEMANN, G. *Schadensersatz*. 3. neubearb. Aufl. Tübingen: Mohr Siebeck, 2003. ISBN 316147984X
- LEWIS, R. *Deducting Benefits from Damages for Personal Injury*. Oxford: Oxford University Press, 2009. ISBN 9780198298601
- LUBY, Š. *Prevenia a zodpovednosť v občianskom práve*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1958
- MAXWELL, R. C. *The Collateral Source Rule in the American Law of Damages*. *Minnesota Law Review*. 1962. Vol. 46, s. 669–695. ISSN 0026-5535.
- MELZER, F. – TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894-3081*. Praha: Leges, 2018. ISBN 9788075021991
- MUGDAN, B. *Die gesammten Materialien zum Bürgerlichen Gesetzbuch für das Deutsche Reich*. II. Band. Berlin: R.v. Decker's Verlag, 1899.
- OERTMANN, P. *Die Vorteilsausgleichung beim Schadensersatzanspruch im römischen und deutschen bürgerlichen Rechte*. Reprint 2018 (1. April 1901). Berlin: De Gruyter, 2018. ISBN 9783111173818
- PALANDT, O. (Hrsg.). *Bürgerliches Gesetzbuch*. 78. neubearb. Aufl. München: C. H. Beck, 2019. ISBN 9783406725005
- PLETZER, R. *Vorteilsausgleich beim Schmerzengeld? Juristische Blätter*. 2007, Vol. 129, No. 7, s. 409–433. ISSN 0022-6912
- POSNER, E. – PORAT, A. *Offsetting Benefits*. *Virginia Law Review*. 2014. Vol. 100, No. 6, s. 1165–1209. ISSN 0042-6601
- PRÜTTING, H. – WEGEN, G. – WEINREICH G. (Hrsg.). *Bürgerliches Gesetzbuch. Kommentar*. 14. Auflage. Köln: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 9783472095958
- Restatement of Torts, Restatement of the Law, Second, Torts.
- SCHIEMANN, G. *Argumente und Prinzipien bei der Fortbildung des Schadensrechts*. München: C. H. Beck, 1981. ISBN: 9783406075452
- SCHWIMMANN, M. *ABGB Praxiskommentar. Band 6. §§ 1293-1502 ABGB*. 3. neubearb. Aufl. Wien: LexisNexis ARD Orac, 2006. ISBN 9783700734086
- SMRŽ, I. – DOLEŽAL, T. *Majetkové výhody a jejich zohlednění při náhradě škody způsobené ublížením na zdraví (compensatio lucri cum damno)*. *Právník*. 2022, Vol. 161, No. 7, s. 623–653. ISSN 0231-6625
- SMRŽ, I. – DOLEŽAL, T. *Nemajetková újma při ublížení na zdraví a její vyrovnání prospěchem (compensatio lucri cum damno)*. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2021, Vol. 29, No. 1, s. 27–53. ISSN 1210-9126
- SMRŽ, I. – DOLEŽAL, T. *Regresní nároky zdravotních pojišťoven a orgánů sociálního zabezpečení při ublížení na zdraví pohledem teorie vyrovnání újmy prospěchem (compensatio lucri cum damno)*. *Právní rozhledy*. 2020, Vol. 28, No. 23–24, s. 808–815. ISSN 1210-6410
- SMRŽ, I. – DOLEŽAL, T. *Úvod do problematiky vyrovnání újmy prospěchem (compensatio lucri cum damno)*. *Právník*. 2022, Vol. 161, No. 4, s. 297–318. ISSN 0231-6625
- THE LAW REFORM COMMISSION. *Consultation Paper on Section 2 of the Civil Liability (Amendment) Act, 1964: The Deductibility of Collateral Benefits from Awards of Damages*. 1999, s. 35. Dostupné z: <https://www.lawreform.ie/_fileupload/consultation%20papers/cpCollateralBenefits.pdf>.
- THIELE, W. *Gedanken zur Vorteilsausgleichung*. *Archiv für die civilistische Praxis*. 1967, Vol. 167, No. 3, s. 193–240. ISSN 0003-8997
- THÜSING, G. *Wertende Schadensberechnung*. München: C. H. Beck, 2001. ISBN 9783406478406
- TICHÝ, L. (ed.). *Causation in Law. Praha 2007*. Beroun: IFEC, 2007. ISBN 9788085889932
- TICHÝ, L. – HRÁDEK, J. *Delikt ní právo*. Praha: C. H. Beck, 2017. ISBN 9788074006258
- VIKINGSTAD, K. C. *The Use and Abuse of the Tort Benefit Rule in Wrongful Parentage Cases*. *Chicago-Kent Law Review*. 2007. Vol. 82, No. 2, s. 1063–1106. ISSN 0009-3599
- WELSER, R. *Schadenersatzrechtliche Grundfragen bei Berechnung des entgangenen Unterhaltes*. *Juristische Blätter*. 1968.
- WELSER, R. – ZÖCHLING-JUD, B. *Grundriss des bürgerlichen Rechts. Band II: Schuldrecht Allgemeiner Teil, Schuldrecht Besonderer Teil, Erbrecht*. Wien: Manz, 2015. ISBN 9783214147112
- WENDEHORST, Ch. *Anspruch und Ausgleich: Theorie einer Vorteils- und Nachteilsausgleichung im Schuldrecht*. Tübingen: Mohr Siebeck, 1999. ISBN: 9783161471431
- WILBURG, W. *Zur Lehre von der Vorteilsausgleichung*. *Jherings Jahrbücher für die Dogmatik des bürgerlichen Rechts*. 82 (1932).
- WINIGER, B. – KOZIOL, H. – KOCH, B. – ZIMMERMANN, R. (eds). *Digest of European Tort Law. Essential cases on natural causation*. New York: Springer Wien-New York, 2007. ISBN 9783211369579

O autorech

doc. JUDr. Tomáš Doležal, Ph.D., LL.M.

Ústav státu a práva AV ČR

Působí v Ústavu státu a práva AV ČR, v. v. i., kde je vedoucím oddělení soukromého práva a Kabinetu zdravotnického práva a bioetiky. V rámci své činnosti se věnuje občanskému právu a právu medicínskému. Pro oblast medicínského práva je externím pedagogem Právnické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci a pedagogem 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy. Je autorem mnoha publikací zejména z oblasti deliktního práva a autorem komentáře k občanskému zákoníku věnujícího se ochraně osobnostních práv, náhradě újmy na přirozených právech člověka a smlouvě o péči o zdraví.

JUDr. Ivo Smrž, Ph.D.

Ústav státu a práva AV ČR

V Ústavu státu a práva AV ČR, v. v. i., působí v Kabinetu zdravotnického práva a bioetiky. V rámci vědecké činnosti se zaměřuje na soukromé právo, zejména na civilní deliktní právo a právo medicínské. Je-li k tomu vhodná příležitost, publikuje i v oblasti práva bytového spoluvlastnictví. Absolvoval Právnickou fakultu Univerzity Karlovy, dříve rovněž působil v advokacii.

Vyrovnnání újmy prospěchem
se zaměřením na újmu
způsobenou při ublížení na zdraví
Compensatio lucri cum damno

Tomáš Doležal
Ivo Smrž

Ústav státu a práva AV ČR, v. v. i.

Odborní recenzenti:

JUDr. Milan Hlušák, PhD.

JUDr. Jiří Hrádek, Ph.D., LL.M.

Jazyková korektura: Mgr. Iveta Bůžková

Redakce: Bc. Lucie Kuželová

Vedoucí reakce: JUDr. Lenka Vostrá, Ph.D.

Grafická úprava: Tereza Pavelková, Studio Marvil

Tisk: Dragon Press

ISBN: 978-80-87439-57-9

ISBN 978-80-87439-58-6 (e-kniha)

